

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI**

**DİNİ İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARIYLA ALLAH İNANCI ÖĞRETİMİ: ÖZKAN
ÖZE'NİN GENÇ ADAM VE ALLAH KİTABI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜBRA UĞURLU

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ SÜMEYRA ARICAN

**YALOVA
TEMMUZ 2024**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

DİNİ İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARIYLA ALLAH İNANCI ÖĞRETİMİ: ÖZKAN
ÖZE’NİN GENÇ ADAM VE ALLAH KİTABI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜBRA UĞURLU
218108019

DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi SÜMEYRA ARICAN

YALOVA
TEMMUZ 2024

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım “Dini İçerikli Çocuk Kitaplarıyla Allah İnancı Öğretimi: Özkan Öze'nin Genç Adam ve Allah Kitabı Örneği” başlıklı bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

İmza

KÜBRA UĞURLU

ÖNSÖZ

Çocuklar, dünyaya onlara has bakışla bakarlar. Her soru onların dünyasında yeni bir kapı araladığı gibi yeni bir yolculuğun da başlangıcıdır. İşte bu sebeple çocukların Allah ile olan ilişkisini anlamak, biz yetişkinler için de bir içsel yolculuğun kapılarını aralayabilir.

Tezin konusu, çocukların merak dolu dünyasında Allah'ı (c.c) kavrama gayretlerini anlayabilme ve onlara eğitimci olarak Allah inancını nasıl öğretilceğine dair çabaların sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Allah inancı öğretimi, çocukların tüm yaşamını etkileyen hayata anlamlı bakmalarını sağlayan bir rehberdir. Allah inancı öğretimi, sevgiyle, sabırla, anlayışla ve çocuğun şahsi özelliklerine göre verildiğinde sağlam temeller atılmış olur. Dini içerikli çocuk kitapları çocukların Allah inancı hakkında bilgi edindiği vasıtalarından biridir. Bu sebeple bu çalışma, çocukların okudukları “Genç Adam ve Allah” kitabı vasıtasıyla Allah'a (c.c) dair sorularına nasıl yanıtlar aradığını, çocukların Allah'ı (c.c) anlama çabalarını içermektedir.

Öncelikle beni bu zamana kadar sevgi ve emekle büyüten anneme ve bu süreçte desteğiyle beni yalnız bırakmayan kardeşlerime teşekkür ederim. Çalışmam süresinde sözleriyle teşvik eden, dualarıyla yanımda olan tüm dostlarıma teşekkür ediyorum. Yüksek lisans eğitimim boyunca benden yardımlarını esirgemeyen, sorularımı anlayışla karşılayıp bana doğru yolu gösteren sayın danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra ARICAN'a teşekkür ederim. Tez jürimde yer alan Dr. Öğr. Üyesi Meryem KARATAŞ ve Dr. Öğr. Üyesi Asude COŞKUNSEVER hocalarıma katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Bu tez çalışmasında emeklerinden dolayı başta Orhangazi İmam Hatip Okulu değerli öğrencilerine ve desteklerinden dolayı Orhangazi İmam Hatip Okulu öğretmenlerine bilhassa Zehra UÇAN'a ve Tuba POLAT'a teşekkürü borç bilirim.

Gayret bizden muvaffakiyet Allah'tan...

Temmuz – 2024

Kübra UĞURLU

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Sınırlılıklar	3
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	4
1.4. Araştırmanın Yöntemi.....	4
1.4.1. Araştırma deseni	4
1.4.2. Veri toplama ve analizi süreci	5
1.4.3. Çalışma grubu	6
1.4.4. Araştırma süreci ve araştırmacının rolü.....	6
1.4.5. Araştırma sürecinde karşılaşılan güçlükler.....	7
1.5. Benzer Çalışmalar	7
2. DİNİ İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARI VE ALLAH İNANCI ÖĞRETİMİ.....	12
2.1. Çocuk Edebiyatı	12
2.2. Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri	14
2.2.1. Yalınlık	14
2.2.2. İçtenlik	14
2.2.3. Çocuk gerçekliği ve çocuğa görelik.....	14
2.3. Çocuk Edebiyatının İşlevi ve Önemi	15
2.4. Çocuk Kitaplarının İçerik ve Biçim Özellikleri	16
2.4.1. Biçimsel özellikler	16
2.4.2. İçerik özellikleri.....	16
2.5. Dini İçerikli Çocuk Kitapları.....	18
2.5.1. Dini içerikli çocuk kitaplarının özellikleri.....	19
2.5.2. Dini içerikli çocuk kitaplarının önemi	20
2.6. Çocukluk Dönemi Din Eğitimi ve Özellikleri.....	21
2.7. Allah İnancı Öğretimi.....	23
3. GENÇ ADAM ve ALLAH KİTABININ İNCELEMESİ	28

3.1. “Genç Adam ve Allah” Kitabının İçerik ve Biçim Bakımından İncelenmesi.....	28
3.1.1. Biçimsel yönden inceleme	28
3.1.2. İçerik açısından inceleme.....	29
3.2. “Genç Adam ve Allah” Kitabının Allah İnancı Öğretimi Açısından İncelemesi	29
3.2.1. “Yıldızlara, Kelebeklere ve Çiçeklere Dair Bir Kitap” bölümü	30
3.2.2. “Saçma Soru Yoktur” bölümü	32
3.2.3. “Damdan Düştü Bir Kurbağa” bölümü.....	35
3.2.4. “Allah Benzemez!” bölümü.....	37
3.2.5. “Hiçbir Yer Diye Bir Yer” bölümü.....	41
3.2.6. “Hiçbir Yerde ve Her Yerde” bölümü	44
3.2.7. “Büyük Ne Kadar Büyük” bölümü	47
3.2.8. “Ağaçlar Bize Ne Söyler” bölümü.....	52
3.2.9. “Kum Taneleri ve Yıldızlar” bölümü	56
4. GENÇ ADAM VE ALLAH KİTABI MÜLAKAT BULGULARI	59
4.1. Allah İnancına Ait Bulgular	59
4.1.1. Allah’ı merak etmek	59
4.1.2. Allah’ı görmek.....	62
4.1.3. Allah’ı kim yarattı?	64
4.1.4. Allah hiçbir şeye benzemez	66
4.1.5. Allah nerede?	68
4.1.6. Allah büyüktür	73
4.1.7. Allah her şeyi bilir	78
4.1.8. Allah’ın yarattıklarının mucizevi olması	80
4.2. Genç Adam ve Allah Kitabına Dair Bulgular	83
4.2.1. Kitabın Allah hakkında merak edilen sorulardaki başarısı.....	83
4.2.2. Kitapta anlaşılmayan kısımlar ve kavramlar	85
4.2.3. Kitabın dikkat çeken bölümleri.....	89
4.2.4. Kitabın etkisi ve çocukların kitap hakkındaki düşünceleri	92
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	97
KAYNAKLAR.....	101
ÖZGEÇMİŞ	105
EKLER.....	107
Ek.1 Mülakat Soruları	107
Ek.2 Mili Eğitim İzni	108
Ek.3 Milli Eğitim Onayı.....	109

Ek.4 Etik Kurulu Kararı	110
Ek.5 “Genç Adam ve Allah” Kitabının Arka ve Ön Kapağı.....	111

KISALTMALAR LİSTESİ

a.s	: Aleyhisselam
c.c.	: Celle Celalüh
çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
hz.	: Hazreti
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
s.a.v	: Sallallahu aleyhi ve sellem
ts.	: Tarihsiz
v.b	: Ve benzeri

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1. Allah hakkında merak edilen sorular	61
Şekil 4.2. Allah hakkında merak edilen sorular alt kodlu	61
Şekil 4.3. Allah nerede? sorusuna verilen cevaplar	68
Şekil 4.4. Allah büyüktür ne demektir? sorusuna verilen cevaplar.....	74
Şekil 4.5. Çocukların gökyüzü ile ilgili düşünceleri	76
Şekil 4.6. Kelime bulutu.....	82
Şekil 4.7. Kitabın Allah hakkındaki merak edilen soruları cevaplayabilmesi	84
Şekil 4.8. Frekans tablosu belge temelli.....	86
Şekil 4.9. Kitapta anlaşılmayan yerler	87
Şekil 4.10. Kitabın en beğenilen bölümü hiyerarşik alt-kod modeli ile.....	89
Şekil 4.11. Genç Adam ve Allah kitabı hakkında çocukların düşünceleri.....	92

DİNİ İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARIYLA ALLAH İNANCI ÖĞRETİMİ: ÖZKAN ÖZE’NİN GENÇ ADAM VE ALLAH KİTABI ÖRNEĞİ

ÖZET

Allah inancının oluşumunda çocukluk dönemi önemli bir dönemdir. Bu dönemde, çocuklar vasıtalar yardımıyla dini değerleri öğrenmekte, manevi dünyaları zenginleşmekte ve inançla ilgili meseleleri sorgulayıp içselleştirmektedirler. Bu süreçte okunan dini kitaplar, çocuğun zihninde Allah inancının temelini oluşturan önemli kaynaklardan biridir. Çocuğun bu dönemde Allah inancına dair okuduğu dini kitaplar, Allah inancı öğretimine katkı sağlamaktadır. Araştırma nitel araştırma olarak tasarlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma deseninden doküman tarama ve mülakat yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda ilk aşamada Genç Adam ve Allah kitabı doküman inceleme tekniği ile ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Kitapta Allah ile ilgili sorulara açıklayıcı ve anlaşılır cevaplar verildiği, çocukların soru sormaya teşvik edildiği, ayetlerin konuyla uyumlu olduğu ve Allah inancının kainat vurgusu ile anlatıldığı görülmüştür. Kitabın içindeki bölümlerde bulunan Allah hakkındaki sorulardan hareketle mülakat soruları hazırlanmıştır. Çocuklar ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış, okudukları “Genç Adam ve Allah” kitabına dair sorular sorularak kitabın onların anlam dünyasındaki yeri ve Allah inancı öğretimine etkisi analiz edilmiştir. Çocukların dine karşı ilgilerini diri tutma ve Kur’an öğretilerine uygun Allah inancı öğretme açısından dini içerikli kitapların din eğitiminde mühim bir yeri olduğu görülmüştür. Yapılan görüşmeler sonucunda çocukların, Allah hakkında merak ettikleri soruları sormaya çekindiklerini ve sorularına okudukları kitap sayesinde cevap bulduklarını belirtmeleri, dini içerikli çocuk kitaplarının çocukların Allah hakkındaki meraklarını gidermede etkili olabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Dini İçerikli Çocuk Kitapları, Allah İnancı Öğretimi, Özkan Öze, Genç Adam ve Allah

TEACHING BELIEF OF ALLAH WITH RELIGIOUS CHILDREN'S BOOKS: THE CASE OF ÖZKAN ÖZE'S GENÇ ADAM VE ALLAH

ABSTRACT

Childhood is a crucial period in the formation of belief in God. During this time, children learn religious values through various means, enrich their spiritual worlds, and question and internalize matters related to faith. Religious books read during this period are among the key sources that help establish the foundation of belief in God in a child's mind. The religious books that children read about belief in God during this period contribute to the teaching of belief in God. The research was designed as a qualitative study. The study employed document review and interview methods from qualitative research design. In this context, the book *Young Man and Allah* was thoroughly analyzed using the document review technique in the first stage. It was observed that the book provides clear and understandable answers to questions about God, encourages children to ask questions, aligns the verses with the topic, and presents belief in God with an emphasis on the universe. Based on the questions about God found in the chapters of the book, interview questions were prepared. Semi-structured interviews were conducted with children, and by asking questions about the book *Young Man and Allah*, the place of the book in their world of meaning and its effect on the teaching of belief in God were analyzed. It was observed that religious books play a crucial role in religious education by keeping children's interest in religion alive and teaching belief in God in accordance with Qur'anic principles. The interviews revealed that children were hesitant to ask questions about God, but they found answers to their questions through the book they read, indicating that religious children's books can effectively address children's curiosity about God.

Keywords: Religious Education, Children's Books with Religious Content, Teaching God Belief, Özkan Öze, *Young Man and Allah*

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Çocukların dini gelişimi dünyayı anlama ve yorumlama sürecinin önemli bir parçasıdır. Çünkü dini gelişim aynı zamanda ahlaki değerler ve aidiyet duygusu gibi birçok duyguyu da meydana getirmektedir. Çocuklar büyüdükçe ve soyut düşünme yetileri geliştikçe dini inançları da daha karmaşık ve derin hale gelmektedir.

Her merhalede farklı bir özelliğin görüldüğü dini gelişim hakkında farklı araştırmalar yapılmış ve farklı kuramlar ortaya çıkmıştır. Bu kuramlardan biri de James W. Fowler'ın, insanın dini gelişimini altı basamakta açıklayan inanç gelişim teorisidir. James W. Fowler'ın inanç gelişimi teorisi, dini eğitim, manevi rehberlik ve psikoloji alanlarında etkili olmuştur. Fowler'a göre inanç ve iman birbirinden farklıdır. İnanç, imanı ifade etme ve iletme biçimlerden biri; iman inançtan daha derindir ve bilinçsiz motivasyonları, bilinçli inançları ve eylemleri içermektedir. İman, bireylerin güven bağlılıklarını belirli değer merkezlerine, güç imajlarına ve gerçekliklerine odakladıkları ve hayatlarını anlamlandırdıkları dinamik bir süreçtir. Bu süreç bireyleri ortak bir hikâyeye bağlar ve yaşam boyunca tutarlı ve anlamlı bir şekilde ilerlemelerine yardımcı olur. İman, insanların aşkın bir değer, anlam ve güç şemsiyesi altında birleşerek varoluşsal yönelim kazandığı bir olgudur.¹

Piaget ve Erikson gibi teorisyenlerden etkilenen Fowler, inanç gelişimindeki değişimin yalnızca ileri doğru olduğunu belirtmiştir. Bu teoriye göre bir aşamadan diğerine geçiş, bireyin önceki aşamadaki görevleri başarıyla tamamlamasına bağlıdır.² Bu teorideki basamaklara bakıldığında çocukların soyut ve mantıksal düşüncelerin geliştiği ikinci basamak olan öyküsel-lafzî inanç dönemi dikkat çekmektedir. Öyküsel-lafzî iman evresi, genellikle ilköğretim yıllarında ortaya çıkan ve çocukların başkalarının bakış açılarını anlamaya başladıkları, hayatı masallar ve hikâyeler aracılığıyla anlamlandırma yeteneği geliştirdikleri dönemdir.³ Çocuklar bu dönemde dini hikayeleri, inançları ve uygulamaları içselleştirmekte ve hikayeler yardımıyla deneyimlerini anlamlandırmaktadır. Bu dönem bireylerin dini inançlarını derinleştirmeleri ve deneyimlerini anlamlandırmaları açısından önemli bir geçiş dönemidir. Fowler'ın teorisindeki üçüncü basamak ise ergenlikle ortaya çıkan terkibî-geleneksel inanç basamağıdır. Bu dönemde

¹ W. James Fowler, "İman Bilincinin Evreleri", çev. Ali Mehmedoğlu, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2014), 90, 92.

² Mustafa Ulu, "İnanç Gelişim Teorisi: İnanç Aşamaları", *Bilimname* 1 (2016), 139, 141.

³ Fowler, "İman Bilincinin Evreleri", 95.

Allah ile şahsi bağ kurma ve soyut düşüncelere yönelme söz konusudur.⁴ Bu dönemde, ergenler hem kendi iç dünyalarına hem de başkalarının iç dünyalarına dair bir farkındalık geliştirirler. Bu, kişisel ilişkilerde derinleşen ilgi ve Allah ile kişisel bir ilişki kurma arzusuyla bağlantılıdır.⁵ İşte bu sebeple çocukların dini gelişim süreçlerine vakıf olmak, onların kendi hikayelerini anlamlandırma süreçlerine destek olmak ve Allah ile ilişkilerinin sağlam temellere dayanmasını sağlamak bakımından önemlidir.

Çocukluk döneminde din eğitimi, bireyin bütünsel gelişimi açısından hayati önem taşımaktadır. Bu dönemde din eğitimi çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun olarak verildiğinde, çocuklar hayat boyu din rehberliğinde hayat sürerler. Özellikle din eğitiminde Allah inancına hususiyet gösterildiğinde, çocuklar güven duygusu gelişmiş birey olabilirler. Allah inancı, sevgi dairesinde tabiat sevgisi ile kenetlendiğinde ise kâinata hayretle bakan bir mümin yetişecektir. Çocuklar büyüdükçe ilk ergenlik yıllarına adım attıkça Allah inancının öğretimi de değişmektedir. İlk ergenlik döneminde onların sorgulayıcı tabiatlarına sevgi ve anlayış temelinde karşılık vermek gerekmektedir. Bu süreçte çocukları yargılamadan, sorularını garipsemeden onları anlamaya çalışmak gerekir. Çocukların meraklarını ve sorularını teşvik edip onların şahsi çabalarıyla Allah'ı (c.c) keşfetmelerine destek olmak gerekir.⁶ Çocukların sorularına yanıt vermenin zorlaştığı durumlarda ise dini içerikli çocuk kitaplarından yararlanılabilmektedir. Dinimizin ilk emri olan okumak, çocuklar için vazgeçilemez derecede önemli, çok yönlü yarar sağlayan bir etkiye sahiptir. Çocukların Allah inancının gelişmesinde ve güçlendirilmesinde, sağlam bir manevi temel oluşturulmasında dini kitapların önemli bir rolü vardır. Çocuklar önceden öğrendikleri bilgiler ile dini içerikli kitaplar vasıtasıyla Allah hakkında öğrendiği bilgileri sentezleyerek kendilerine ait bir inanç geliştirirler.

Ülkemizde son yıllarda hızla gelişen dini içerikli çocuk kitapları yayımlanmaktadır. Özkan Öze çocuklar için dini içerikli çocuk kitaplarına gönül vermiş yazarların başında gelmektedir. Yapılan literatür taramasında Özkan Öze'nin eserleri hakkında bir çalışmanın olmadığı belirlenmiştir. Bu bağlamda çok fazla eser kaleme alan ve çalışmaları çocuklar tarafından sıklıkla okunan Özkan Öze'nin Allah inancını konu edinen çalışmaları hakkında bir inceleme yapılması önemli görülmüştür. Yapılan inceleme neticesinde yazarın Genç Adam ve Allah kitabının Allah inancı öğretimi açısından ele alınması gerektiği düşünülmüştür. Çalışmanın

⁴ Ali Ulvi Mehmedoğlu - Adem Aygün, "James W. Fowler ve İnanç Gelişim Teorisi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2006), 128.

⁵ Fowler, "İman Bilincinin Evreleri", 97.

⁶ Eyüp Şimşek, "Çocukluk Dönemi Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/1 (2004), 211-220.

konusu Özkan Öze'nin yazdığı dini içerikli çocuk kitaplarından olan Genç Adam ve Allah kitabının Allah inancı öğretimi açısından incelenmesidir. Çalışmanın temel sorusu “Özkan Öze'nin Genç Adam ve Allah kitabı, Allah inancı öğretimine uygun mudur ve kitap çocukları nasıl etkilemektedir” şeklindedir. Bu temel soruya destek olarak belirlenen alt sorular aşağıdaki gibidir.

Alt Problemler

- “Genç Adam ve Allah” kitabı çocukların Allah hakkında merak ettikleri sorulara cevap verebiliyor mu? Cevaplar çocukların anlayacağı seviyede verilmiş midir?
- “Genç Adam ve Allah” kitabı din eğitimi açısından gelişimsel basamaklara uygun olacak şekilde yazılmış mıdır?
- “Genç Adam ve Allah” kitabında İslam dininin iki ana kaynağına yer verilmiş mi? Verilen kaynaklar doğru mu?
- Ayet mealleri verildi ise çocukların anlayacağı seviyede açıklama yapılmış mı?
- “Genç Adam ve Allah” kitabında yer alan hadisler konuyla uyumlu mu?
- “Genç Adam ve Allah” kitabında yer alan dini kavramlar çocukların anlayacağı seviyede mi? Kavramlar somuttan soyuta doğru olacak şekilde anlatılmış mı?
- “Genç Adam ve Allah” kitabında geçen dini kavramların açıklaması “çocuğa göre” yapılmış mı?
- “Genç Adam ve Allah” kitabı çocukların muhakeme yeteneğini artırıyor mu?
- “Genç Adam ve Allah” kitabı hakkında çocuklar ne düşünmektedir?

1.2. Sınırlılıklar

Bu çalışma, Özkan Öze'nin Allah inancı konusuna dair yazdığı “Genç Adam ve Allah” kitabının Allah inancı öğretimi açısından incelemesini içermektedir.

- Araştırma, Bursa ili Orhangazi ilçesindeki Orhangazi İmam Hatip Ortaokulu öğrencileri ile sınırlıdır.
- Araştırma, 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılında yapılmış olup ve yapıldığı zaman ile sınırlıdır.
- Araştırma, 12-13 yaş aralığındaki kız öğrenciler ile sınırlıdır.

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma, “Genç Adam ve Allah” kitabının 12-13 yaşındaki öğrencilerin Allah inancını etkisini incelemeyi ve Allah inancı öğretiminde dini içerikli çocuk kitaplarının yerini incelemeyi amaçlamaktadır. Din eğitimi alanında dini çocuk kitaplarını inceleyen bazı çalışmalar bulunmaktadır. Literatür incelendiğinde, dini içerikli çocuk kitapları konusunda çoğunlukla siyer konusunu içeren eserlerin incelendiği ve Allah inancını ele alan kitapların yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Bu sebeple çalışmada çocukların en merak ettiği konulardan biri olan Allah inancını⁷ konu edinen dini çocuk kitaplarından biri ele alınmıştır. Çalışma, dini içerikli çocuk kitaplarının hitap ettiği kitle olan çocukların kitap hakkında görüşlerini içermesi açısından önemlidir. Çünkü bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran en önemli özellik çocukların görüşlerinin alınmasıdır.

İnsanın fitratında olan Allah inancı çocuğun büyümesi ile gelişmektedir. Çocuklar yaş aldıkça yargılanabileceklerini düşündükleri için Allah hakkındaki sorularını ebeveynlerine, öğretmenlerine veya akranlarına sormaktan çekinebilmektedir. Bu açıdan dini içerikli çocuk kitapları, çocukların Allah hakkında meraklarını gidermek için başvurduğu vasıtalarından olabilmektedir. Ancak yazılmış bu eserlerin çocukların dünyasındaki karşılığı nedir tam olarak bilinmemektedir. Bu sebeple konunun önemine binaen çalışmada önce Özkan Öze’nin “Genç Adam ve Allah” kitabı Allah inancı eğitimi açısından incelenecek daha sonra da öğrencilerle yapılan mülakatlar neticesinde yorumlanacaktır.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

1.4.1. Araştırma deseni

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden bütüncül tek durum çalışması tercih edilmiştir. Tek durum desenlerinde, tek bir analiz birimi; bir birey, bir kurum, bir program, bir okul, vb. vardır. Bir birey, bir kurum, bir grup, bir ortam çalışılacak durumlara örnek teşkil edebilir. Durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun kapsamlı ve derin bir şekilde incelenmesidir. Başka bir deyişle, bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler, vb.) bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak söz konusu durumu nasıl etkiledikleri ve bu durumdan nasıl etkilendikleri üzerinde durulmaktadır⁸

⁷ Kerim Yavuz, çocukların en merak ettiği konuların başında Allah olduğunu ifade etmiştir. Bknz: Kerim Yavuz, “Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişimi”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987* (Gökyüzü Yayınları, 1987), 177.

⁸ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011), 77,290.

1.4.2. Veri toplama ve analizi süreci

Çalışmanın iki aşaması bulunmaktadır. Verilerin toplanması sürecinde ilk yöntem olarak içerik analizi ve ikinci yöntem olarak ise yarı yapılandırılmış mülakat kullanılmıştır. İlk aşamada veri toplama sürecinde önce Özkan Öze'nin ortaokul dönemine hitap eden; Çaylak ile Filozof Serisi (6 kitap), Dersimiz Serisi (5 kitap), Merak Ediyorum Serisi (7 kitap), Yeryüzü Ayetleri (2 kitap), *Çocuklar İçin Düşünce* Yolculukları Serisi (4 kitap) ve “Genç Adam ve Allah” kitapları okunmuştur. Okunan yirmi beş kitap temalara ayrıldıktan sonra Allah inancı temasını içeren kitaplardan “Allah’ı Merak Ediyorum 1”, “Allah’ı Merak Ediyorum 2” ve “Genç Adam ve Allah” arasından 12 yaş ve üstü çocuklara hitap etmesi sebebiyle “Genç Adam ve Allah” bu çalışmanın kitabı olarak seçilmiştir.

İkinci aşamada ise katılımcılar için Özkan Öze'nin “Genç Adam ve Allah” kitabının içeriğine yönelik yarı-yapılandırılmış açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Ortaokulda okuyan 12-13 yaş aralığındaki kız öğrencilerinin katılımıyla yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile kitap hakkında görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmada nitel araştırma deseninden mülakat ve doküman tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda ilk aşamada Genç Adam ve Allah kitabı doküman inceleme tekniği ile ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. İnceleme sonucunda kitabın bölümlerinden ve bölümlerde bulunan Allah hakkındaki sorulardan hareketle mülakat soruları hazırlanmıştır. Çocuklar ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak, kitabın onların anlam dünyasındaki yeri ve Allah inancı öğretimine etkisi analiz edilmiştir.

Verilerin analizi için betimsel yöntem tercih edilmiştir. Betimsel analizde elde edilen veriler daha önceden belirlenen bir konuyu, olayı veya durumu sistematik ve ayrıntılı bir şekilde tanımlamasına, özetlenmesine ve belirli temalara göre özetlenip yorumlanmasıdır. Yapılan betimlemeler açıklanıp yorumlanarak, neden-sonuç ilişkileri tetkik edilerek bazı sonuçlar elde edilir. Böylece karmaşık verilerin anlaşılması daha kolay hale getirilebilmekte ve araştırma hedeflerine göre yorumlanabilmektedir.⁹

Mülakatlardan elde edilen verilerin analizi ve görselleştirilmesinde MAXQDA 2024 Pro nitel analiz programından yararlanılmıştır. Araştırmada çocukların isimleri Ö1, Ö2, Ö3 vb. şeklinde kodlanarak gizli tutulmuştur. Çalışma için tablolar, kavram haritaları ve hiyerarşik ilişki görselleri hazırlanmıştır.

⁹ Yıldırım- Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 224-225.

1.4.3. Çalışma grubu

Çalışma grubunun tespit edilmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden benzeşik örnekleme kullanılmıştır. Benzeşik örnekleme yönteminde amaç, küçük, benzeşik bir örneklem oluşturma yoluyla belirgin bir alt-grup hakkında çalışmadır. Benzeşik özellikler gösteren bu grupta ve “odak grup görüşmeleri” yoluyla etkili bir biçimde veri toplama olanağı sağlayabilir. Benzeşik örnekleme diğer deyişle homojen örnekleme, belirli bir özelliğe ya da kritere sahip bireylerden oluşan bir örneklem oluşturmaya amaçlar. Benzeşik örnekleme diğer deyişle homojen örnekleme, belirli bir özelliğe ya da kritere sahip bireylerden oluşan bir örneklem oluşturmaya amaçlar. Benzeşik örnekleme yönteminde, çalışmanın amacına bağlı olarak benzer özelliklere sahip bireyler seçilirler.¹⁰ Yapılan araştırmalarda cinsiyetler arasında büyük bir fark olmasa da kızların Allah tasavvurlarının daha soyut bir seviyede olduğu gözlemlenmiştir.¹¹ Bu sebeple çalışmadaki çalışma grubundaki çocuklar 12-13 yaş aralığındaki kız öğrencilerden oluşmaktadır. Gönüllülük esasına göre 12 kişilik kız öğrenciden oluşan çalışma grubu, Bursa Orhangazi ilçesindeki İmam Hatip Ortaokulu’nda okuyan kız öğrencileri ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Öncelikle çocuklara Allah hakkında bir kitap okunacağı söylenerek kitap tanıtılmış ve daha sonra kitap ile ilgili sorular sorulacağı bilgisi verilmiştir.

1.4.4. Araştırma süreci ve araştırmacının rolü

Uygulama öncesinde Yalova Üniversitesi Etik Kurulu’ndan 08.05.2023 tarihli toplantısında “32” no’lu karar ile izin alın alınmıştır. MEB izni için ayse.meb.gov.tr üzerinden ön başvuru yapılmıştır. Katılımcılara ön bilgilendirme yapılmış ve her katılımcıdan veli izinleri alınmıştır. Veli izinlerinin dahil olduğu belgeler Yalova Üniversitesi aracılığıyla MEB’e sunulmuştur. MEB onayı alındıktan sonra gönüllü katılımcılara kitap okutturulmuş, daha sonra öğrencilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada önce kitap okunmuş, ikinci aşamada ise kitabı okuyan öğrencilerle kitaptaki içeriğe yönelik 14 açık uçlu soru ile mülakat yapılmıştır. Bu süreçte öğrencinin okuma düzeyine göre okuma süresi değişmiş ve süreç uzun sürmüştür. Ayrıca okul dönemi olması sebebiyle katılım sağlayan öğrencilerin öğrenimlerinin sekteye uğramaması için mülakat süresinin uzadığı durumlar da olmuştur.

Mülakat görüşmeleri tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Öğrencilere, kendilerini nasıl rahat ifade edeceklerse o şekilde mülakat yapılacağı bilgisi verilmiştir. Bu sebeple çekindiğini ifade eden öğrenciler ile yazı usulüyle mülakat yapılmış ve anlayamadıkları sorular

¹⁰ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 120.

¹¹ Murat Yıldız, *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi* (İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2007), 227.

olduğunda gerekli açıklamalar yapılarak mülakat tamamlanmıştır. Diğer öğrencilerle de yüz yüze veya telefon görüşmesi şeklinde mülakat tamamlanmıştır. Mülakat sonrasında mülakat esnasında alınan notlar ve ses kayıtları deşifre edilmiştir.

Mülakat sürecinde öğrencilere herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Ancak katılımcılar tarafından anlaşılmayan yerlerde sorular açıklanmış veyahut kitapta hatırlanmayan yerler olduğu takdirde bölümler veya başlıkların isimleri katılımcılara hatırlatılmıştır.

1.4.5. Araştırma sürecinde karşılaşılan güçlükler

Mülakat esnasında katılımcıların hatırlamalarını sağlayabilmek için Genç Adam ve Allah kitabı yanlarında bulundurulmuştur. Ancak çocukların bazıları kitabı görseller bile hatırlamayacaklarını ifade etmişlerdir. Mülakat yanıtlarına bakıldığında “unuttum” yanıtları görülecektir.

Mülakat sürecinde çocuklar her ne kadar kitaptaki soruların cevabını okusalar bile soruların zor olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların açık uçlu sorulara başka bir deyişle fikirlerini beyan edecekleri sorulara pek aşina olmamaları sebebiyle kısa yanıt vermeye meylettikleri veya kendilerini açıklamakta zorlandıkları görülmüştür.

Kitabı okuma sürecinde çocukların Allah’a dair birçok sorusu olmuş, düşüncelerini ve sorgulamalarını sağlayan bu süreçte bazıları bu soruları ailesine yöneltmiştir. Çocuklardan biri soruları yanıtlarken “Bu kadar sorgulamaya ve düşünmeye gerek olmadığını annesinin de bu kadar çok düşünme kafayı yersin.” dediğini ifade etmiştir. Bu sebeple de mülakat esnasında soruları yanıtlarken kısa yanıtlar vermeye meyletmiştir. Kısacası ebeveyninin tutumu mülakat sürecini kısmen etkilemiştir.

1.5. Benzer Çalışmalar

Araştırma konusuna benzer çalışmalar ve içeriklerine dair bilgiler aşağıda yer almaktadır.

- Bu çalışmalardan ilki 1995 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalında Atiye Gözen’in çalıştığı “*Çocuk Hikayelerinde Dini Motiflerin Eğitim Açısından İncelenmesi*” isimli yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada sadece Ömer Seyfettin’in hikâyelerindeki dinî motifleri ele alınmış olup ve 31 sayfalık sınırlı bir çalışmadır.

-1996 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı Güzel Sanatlar Eğitimi Bilim Dalında Mehmet Çoban çalıştığı, “*Dini Konulu Çocuk Kitaplarının Yapısal ve Eğitsel Nitelikleri*” isimli yüksek lisans tezi bir diğer çalışmadır. Bu çalışmada Millî Eğitim tarafından önerdiği 7 öykü kitabı içerik ve biçim açısından incelenmiş olup kitapların din eğitimi alanında inceleme yapılmamıştır.

-2003 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalında Gülsüm Pehlivan’ın çalıştığı “*Çocuk Kitaplarında Dini Motifler ve Din Eğitimi*” isimli yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu çalışmada sadece Osmanlı dönemindeki eserler incelenmiştir. Günümüz dini içerikli çocuk kitaplarını içermemektedir.

-Bir diğer çalışma 2008 yılında, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalında Hatice Demirbağ’ın çalıştığı, “*Çocuklara Yönelik Dini Kitaplarda Oluşturulması Amaçlanan Peygamber Tasavvuru*” isimli yüksek lisans tezidir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitaplarında Resulullah (a.s) hakkında yayımlanan 50 adetlik kitap incelemesidir.

- Konu hakkındaki bir başka çalışma 2016 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalında Aslıhan Atık Yıldız’ın “*Ernest Harms ve Ronald Goldman’ın Dini Gelişim Kuramları Bağlamında Dini İçerikli Çocuk Kitapları*” isimli bir doktora tezidir. 2010-2014 yılları arasındaki 22 adet dinî içerikli çocuk kitabı incelenmiştir. Bu çalışmada başlıktan anlaşılacağı üzere iki kurama göre kitaplar incelenmiştir.

- 2017 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalında Muhammed Fatih Turanalp’ın, “*Dini İçerikli Çocuk Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi*” doktora tezi bulunmaktadır. Bu çalışmanın şimdiye kadar yapılmış çalışmalardan daha kapsamlı ve farklı olduğu söylenebilir. Çünkü çalışmada 2003-2015 yılları arasındaki 7-12 yaş arasına hitap eden 645 çocuk kitabı incelenip kategorilerine ayrılmış ve sonra bu kategori başına en çok baskı yapan ve en çok satan kitaplar olarak azalan şekilde elelenmiştir. Çalışmada her kategoriden 2’şer kitap olmak üzere toplam 18 kitap belirlenmiştir. Bu kitaplar daha sonra farklı branş öğretmenleri ile yapılan odak görüşmeler neticesinde analiz edilmiştir. Bu eserde Özkan Öze’nin yalnızca *Kur’an’ı Merak Ediyorum* eseri de öğretmen görüşleri çerçevesinde incelenmiştir.

-2018 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalında Mikail Çolak'ın çalıştığı “7-12 Yaş Dönemi Çocuklara Yönelik Hz. Peygamber'i Anlatan Kitapların Dinî Gelişim Teorileri Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde Hz. Peygamber'in a.s hayatını anlatan beş kitap incelenmiştir. Özkan Öze'nin herhangi bir eseri incelenmemiştir.

-2018 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalında Zeynep Amanet Araz'ın çalıştığı, “Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi: 'Dinimi Öğreniyorum Amentü Serisi' İle 'Hikayelerle 365 Gün İman Esasları' Örnekleri” isimli yüksek lisans tezinde, iman esasları teması yalnızca bu iki seri çerçevesinde incelenmiştir.

-2019 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalında Emine Tuğba Demirci'nin çalıştığı “Din Eğitimi Açısından İnsanın Anlam Arayışı Problemine Cahit Zarifoğlu Masalları Bağlamında Bir Bakış” isimli yüksek lisans tezinde Cahit Zarifoğlu masalları ile insanın anlam arayışı arasındaki ilişki İslami pencereden incelenmiştir.

-2022 yılında Adıyaman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Fatma Delibaş'ın çalıştığı “Nurdan Damla'nın Dini İçerikli Çocuk Kitaplarının Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Temel İlkelerle Göre İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezi, Nurdan Damla'nın eserlerinden dini içerikli olan 11 kitabı çocuk edebiyatı açısından içerik ve biçimsel özelliklerine göre incelemiştir.

-2022 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Hatice Nur Cengiz'in çalıştığı, “Dini İçerikli Çocuk Kitaplarında Yazarın Çocuğa Bakışının İncelenmesi: Peygamber Hikâyeleri Örneği” isimli yüksek lisans tezinde, Türkiye ve İngiltere'de 5-7 yaş aralığındaki çocuklar için Kur'an'da adı geçen peygamberlerin hayatlarını konu alan dini içerikli çocuk kitapları incelenmiştir.

-2023 yılında İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalında Büşra Köle Aytaç'ın çalıştığı, “Hz. Peygamber'in Hayatını Konu Alan Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Bakımından İncelenmesi: İlkokul Dönemi” isimli yüksek lisans tezi, Hz. Peygamber'in hayatını konu alan ve ilkokul dönemine hitap eden 43 kitabı incelemiştir.

Özkan Öze (Tarık Uslu)

1974 yılında Adapazarı'nda doğmuştur. Milli Eğitim hayatı lise son sınıfa kadar sürmüştür. Bütün bu süre içinde okumak ve yazmaktan daha önemli bir şey öğrenmemiştir. Lise yıllarında Zafer Dergisi'nin yazı işlerinde çalışmaya başlamıştır. Uzun bir süre derginin yazı işleri müdürlüğünü yapmıştır. Şu anda, Zafer Yayınları, Uğurböceği Yayınları ve İlkgençlik Yayınları'ndan oluşan Zafer Yayın Grubu'nun editörüdür. Hem kendi ismiyle (Özkan Öze) hem de Tarık Uslu ismiyle pek çok kitabı yayınlanmıştır. Yazı çalışmalarını aralıksız sürdüren yazar, evli ve iki çocuk babasıdır.

2. DİNİ İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARI VE ALLAH İNANCI ÖĞRETİMİ

Dini içerikli çocuk kitapları çocuk edebiyatının türlerinden biridir. Bu nedenle, önce çocuk edebiyatına ve onun özelliklerine değinmek gerekmektedir.

2.1. Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatına, kısaca çocuklar için yetişkinler tarafından yazılmış bir edebiyattır denilebilir. Bazı edebiyatçılar edebiyatın bir bütün olduğunu çocuk edebiyatı altında ayrı bir edebiyat olamayacağını dile getirmişlerdir. Bu sebeple çocuk edebiyatı konusunda kabul edilen ortak bir tanım olmadığı söylenebilir.¹² Çocuk edebiyatı ilgili yapılan tanımlardan bazıları şunlardır:

Mustafa Ruhi Şirin'e göre çocuk edebiyatı, *“Sınırları uçsuz bucaksız çocuk ve çocukluk olan, çocuklara yönelik edebiyat değeri taşıyan bir geçiş dönemi edebiyatıdır.”*¹³ Dilek Tüfekçi Can ise çocuk edebiyatını şöyle tanımlamaktadır:

*“Çocukluk dönemi içinde bulunan bireyler için özel olarak içselleştirilerek yazılan; çocuğun zihinsel, duygusal, sosyal ve dilsel gelişimini göz önünde bulunduran; çocuğun yeteneklerinin açığa çıkmasına yardımcı olan; geçmiş, bugün ve gelecek arasında bir bağ kuran; kültürel mirasa sahip çıkarak onun genç nesillere aktarılmasında işlevsel olan; amaçlı, disiplinler arası ve çağın değerlerini barındıran; bunu yaparken okunduğunda farkındalık yaratarak sağlam bir estetik duygusunun oluşmasına katkıda bulunan edebi bir türdür.”*¹⁴

A. Ferhan Oğuzkan göre çocuk edebiyatı, *“Usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan eserlere verilen genel ad”*¹⁵ olarak tanımlamıştır.

Çocuk edebiyatının en önemli özelliği çocukluğu yansıtmayı, pedagojik, görsel ve estetik kıstaslarıyla var olup, çocuğa kendini anlamlandırmasını sağlamasıdır. Bunların yanı sıra çocuğu düşündüren ve hala gelişmekte ve değişmekte olan bir edebiyattır. Yetişkin edebiyatından farkı ise mertebesidir.¹⁶

¹² Recep Nas, *Örneklerle Çocuk Edebiyatı* (Bursa: Ezgi Kitabevi, 2004), 39-40.

¹³ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış* (Uçan At, 2021), 26.

¹⁴ Dilek Tüfekçi Can, *Çocuk Edebiyatı: Giriş* (Konya: Eğitim Yayınevi, 2014), 9.

¹⁵ A. Ferhan Oğuzkan, *Çocuk Edebiyatı* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2010), 3.

¹⁶ Mustafa Ruhi Şirin, “Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı Edebiyatın Amacı ve İşlevi” CX (780) (2016), 30.

Çocuk edebiyatının tarihsel gelişim süreci genel edebiyattan farklı bir şekilde tezahür etmiştir. Çocuk edebiyatı, halk edebiyatının veya yetişkin edebiyatının çocukların ihtiyaçlarına ve ilgilerine uygun uyarlamaları olarak ortaya çıkmıştır. Başta çocuklara yönelik eğitici ve didaktik eserler olup zamanla kendi oluşumunu tamamlamıştır.¹⁷

Çocuk edebiyatının tarihsel sürecine bakıldığında, Batıda 17. yüzyılda, matbaanın icadı ve okulların yaygınlaşmasıyla birlikte çocukluk kavramı toplumun ilgisini çekmeye başlamış ve çocukların okuryazarlığına ilişkin sorunlar ortaya çıkmıştır. Yaklaşık bir yüzyıl alan sürecin sonunda çocuklar, yetişkinlerden farklı bir statü kazanmıştır.¹⁸

Zamanla çocuk edebiyatının gelişmesiyle birlikte 1970'li yıllardan itibaren çocuk edebiyatında “çocuğa görelilik” ve “çocuk gerçekliği” ölçütlerine ilişkin eserlerin ortaya çıkmasıyla çocuk edebiyatı yeni bir nitelik kazanmıştır. Çocuk edebiyatının ülkemizdeki tarihsel gelişimine bakıldığında, Tanzimat dönemiyle birlikte çocuğun edebiyatta var olmaya başladığı söylenebilir. Genel kabul edilen görüşe göre Türkiye’de çocuk edebiyatı çeviriler ile başlamıştır. Çocuk edebiyatı ile Batılı çocuk modernleşmesi arasındaki ilişki iç içe ve paralel olmuştur. Bu sebeple başlangıçta çocuk edebiyatı, çocukları modernleştirme amacıyla kullanılmıştır. Çocuk edebiyatı, 2-14 yaş arasındaki insanların ihtiyaçlarını karşılayan bir edebiyat alanı olup bu yaşlardan sonraki döneme dair yazılan eserlere gençlik edebiyatı denilmektedir. Çocuk edebiyatının yaş sınırını belirleyen etken biyolojik gelişim değil, zihinsel gelişimdir. Çocuk edebiyatı ile genç edebiyatı arasındaki farkın, çocuk edebiyatının çocukluk ilgi alanlarını aksettirmesi iken, gençlik edebiyatı gençliğe adım atılması ile birlikte tema içerik ve anlatımın farklılaşmaya başlaması sebebiyle oluştuğu söylenebilir.¹⁹

Türkiye’de medyanın çocuk edebiyatı üzerindeki etkisi henüz araştırılmamış olsa da şu ana kadar gözlemlenen etkiler şunlardır: Geleneksel çocuk kültürünün modern çocuklara uyacak şekilde hızla değiştiği görülmekte, televizyon, internet ve diğer bilgi teknolojileri ile örgün eğitim arasındaki farklı söylemler yenilikçi çocuk edebiyatının gelişimini engellemektedir. Son yıllarda çocuk edebiyatına yönelik yaş sınırlamalarının sıkılaşması, kısmen medyanın da etkisiyle birlikte resimli kitaplar daha sık kullanılmaya başlanmış ve bu durum kaliteli edebiyatın göz ardı edilmesine yol açmıştır. Ayrıca gençlik edebiyatı popüler kültür etkisiyle yetişkin edebiyatına kaymıştır. Özetle, medyanın çocuk edebiyatı üzerindeki etkisi, çocuk edebiyatının yayını ve içeriğini değiştirmiş ve çocuk ve yetişkin dili birbirine benzemeye

¹⁷ Dilek Tüfekçi Can, *Çocuk Edebiyatı: Kuramsal Yaklaşım* (Konya: Eğitim Akademi Yayınevi, 2014), 5,6.

¹⁸ Tüfekçi Can, *Çocuk Edebiyatı: Giriş*, 13.

¹⁹ Şirin, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, 45.

başlamış bu durumda çocuk edebiyatını etkilemiştir.²⁰ Ayrıca günümüz tüketim toplumunda anlık hazların artması neticesinde medyanın da buna ön ayak olmasıyla birlikte yüzeyselliğe doğru gidilmiş ve çocuk edebiyatı da bundan payını almıştır. Kâr amacı güden anlık zevklere yönelik popüler yayınlar ortaya çıkmıştır. Bu tarz kitaplara karşılık çocuğa bakış açısı katabilen mizah unsuruyla donatılmış eserler de vardır. Bu eserlere, kriter belirleyen eserler de denilebilir.²¹

2.2. Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri

Çocuk edebiyatının gelişmesiyle birlikte çocuğa yönelik yayınlarda bulunması gereken temel ilkeler belirlenmiştir. Bu ilkeler, yalınlık, içtenlik, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliğidir.

2.2.1. Yalınlık

Çocuk edebiyatında uyumu ve dengeyi sağlayan, biçim ve içeriğe "çocuğa göre olma" özelliğini veren yalınlık ilkesidir. Yalınlık, biçim ve içerikten ödün vermeden, yalınlık ve içtenliğin beraberliği ile oluşan yegâne ölçüttür. Çocuk edebiyatı çocuklara sahte bir abartılı dünya ve tipler sunmadan çocuk gerçekliğinde eserler sunmayı sağlayan niteliklidir.²² Kısaca sade bir şekilde mübalağa yapmadan biçimden içeriğe kadar esere yoğunlaşmış niteliklidir.

2.2.2. İçtenlik

Edebi esere ruh veren içtenlik ilkesi ancak çocuklar kendilerini gerçekleştirdiğinde bir başka deyişle çocukluğun doğal ifadesinde ortaya çıkar. Bir yazar çocuk gözüyle görebiliyorsa, çocuk yüreğiyle düşünebiliyorsa, çocuk kulağıyla duyabiliyorsa, çocuk yüreğiyle hissedebiliyorsa ve tüm bunları çocuk diliyle konuşabiliyorsa içtenlik ilkesini kazanmış demektir. Bu dil, yetişkinlerin dilinden farklı bir dildir. Bir çocuğun dilinde bir şeyler söyleyebilmek, çocuğun ne söylediğini anlamaktan geçer.²³ Bir başka ifadeyle, yazarın çocuk ile bağ kurduğu çocuk kalbiyle düşündüğü samimi bir üslup olduğu söylenebilir.

2.2.3. Çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik

Çocuk gerçekliği, *"Çocukların gerçekmiş gibi alımladıkları, fakat hiç de nesnel olmayan alımlama farklarının yakalanması"*²⁴ şeklinde tanımlanabilir. Başka bir deyişle çocukların

²⁰ Şirin, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, 55.

²¹ Zehra İpşiroğlu, "Çocuk Yazını Eleştirisi", *Gelişmeler, Sorunlar, Çözüm Önerileri* (II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2006), 175.

²² Vefa Taşdelen, *Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, "Çocuğu Anlayan Edebiyat", *Hece Dergisi* 99 (2005), 468.

²³ Taşdelen, *Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 469-470.

²⁴ Selahattin Dilidizgün, *Çağdaş Çocuk Yazını* (İstanbul: Morpa Yayınları, 2004), 60.

dünyayı algılama, anlama ve ifade etme biçimlerini yansıtmaya çalışmak ve çocukların dünyayı nasıl gördüklerini ve deneyimlediklerini anlamayı hedeflemektir.

Çocuğa görelik ise içerik ve biçim özelliklerinin çocuğa uygun şekilde yazılmasıdır. Bu iki kavram arasındaki farkta ‘çocuk gerçekliği’ çocuğun yetiştikten farklı algılaması iken ‘çocuğa görelik’ çocuğa uygun dili, anlatımı ve içeriği açıklayan kavramdır.²⁵ Kısaca çocuğa görelik, çocuğa uygun bir içerik sunmak iken çocuk gerçekliği çocukların dünyaya bakış açılarını yansıtmaktır.

Sonuç olarak bu ilkeler, birbirini tamamlayan ve bir çocuk kitabının nitelikli ve iyi olmasını sağlayan, içeriğinden biçime kitabın dilinden karakterlerine kadar rol oynayan ilkelere.

2.3. Çocuk Edebiyatının İşlevi ve Önemi

Eğitim çocuğun gelişimini hedefleyen bütünsel bir süreçtir. Genetik özellikler, fiziksel, duyuşal özellikler, çevresel etkiler vb. gibi faktörler göz önünde bulundurularak gerçekleştirildiğinde ancak başarıya ulaşabilir. Bu eğitim sürecinde çocuğun çevresinden aldığı intiba önemlidir. Bu intibalar sadece yakın çevreden değil, aynı zamanda kitaplardan elde edilebilir. Hatta öyle ki bazen gerçek hayattaki izlerden daha kalıcı olabileceği de söylenebilir. Fakat bunun gerçekleşebilmesi için dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Çocuğun yaşına, cinsiyetine, eğitim durumuna, psikolojik özelliklerine, ilgi alanlarına, ailesinin ve yakın çevresinin özelliklerine vb. dikkat edilmesi gerekmektedir. Başarı için tüm bu intibaların birbiriyle uyumlu olması önem arz etmektedir. Bu nedenle, yetişkinler çocuk kitabı seçerken bu hususları dikkate almalıdır.²⁶

Çocuk kitaplarının işlevi konusu şu şekilde özetlenmiştir:²⁷

- İnsanı insana tanıtır.
- Duygu eğitimine destek sağlar, empati duygusunu geliştirir.
- Dil bilinci kazandırır. Sözcük dağarcığını zenginleştirir.
- İnsanı yalnızlık ve bencillikten kurtarır.
- Hayal gücünü ve düşüncüyü geliştirir.
- İnsanın hayatına derinlik katar.
- Anlama ve anlatma becerileri gelişir.

²⁵ Şirin, “Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı Edebiyatın Amacı ve İşlevi”, 24.

²⁶ Mustafa Ruhi Şirin, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, ts., 178-179.

²⁷ Recep Nas, 21-27.

Çocuk kitapları eğitimde önemli bir araçtır. Çocukların okuma becerilerini geliştirir, düşünmeye teşvik eder, empati kurmayı öğretir, değer kazandırır ve çocukların dil gelişimleri yanı sıra duyuşsal, bilişsel ve sosyal gelişimlerine de katkı sağlar.

2.4. Çocuk Kitaplarının İçerik ve Biçim Özellikleri

2.4.1. Biçimsel özellikler

Çocuk edebiyatına göre kitaplarda bulunması gereken bazı biçimsel özellikler vardır. Dış yapı özellikleri de denilen biçimsel özellikler, kitabın boyutu, kapağı resimleri, harflerin boyutu vb. özellikleridir. Bu özellikler, çocuğun ilgisini çekecek tarzda ve yaşına uygun nitelikte olmalıdır.

İkram Çınar'a göre²⁸ çocuk kitabında bulunması gereken biçimsel özelliklerden bazıları şu şekildedir:

- *“Kapak resimleri canlı, çekici ve kitabın içeriğiyle uyumlu olmalıdır. Kapak sağlam, kalın ve kaliteli bir karton olmalıdır. Kapakta kitap adı, konuyu özetleyici ya da tanıtıcı resim, yazar, ressam ve basımevi adını bulunmalıdır.*
- *Kapakta hangi yaş grubu ya da sınıf için önerildiği de belirtilmelidir.*
- *Yazım kuralları ve noktalama işaretlerine uygun olmalıdır.*
- *Harfler gözü yormayacak büyüklükte ve baskısı temiz olmalıdır. Metindeki harflerin boyu birinci, ikinci ve üçüncü sınıflar için önerilen yapıtlarda “14 punto”, dört ve beşinci sınıflarda ise “12 punto”dan küçük olmamalıdır.*
- *Resimler kolay yorumlanmalı, kahramanlar ya da figürler hareket halinde olmalı, sanat değeri taşımalıdır. Resim ve şekiller ilgili metinle aynı yüzde ya da resimle yazı aynı sayfada yer almalıdır.”*

Kitapların boyutu konusunda bir görüş birliği olmadığı, sekiz yaştan daha büyük çocuklar için her boyuttan yararlanabilmeleri sebebiyle kitaplarda boyut ayrımı yapmanın gereksiz olduğunu söylenmiştir.²⁹

2.4.2. İçerik özellikleri

²⁸ İkram Çınar, *Çocuk Edebiyatı*, “Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Bazı Özellikler”, *Eğitim Dergisi* ,22, (Mart 2009).

²⁹ Hasan Latif Sarıyüce, *Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Ansiklopedisi* (İstanbul: Nar Yayınları, 2012), 1.Cilt/25.

Kitaplarda bulunması gereken iç yapı özellikleri ise kitabın dil ve anlatımı, konu, ileti, tema, karakterler gibi özelliklerini barındıran hususlardır. Bu özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kitabın konusu yaşamayı sevdiren, yaşama bağlılığı artıran, dünyanın güzelliğini yansıtan, tabiatı koruyucu bir yaklaşımla işlenmelidir. Çocuklara okuma zevk ve alışkanlığı kazandırırken mizah duygusundan faydalanılmalıdır. Konular ilgi çekici biçimde sunulmalı, eğlendirici ve düşündürücü olmalıdır.³⁰
- Konunun içeriği çocuğun ilgisini çekecek, muhakeme yeteneğini artıracak şekilde olmalıdır. Okurun merak duygusu harekete geçirilirken abartılmadan denge içerisinde olmalıdır.³¹
- Yaşama sevinci ve iyimserlik aşılamalı ve korku, kötülük, nefret gibi olumsuz öğeler çocuğun seviyesine uygun bir şekilde işlenmelidir.³²
- Çocuklar okudukları kitabın kahramanından kişiliğinden etkilenir ve onları taklit ederler. Bu sebeple karakterler iyi geliştirilmiş, inandırıcı, abartısız ve insan gerçekliğini hissettirecek şekilde nitelikte olmalıdır.³³
- Dil ve anlatım içten, kısa, duru olmalıdır. Çocuğun dil ve düşünce gelişimine uygun olmalı, çocuğun dil düzeyinden yola çıkıp onun sözcük dağarcığını zenginleştirmelidir fakat çocuğu sıklıkla bir sözlüğe bakmak zorunda bırakmamalıdır.³⁴ Ayrıca anlatım, dikkat edilmesi gereken hususların başında yer alan yakından uzağa, somuttan soyuta ilkeleri içeren bir nitelikte olmalıdır.³⁵
- Belirsiz temalara sahip çalışmalar çocukların çok farklı yorumlamalarına yol açabilir ve çocuğu yanıltabilir. Bu sebeple içerik yazarın vurgulamaya çalıştığı bir temayı, ana fikri barındırmalıdır³⁶
- Çocuk kitaplarında konuşmalara daha çok yer veren anlatım tercih edilmelidir.³⁷ Kitabın okunabilmesi ve anlaşılabilmesi için olaylar, durumlar, düşünceler ve duygular arasında denge ve tutarlılığın olması gerekir. Bu sebeple uzun tasvirlerden ve karmaşık ruh çözümlemelerinden kaçınılmalıdır.³⁸

³⁰ Çınar, *Çocuk Edebiyatı*.

³¹ Sedat Sever, *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü* (İzmir: Tudem, 2019), 127,128.

³² Nas, *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 65,67.

³³ Sever, *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*, 130.

³⁴ Nas, *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 87.

³⁵ Çınar, *Çocuk Edebiyatı*.

³⁶ Şirin, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, 211.

³⁷ Sarıyüce, *Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1.Cilt/28.

³⁸ Şirin, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, 212.

Çocuk edebiyatçıları kitabın içerik özelliklerinde kitap karakterleri konusunun dikkat edilmesi gereken en önemli öğelerden olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü çocuklar karakterler sayesinde empati duymaya başlamakta ve bu sayede empati duyguları gelişmektedir. Bu sebeple kitap karakterleri olumlu niteliklere sahip değerlere uygun şekilde yazılmalı ve karakterin iyi davranışları ödüllendirilmelidir. Böylelikle çocuğun doğru toplumsal değer yargılarını geliştirmenin mümkün olabileceğini vurgulamışlardır.³⁹ Başka bir açıdan bakıldığında çocuk edebiyatının kaynağı olan masallar, çocukların sorularına duygularla donatılmış kurgulanmış karakterler ile yanıt verirler. Çocuk edebiyatının da tıpkı masallar gibi akıldan ziyade önce duyguları terbiye etmesi gerektiğini de vurgulamışlardır.⁴⁰ Kısaca ifade etmek gerekirse insan aynı olandan ve duygusal bağ kurduğundan daha çok etkilenmektedir. Bu sebeple çocuk kitabı içerik özelliklerinde bunların göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

2.5. Dini İçerikli Çocuk Kitapları

Dini içerikli çocuk kitapları, içeriği inanç, siyer, sahabe hayatı, İslam ahlakı gibi İslam dininin konularını barındıran çocuklar için yazılmış kitaplardır. Dini içerikli çocuk kitapları beslendiği kaynaklara göre farklı konuları ele almaktadır. Bu kaynaklar başta İslam'ın ana kaynakları olan Kur'an-ı Kerim ve hadisler ile birlikte siyer, sahabe hayatları, İslam büyüklerinin hayatları ve menkıbeleridir.⁴¹ Bu sebeple dini içerikli çocuk kitapları konularına göre farklı çeşitliliktedir.

Dini içerikli çocuk kitaplarının amacı ahlaki değerlerle yetiştirilmiş üstün faziletli Müslüman gençler yetiştirmektir. Bu yüzden temel İslam kaynakları çocuk edebiyatına uygun bir şekilde işlenip, çocuğun gelişimine uygun olarak aşamalı bir şekilde verildiği takdirde çocuk hem dünya görüşüne de hem de mümin bakış açısına sahip olmuş olacaktır.⁴²

Dini içerikli çocuk kitaplarının, başka bir ifadeyle İslami çocuk edebiyatının, İslam edebiyatının bir alt türü olduğunu düşünenler bulunmaktadır. Bunun birlikte bu türün, sadece geçmişin ve günümüzün edebiyatını değil, geleceğin edebiyatını da kapsadığı vurgulanmaktadır. Yarının çocuklarını ve gençlerini hesaba katmayan hiçbir dünya edebiyatı, hiçbir İslam edebiyatı olamayacağı da ifade edilmiştir.⁴³

Dini içerikli çocuk kitaplarının tarihine bakıldığında, dönemin siyasi otoritelerine bağlı olarak çocukların eğitim prensipleri doğrultusunda dini içerikli çocuk kitapları da etkilenmiştir.

³⁹ Şirin, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, 176-177.

⁴⁰ Mehmet Kaplan, "Nasıl Bir Çocuk Edebiyatı?", *Türk Edebiyatı* 111 (Ocak 1983), 19.

⁴¹ Yaşar Kandemir, "Nasıl Bir Çocuk Edebiyatı?", *Türk Edebiyatı* 111 (Ocak 1983), 22.

⁴² Kandemir, "Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı".

⁴³ Adem Çalışkan, "İslâmî Çocuk Edebiyatı", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/12-13 (Nisan 2001), 430.

Cumhuriyet döneminde dini içerikli eserlerin yayımlanma imkânları sınırlı olmuştur. Günümüzde ise özellikle değerler ve siyer konularıyla ilgili dini içerikli kitapların arttığı gözlenmiştir.⁴⁴

Çocuk edebiyatının ilk dönemlerinde dini içerikli hikâyeler ve menkıbelerin edebiyatın altyapısını oluşturması açısından mühim bir yeri olmuştur. Fakat son yıllarda çocuk edebiyatı alanında uzmanlaşan akademisyenler, didaktik yönlerinin ağır basması ve eğlenceli olmamaları nedeniyle dini kitapları çocuk edebiyatının ayrı bir türü olarak değerlendirmemektedir. Dinin çocuk edebiyatına dahil edilmesi en tartışmalı konulardan biridir ancak dinin toplumun oluşumundaki yerinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Ancak ülkemizde yer alan çocuk edebiyatında İslami değerlere pek yer verilmediği ve dinin bu mühim konumunun göz ardı edildiği görülmektedir.⁴⁵

Mustafa Ruhi Şirin'e göre dini içerikli çocuk kitapları, pedagojik ve çocuk gerçekliği bakımından sorunlu ve biçimsel gerçekçi ve kalıplıdır.⁴⁶ Bu sebeple çocuk edebiyatının en zayıf türü olduğunu, bunun sebeplerinin ise dinin çocuk edebiyatına nasıl yansıtacağı üzerinde yeterince düşünülmemesi ve çocuk bakışı olan yetenekli yazarların bu alanda eser vermemesi olduğunu ifade etmiştir.⁴⁷

2.5.1. Dini içerikli çocuk kitaplarının özellikleri

İbrahim Canan'a göre dini içerikli çocuk kitaplarında olması gereken esaslar şu şekildedir:

- Eğitici olmalı, konularını İslami değerlerden almalı, İslam'a aykırı etki bırakacak unsurlar barındırmamalıdır.
- Dini kavramlara önem verilmeli, çocuk edebiyatının kelime öğretme amacından yola çıkarak çocuklara uygun bir teknik geliştirilmelidir. Uydurukça kelimelerden kaçınılmalıdır. Çünkü doğru kullanılan bir dil çocukların sağlıklı düşünme becerisini geliştirir.
- Dini içerikli kitaplar çeviri olmamalı, yerli olmalı ve kendi değerlerimizi barındırmalıdır.

⁴⁴ Ayşe Farsakoğlu Eroğlu - Melek Demirdöğen, "İslami Çocuk Edebiyatı", *Turkish Studies - Language and Literature* Volume 16 Issue 1/Volume 16 Issue 1 (2021), 203.

⁴⁵ Tüfekçi Can, *Çocuk Edebiyatı: Giriş*, 62,63.

⁴⁶ Şirin, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, 13.

⁴⁷ Mustafa Ruhi Şirin, "Dini içerikli çocuk edebiyatının neresindeyiz?", *Yeni Şafak* (15 Mayıs 2019).

- Peygamberimizin sünnetindeki “muhabata göre hitap” ve “çocuğu olan onunla çocuklaşsın” tavsiyeleri gereğı “çocuksuluk” ilkesine uyulmalıdır.⁴⁸

Çocukluk döneminde önemli olan husus, inanç ve ahlakın kazanılmasıdır. Bu sebeple dini içerikli çocuk kitapları ders kitabı havası taşımamalı, çocuğun Allah ile bağ kurabilmesi amaçlanmalı, çocukların anlayabileceğı dualar benimsetilmeli, özenle hazırlanmış, metinle uyumlu resimler kullanılmalı ve kitabın kapağı ve fiziksel özellikleri sanatsal değer taşımalıdır.⁴⁹ Dini içerikli çocuk kitaplarının üslubu vaaz eden bir üslupta ve ilmihal kitabı gibi yazılmamalıdır.⁵⁰

2.5.2. Dini içerikli çocuk kitaplarının önemi

Dini içerikli çocuk kitapları iki açıdan çocuklar için çok mühimdir. Öncelikle edebiyat masallar, bilmece, fıkralar, tekerlemeler ile çocukların hayatını yetişkinlerin hayatından daha çok kuşatır. Rasulullah (s.a.v) sözün büyüleyici olduğunu buyurmuştur. Sözü etkileyici kılan edebiyattır. Böylelikle edebiyat vasıtasıyla taşınak işler gibi çocukları terbiye etmek son derece önemlidir.⁵¹ Bu sebeple çocukların hayatındaki tesirinin olumlu yönde olması, çocuğun dini yaşantısını da etkilemesinden dolayı dini içerikli çocuk kitaplarına gereğinden fazla çaba sarf etmek gerekir.

Bilindiğı gibi somut örnekler vermek, çocuklarda taklit isteğı uyandıracğından oldukça önemlidir. Çünkü bir davranışı sık sık görmek ve hayal etmek çocuğa onu tekrarlama fırsatı verecektir. Çocuklara iyi iş ve davranış örneklerini göstermek bu sebeple mühimdir ancak belirtmek gerekir ki bu örnek davranışları her zaman göstermek mümkün olamayabilir.⁵² Dini içerikli çocuk kitapları işte burada somutlaştırmak için devreye giren vasıtalarındandır. Çünkü dini içerikli çocuk kitapları vasıtasıyla somut örnekler ve kurgusal kahramanların örnek ahlaki özellikleri çocuğun taklit etme isteğini uyandırmayı sağlamaktadır.

Dini içerikli çocuk kitapları yazıldığı dönemin zengin anlatımlarını barındırırsa ancak çocukların duyarlılıklarına ulaşabilir. Dini kavramlar, dini içerikli çocuk kitaplarının yapı taşlarından biridir ve kitaplar sayesinde bu kavramlar öğretilir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus dini kavramların çocuklarda duygu uyandırmasıdır. Daha açık ifade etmek gerekirse bir çocuk "cennet" kelimesini okuduğunda, cennetin güzelliğini hayalinde

⁴⁸ İbrahim Canan, “Çocuk Edebiyatı Nasıl Olmalıdır?”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987* (Gökyüzü Yayınları, 1987), 73-74.

⁴⁹ Hüseyin Hüsnü Koyunoğlu, “Dini içerikli çocuk edebiyatının neresindeyiz?”, *Yeni Şafak* (15 Mayıs 2019).

⁵⁰ H.Salih Zengin, “Dini içerikli çocuk edebiyatının neresindeyiz?”, *Yeni Şafak* (15 Mayıs 2019).

⁵¹ Canan, “Çocuk Edebiyatı Nasıl Olmalıdır?”, 72.

⁵² Beyza Bilgin - Mualla Selçuk, *Din Öğretimi* (Ankara: Akid Yayıncılık, 1991), 98.

canlandırırorsa bu başarı sağlanmış olur. Bu açıdan dini kavramların nasıl ifade edildiği ve çocuklarda uyandırdığı olumlu duygular önemlidir. Bu konuda dikkat edilmesi gereken diğer husus ise çocukların kısa cümleleri daha çabuk kavrayıp algılamalarıdır. Bu sebeple dini içerikli çocuk kitapları, sade bir üslupta, kısa heceli ve kısa cümleli kelimeler içerecek nitelikte yazılmalıdır.⁵³

Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'de Allah insanı kıssalar ile eğitmiştir. Çünkü kıssalar insanın hayal gücünü geliştirirken, insanı güzelliğe yöneltip sanat ruhunu da geliştirir. İnsanın hassasiyetini artırıp düşünmeye sevk eder ve insanın olaylardan ibret alıp hidayeti arayıp doğruyu bulmasına kapı aralar.⁵⁴

Kitap, çocuğun zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminde önemli bir uyarandır. Gelişim süreci içinde çocuk, kendine özgü bir kişiliğe sahip olan bir bireydir. Çocuk kitaplarının hazırlanmasında, çocuğun kişiliğinin, içinde bulunduğu büyüme olgusunun ve gelişiminin çeşitli evrelerinin sürekli olarak göz önünde bulundurulması gereklidir.⁵⁵

Yaşar Kandemir; eskiden çocukların dini bilgileri ve ahlaki değerleri okulda, ailede ve toplumda kolayca öğrenebildiğini, İslam terbiyesi alması için örnek bir çevrenin yeterli olduğunu, ancak zamanla çocukların örnek çevreden mahrum olduğunu belirtmiştir. Ayrıca değişen hayat şartları neticesinde bazı ebeveynlerin ekonomik zorluklar nedeniyle çocukların dini ve ahlaki gelişimine yeterince zaman ayıramadıklarını ifade etmiş ve bu zorluklar neticesinde çocukların ruh dünyasında derin boşluklar oluştuğunu belirtmiştir. Dini içerikli çocuk kitaplarının bu boşluğu doldurma noktasında devreye girdiğini ve bu yayınların hem çocuklara dini ve ahlaki değerleri öğretmede, hem de öğretmenlere yardımcı olma konusunda büyük bir öneme sahip olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca kitapların çocukların hayal dünyalarına girmesiyle dolaylı telkin yoluyla dinî duygu ve düşüncenin doğmasını sağlayacağını ve böylece çocukların fıtratındaki İslâm ile bir zamanlar en güzel şekilde yaşanmış olan gerçek İslâm arasında köprü kurulabileceğini belirtmiştir.⁵⁶ Bu ifadeler, dini içerikli çocuk kitaplarının, çocukların dini ve ahlaki gelişimini destekleyecek bir vasıta olduğunu göstermektedir. Bu sebeple çocuklar için yazılan kitapların hassasiyetleilmek ilmek dokunması gerekmektedir.

2.6. Çocukluk Dönemi Din Eğitimi ve Özellikleri

⁵³ Mustafa Ruhi Şirin, "Dini Muhtevalı Çocuk Kitaplarının Sunuluşu", *Türk Edebiyatı* 111 (Ocak 1983), 45.

⁵⁴ Bayraktar Bayraklı, *İslam'da Eğitim* (İstanbul, 2002), 210-211.

⁵⁵ Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2022).s.188

⁵⁶ Yaşar Kandemir, "Soruşturma 7", *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987* (Gökyüzü Yayınları, 1987), 549-551.

Din eğitimi, “Bireyin dini davranışlarında kendi yaşantıları vasıtasıyla ve kasıtlı olarak istendik değişimi meydana getirme denemeleri sürecidir” şeklinde tanımlanmaktadır.⁵⁷ Çocuğun dini gelişimi, insanın her an öğrenmeye meyyal varlık olması hasebiyle süreklilik arz eder. Buna bağlı olarak dini öğrenmesi de bedensel zihinsel gelişim hızına bağlı olarak her yaşta farklıdır. Çocuğa sağlıklı ve etkili bir din eğitimi verebilmek için hem gelişim çağı hem de dini gelişim özelliklerine uygun bir din eğitimi vermek önemlidir.⁵⁸

Gelişim basamaklarına göre dini eğitim açısından ortaokul çağı son çocukluk dönemi ve ilk ergenlik dönemini kapsamaktadır. Zihinsel öğrenme dönemi (9-13 yaşlar) olarak da tanımlanan bu döneme “ilk gençlik” veya “ön ergenlik” denilmekte ve 13 ila 14 yaşına kadar sürdüğü ifade edilmektedir.⁵⁹ Ancak ön ergenlik döneminin yaş sınırı konusunda bir anlaşma olmadığı da söylenmektedir.⁶⁰ Şüphesiz her çocuk farklı aşamalardan geçerek büyümekte ve buna bağlı olarak çocukların gelişimleri farklılık arz etmektedir. Bu sebeple herhangi bir sınır koymakta güçlük yaşanabilmektedir.

Çocuklarda 12-13 yaşları arasında başlayan soyut düşünme becerisi, okul ve sosyo-kültürel deneyimlerin vasıtasıyla sorunları analiz etmelerini ve geniş genellemeler yapmalarını sağlamaktadır. Bu yaşlarda, çocuğun zihinsel gelişim ile ruhsal yapı işleyişine bağlı olarak duygusal derinliğin de önemini arttırması ile din bilinci uyanmaktadır. Bu açıdan gerçek anlamda bir dinî hayat 12-13 yaşlarında ortaya çıkmakta ve bu sebeple bu yaşlara “dini uyanış ve gelişme” dönemleri de denilmektedir.⁶¹

Bu dönemin diğer özelliklerine bakıldığında bilgiye susuzluk görülmekte fakat bilginin tercih edilmesi ve kabul edilmesinin, önceki dönemlere göre daha zihinsel olduğu söylenmektedir. Bu sebeple bu dönemde bilginin akıl yoluyla anlaşılması önemlidir fakat çocukların ilk çocukluk dönemi özelliklerine sahip olmaya devam etmelerinden dolayı eğitimin duygusal yönünden de destek alınması gerekmektedir. Din eğitimi verilirken Allah sevgisi öncelenmelidir.⁶² Buna ek olarak dini bilgiler, çocuğun hayat tecrübelerine dayanmalı ve yaşadığı somut olaylar çerçevesinde doğal ve mantıklı bir şekilde verilmelidir.⁶³

⁵⁷ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş* (Ankara: Pegem Akademi, 2017),34.

⁵⁸ Mustafa Köylü, “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”, *19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (2004), 138.

⁵⁹ Bilgin - Selçuk, *Din Öğretimi*, 73.

⁶⁰ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 265.

⁶¹ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 267-268.

⁶² Bilgin - Selçuk, *Din Öğretimi*, 73-75.

⁶³ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 261.

Bu sebeple çocukluk döneminde sağlıklı bir din eğitimi verebilmek için hem çocukların duygusal gelişim özelliklerinin hem de din eğitiminin temel kaidelerinin iyi bilinmesi gerekir. Çocuğa din ile ilgili konular açıklanırken onun algı düzeyi ve hazır bulunuşluğu dikkate alınmalı, çocukların bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve dini gelişim özellikleri bilinmelidir.⁶⁴

Çocuklarda din eğitimi birçok sürecin etkileşimi ile gelişmektedir. Şüphesiz çocuklarda dini gelişim öncelikle ebeveynlerin içten samimi tutumlarına göre şekillenmektedir. Çocuklara doğrudan aktarılan dini bilgilerin önemi de göz ardı edilmemelidir. Bu dönemde öğrenmenin kalitesi fizyolojik ve zihinsel işlevlerin olgunluğuna göre bağlı olarak gelişmektedir.⁶⁵

10 yaşından itibaren çocuklarda somut düşüncenin bazı özellikleri sürse de soyut düşünce önceki yaşlara oranla daha çok gelişmiştir. Bu sebeple çocukta soyut düşüncenin gelişmesine yardımcı olmak gerekmektedir.⁶⁶ 11-12 yaş civarında çocuklar dini hikayeleri anlamak için gerekli olan soyut düşünme seviyesindedir fakat hikâyeyi anlamada çocukların bireysel farklılıkları dikkate alınmalıdır. Ayrıca 11-14 yaş arası çocuklarda hikâyeyi anlatmak yerine hikâyeyi onlara okutup sonra onlarla tartışmak daha etkili bir yöntemdir. Çocukluk döneminde kitaplardan ve hikâyelerden yardım almak, çocukların bu dönemde hikâyeleri kendi deneyimlerine aktarmaları açısından son derece mühimdir.

2.7. Allah İnancı Öğretimi

Çocuklara öğretilecek en temel ve en önemli inanç Allah inancıdır. Soyut bir kavram olması, modern dünyada toplumun inanca bakışının zamanla değişmesiyle birlikte bu konunun öğretilmesinin zor olduğu söylenmektedir.⁶⁷ Ancak birkaç noktaya dikkat edildiği takdirde Allah inancı öğretiminde güzel sonuçlara ulaşmak mümkündür. Çünkü çocukların hayal gücü özgürce faaliyet göstermekte iken duyguları ve sezgileri kuvvetlidir. Bu sebeple çocuğun hayal gücü somut fikirler ile desteklenirse, Allah'ın kudretinin tecellilerini tanımaya teşvik edilirse, Allah kavramı çocuğun hayatında olumlu anlamlar kazanabilir.⁶⁸

Her insan bir alem düsturunca her çocuğun farklı olduğu dikkate alınmalıdır. Din eğitimcileri, çocuğun dini eğitimine etki eden etmenlere göre dini gelişiminin farklılık arz edeceğini belirtilmiştir. Yaş, cinsiyet, kişilik özellikleri, ebeveyn tutumları gibi unsurlar bir çocuğun dini

⁶⁴ Eyüp Şimşek, “Çocukluk Dönemi Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/1 (2004), 220.

⁶⁵ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 259-260.

⁶⁶ Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 118.

⁶⁷ Köylü, “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”, 149.

⁶⁸ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 262.

gelişiminde rol oynayan etmenlerdir. Çocuğun Allah tasavvurunu şekillendiren en önemli etmenin ise ebeveyn tutumları olduğu söylenmiştir.⁶⁹

Allah tasavvuru insanın kendini tanıma yolculuğunda oldukça önemlidir. Çünkü Allah'ı kendimizi bildiğimiz kadar bilebiliriz denilebilir. Allah tasavvurumuz nasıl ise, insanın kendisine dair imajı da öyledir. Fakat insanda var olan bu Allah inancı, insanın sadece kendi iç dinamikleriyle ilgili değil, çevresiyle de yakından ilgilidir.⁷⁰

İmanın şartlarının temel konusu olan Allah'a iman öğretimi, çocukların ruh ve beden gelişimlerine uygun olacak şekilde sevgi duygusu temel alınarak verilmelidir. Çocuğun sevildiğini bilmesi, özgüvenini arttıran bir durum olduğundan Allah'ın kendisini sevdiğine kalbiyle inanan çocuğun imanı daha sağlam olacaktır. Bu sebeple insanın fitratındaki Allah inancı, doğru biçimde çocuğun ilgisine ve gelişimine uygun olarak ve zamanında verildiği takdirde başarılı bir din eğitimi gerçekleştirilmiş olacaktır. Her şeyi yaratan, rızık veren, insanın tüm hayatını ikame eden Allah'a inanma duygusu çocuğa verilmeli, pozitif ve güzel motifler ile devamlılık sağlanmalıdır. İslam itidal dinidir. Bu sebeple çocuğa sevgi ve korku duyguları dengeli ve gelişimine uygun bir biçimde verilmelidir.⁷¹ Allah inancı öğretimi güç olmasına rağmen önce çocuklara Allah hakkında doğru ve gerçekçi bir bilgi vermek oldukça önemlidir. Yaşlarını gözetmeksizin Allah inancı verilirken çocukları Allah (c.c) hakkında konuşmaya teşvik etmek gerekmektedir.⁷²

Allah inancının öğretiminde dikkat edilmesi gereken ilkeler⁷³ kısaca şu şekilde özetlenmiştir:

- Allah sevgisi esas alınmalıdır.
- Hoşgörü ve anlayış çerçevesinde bir üslup tercih edilmelidir.
- Tedricilik (aşamalılık) esasına göre kolaydan zora öğretim yöntemi tercih edilmelidir.
- Çocuğun gönlüne hitap etmelidir.

Çocuğun dikkati etrafındaki eşya ve tabiat olaylarına yöneltilmelidir.

Çocuklar 10-12 yaşlarına geldiğinde olgun bir kişinin sahip olduğu Allah anlayışına doğru yönelmekte ve Allah ile ilgili konularda daha meraklı olmaya başlamaktadırlar. 12-13 yaşlarında ise çocukların Allah hakkındaki fikirleri daha manevi hal almakta ve Allah'ın

⁶⁹ Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", 140-145,150.

⁷⁰ Ali Ulvi Mehmedoğlu, *Tanrıyı Tasavvur Etmek* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011), 27-29.

⁷¹ Halis Ayhan, *Din Eğitimi ve Öğretimi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 1997), 117-120.

⁷² Mustafa Köylü - Bayramali Nazıroğlu, "İlköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, (2012), 158.

⁷³ Mehmet Emin Ay, "Çocuklara Allah İnancının Öğretiminde Temel İlkeler", *Çocuk ve Medeniyet Dergisi* 6/12 (20 Aralık 2021), 12-22.

sıfatlarını kavramaya daha yatkın oldukları söylenmektedir.⁷⁴ Dini uyanışın başladığı bu yaşlarda çocukların içgüdüsel olarak Allah'a yöneldiği belirtilmektedir. Çocukların bu yaşlarda Allah (c.c) hakkındaki fikirleri ruhanileşmekte ve bu fikirlerle birlikte Allah'ı şekilsiz, hiçbir şeye benzemeyen soyut ve manevi olarak algıladıkları söylenmektedir. Bu yaşlarda çocuklar, Allah'ın varlığına dair derinden düşünmeye başlamakta ve Allah'ın varlığına ve yaratıcılığına olan inançları kuvvetlenmektedir. Ancak “Zorunlu Varlık” (Vācibü'l-Vücut) kavramı çocuklar için kolaylıkla anlaşılamayacak bir konudur.⁷⁵

Çocukluk dönemi Allah inancı özelliklerine bakıldığında ileri çocukluk döneminde çocukların tamamen soyut işlemler dönemine geçmediği, ancak antropomorfik düşünce biçiminin bu yaşlarda azaldığı ifade edilmiştir. Bu sebeple çocukların Allah'ın sıfatlarını kavramaları daha soyut olma eğilimindedir ancak tamamen soyut bir anlayışa ulaşmak biraz zaman alabilmektedir. Çocukların antropomorfik özelliklerinin 14 yaşından itibaren tamamen etkisini yitirip Allah 'ın soyut düzeyde tasavvur edilebilecekleri söylenmiştir.⁷⁶

Çocuk ilgi duyduğunu merak eder. Bu sebeple çocuğun bu ilgisinin üzerine gidilmeli Allah ile ilgili sorular sormasına olanak sağlanmalı ve soru sormaktan çekinmemesi için ona şefkatle yaklaşılmalıdır. Çocukta var olan inanma isteği onu inandığına yöneltir. Allah'ı merak eden çocuk öğrenmek için farklı vasıtalarla arayışa geçer. Çocukların Allah inancında dini hikayeler önemli bir rol oynamaktadır. Bu hikayeler onların manevi dünyaya açılmalarına, inançlarının güçlenmesine, dini değerleri anlamalarına ve onların dine yönelmelerine yardımcı olmaktadır. Kız çocukların özellikle dini hikayelerden samimiyetle bağ kurduğu ilgilerini çektiği söylenmiştir.⁷⁷

Çocuğun Allah hakkında öğrendikleri onun Allah hakkında fikir sahibi olmasına yardımcı olmakla birlikte kalbinde duygusal uyum oluşmasına yetmeyebilir. Çocuğun Allah hakkında öğrendiklerini deneyimlemesi ailesi ve toplum ile kısaca çevresi vasıtasıyla olur. Çocuğun Allah tasavvurunun uyumlu bir şekilde oluşmasında ve edindiği tecrübeleri anlamlandırmasında çevre son derece önemlidir. Çocukta Allah inancı, çevresiyle kurduğu izlenimler neticesinde oluşmaya başlar. Böylece çocuğun Allah hakkındaki bilgileri bizzat çocuğun deneyimleri ve çevresiyle etkileşimlerinin ürünü olarak şekillenir.⁷⁸

⁷⁴ Köylü, “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”, 142,151.

⁷⁵ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 269.

⁷⁶ Yıldız, *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*, 225.

⁷⁷ Yavuz, “Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişimi”, 275.

⁷⁸ Mehmedoğlu, *Tanrıyı Tasavvur Etmek*, 50-51.

Çocuklar din ile ilgili kavramları çevresinden almaya meyillidir. Okudukları kitaplar da bu dini kavramları öğrendikleri vasıtalarından biridir.⁷⁹ Kerim Yavuz yaptığı araştırmada 10-12 yaşlarda dini uyanışa etki eden dış etkenleri belirtirken çocukların okuduğu dini kitapların altıncı sırada olduğunu ifade etmiştir. Çocuğun içinden gelen dine ilgi isteğin uyanması, duygusal arayışın gelişmesi ve zihinsel kavrayışın gelişmesinin bu etkenlerdeki önemini belirtmiştir. İç ve dış etkenlerin birbiri ile bağlantılı olduğunu ifade etmiştir.⁸⁰ Buradan hareketle çocuğun dini uyanışında ve Allah inancının öğretiminde okuduğu kitapların çocuğun ilgi, isteği ve hazır olma vb. durumlarına dikkat edildiği takdirde önemli gelişimler sağlanabilecektir.

Dini çocuk edebiyatında ‘Allah’ teması vazgeçilmez bir konu olmuştur. ‘Çocuk ve Allah’ teması çocuk edebiyatında dini temayülün en güçlü ve önemli aşamasıdır denilebilir. Allah'ın insanlara ruhundan üflemesi ve onlarla manevi bir ilişki kurması ile bu bağ çocukluktan başlayarak mezara kadar sürmektedir. İşte bu sebeple ‘çocuk ve Allah’ teması edebiyatta bu denli önemlidir. Şüphesiz bu konuya verilecek en iyi örnek Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın 1940 yılında yayınlanan “Çocuk ve Allah” başlıklı eseridir.⁸¹

⁷⁹ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2012), 35.

⁸⁰ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, 47.

⁸¹ Mustafa- Ökkeş Evren, *Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, “Çocuk Edebiyatında Dini Yaklaşım”, *Hece Dergisi* 99 (2005), 407.

3. GENÇ ADAM ve ALLAH KİTABININ İNCELEMESİ

Bu bölümde “Genç Adam ve Allah” kitabı hem çocuk edebiyatı hem de Allah inancı öğretimi açısından incelenecektir.

3.1. “Genç Adam ve Allah” Kitabının İçerik ve Biçim Bakımından İncelenmesi

Çocuk edebiyatında bulunması gereken özellikler içerik ve biçim özellikleri olarak ikiye ayrılmaktadır. “Genç Adam ve Allah” kitabı da bu özellikler açısından genel olarak incelenecektir.

3.1.1. Biçimsel yönden inceleme

Kitabın kapağı karton kapak, kâğıt cinsi kitap kâğıdı olarak belirtilmiştir. Çocuk kitaplarında kapakta bulunması gereken en önemli özelliklerden biri, kitabın kaç yaş grubuna hitap ettiğinin belirtilmesidir. Kapakta hangi yaş aralığına hitap ettiği yazmamaktadır. Ancak arka kapakta yalnızca “genç” ibaresi yazılmıştır. Yayınevinin web sitesine bakıldığında 9+ yaş üstüne hitap ettiğini belirtilmiştir ancak yayınevi kitabı kategori olarak genç kitapları arasında göstermiştir. Gençlik dönemi kitaplarının kaç yaştan itibaren başlayacağı ile ilgili ortak bir karar olmasa da genel kanı 12+ yaş üstüne hitap ettiği yönündedir. Kitabın arka kapağında genç ibaresinin yanına hangi yaş grubuna hitap edildiği belirtilmemesi sebebiyle karmaşık bir durum söz konusudur. Ayrıca arka kapakta kitabın giriş kısmında yazarın kitabı yazma amacını ifade ettiği giriş cümlelerine yer verilmiştir. Arka kapağa bakıldığında kitap hakkında fikir sahibi olunabilir. Kitabın ön kapağında mavi sweatshortlü bir çocuk ve şu cümleler yer almaktadır:

“HAYIR! HAYIR! BİR ÖĞRETMEN, BİR HOCA, BİR NUTUK ATICISI YA DA NASIHAT EDİCİ BİR KİMSE DEĞİLİM. SADECE SENİN ŞİMDİ YÜRÜMEKTE OLDUĞUN BU YOLDAN ÇOK DAHA ÖNCELERİ GEÇİP GİTMİŞ BİRİSİYİM”

Bu cümleler içerik ve yazarın üslubu hakkında ipucu vermektedir. Genel olarak kitabın ön kapağına bakıldığında oldukça sade, sıradan, dikkat çekmeyecek tarzda bir kapak olduğu görülmektedir.

Kitap 14 punto ile yazılmış olup satır aralıkları dar tutulmuştur. Kitap 144 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın puntosu hitap eden yaş aralığına uygun biçimde yazılmıştır. Harflerin boyutu ve satır aralığı çocuklar için okunaklıdır. Kitabın boyutu 13.5 x 21 cm’dir. Kitabın hacmi ve boyutu taşımaya elverişlidir. Kitap 12 yaş ve üstüne göre yazılması sebebiyle içerikte herhangi bir resim içermemektedir.

3.1.2. İçerik açısından inceleme

Kitapta bir karakter ve olay örgüsü yoktur. Yazar kendi hayat tecrübelerinden de yola çıkarak on iki yaşında bir çocuğun Allah hakkında aklına gelebilecek ve merak ettiği soruları dokuz bölüm halinde anlatmıştır. Yazar, Allah inancına ait merak edilen soruları, farklı sorgulamalar ve örnekler ile somuttan soyuta doğru yönelen bir anlatım tarzı ile anlatmıştır. Kitaptaki ana tema Allah inancı olmak ile birlikte merak, akıl yürütme ve soru sorma becerisi, şükür, tefekkür, mucize temalarına da değinilmiştir.

Kitabın dil ve anlatımı çocukların ilgisini çekecek şekildedir. Yazar, karşısında Allah inancına ait soruları olan bir çocuk varmış gibi hareket ederek konuşma üslubunda bir anlatımı benimsemiştir. Kitapta ara ara konuşmalar ve soru cevap tarzında bir anlatım görülmektedir. Özellikle bölüm başlangıçlarında yazarın çocukluk yıllarındaki kendi hayatından tecrübelere yer vermesi dikkat çekicidir. Yazar kitabın kapağında aynı yoldan geçen biri olduğunu okuyucuya belirtmiştir ve bu yaklaşım kitabın geneline hâkimdir. Dini içerikli bir kitap olması hasebiyle kitapta çocukların bilemeyeceği münezzeh kavramı gibi dini kavramlar bulunmakta ve bu kavramlar genelde açıklanmaktadır. Fakat nida⁸², cismani⁸³ gibi çocukların anlamını bilemeyeceği kelimeler de bulunmaktadır. Çocuk kitaplarında kitabın sonunda sözlük bulunması okumayı kolaylaştıran unsurlardan biridir. Ancak bu kitabın sonunda sözlüğe yer verilmemiştir.

Kitapta inançla ilgili sorular birçok somut örnek vasıtasıyla somuttan soyuta gidecek tarzda anlatılmış, kitabın genelinde parçadan bütüne doğru bir anlatım benimsenmiştir. Kitapta çocuğa verilmek istenen en önemli değerlerden biri muhakemedir. “Saçma Soru Yoktur” bölümünde çocuklar özellikle soru sormaya ve bundan çekinmemeye teşvik edilmiştir. Çevreye duyarlı olma da kitaptaki değerlerden biridir. Tüm bu tespitler çerçevesinde, çocuk kitaplarında çocuğa kazandırılması gereken değerlerin, Genç Adam ve Allah kitabında yer aldığı görülmektedir.

3.2. “Genç Adam ve Allah” Kitabının Allah İnancı Öğretimi Açısından İncelemesi

Kitap dokuz bölümden oluşmaktadır. Yazar girişe “Merhaba” şeklinde bir başlık atmış ve bu sayede samimi bir girişle kitaba başlamıştır. Giriş bölümünde kendisinin hoca olmadığını, vaaz vermediğini, nasihat edici olmadığını belirtmiş ve şu cümleler ile okurlarına bu kitapla ne yapmayı amaçladığını açıklamıştır:

⁸² Özkan Öze, *Genç Adam ve Allah* (İstanbul: Uğurböceği Yayınları, 2022), 118.

⁸³ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 82.

“Evet ben sadece, senin şimdi yürümekte olduğun bu yoldan, çok daha önceleri geçip gitmiş birisiyim. Eğer ayağın bir taşa takıldıysa, bil ki aynı taşa benim de ayağım takıldı. Eğer dikenli bir çalıya dolandıysa hırkanın etekleri, bil ki aynıysa benim de başıma geldi. Ve eğer kendini zaman zaman soru(n)lar ormanında uçmaya çabalayan minicik bir kuş gibi hissediyorsan, bil ki ben de öyle hissettim. İşte bu yüzden sana yazdıklarımı okumalısın! Ama yine de sen bilirsın. Bu kitap, hayatını büyük ihtimalle bir bu kadar daha yaşayamayacak kadar çok yaşamış tecrübeli bir 'dünyalı'nın, ilk gençlik çağlarında, tam da senin yaşlarında çok aradığı ama bulamadığı kitaplardan biridir ve Rabbimiz Allah hakkında merakını giderecek, aklını kurcalayan sorulara cevap olacak bir şeyler söylemektedir.”⁸⁴

Bilindiği üzere çocuklar bilhassa ilk ergenlik yıllarında nasihat dinlemekten hoşlanmamaktadırlar. Yazar, burada çocuklara empati ile yaklaşmış Allah hakkında kafalarını karıştıran sorulara cevap olacak bir kitap kaleme aldığını vurgulamaktadır. Aynı zamanda çocuksu bir üslup ile çocuğa yaklaşmaktadır. Kitaba dair diğer dikkat çekici kısım ise mutlaka okunması gereken bir kitap olduğunu vurguladıktan sonra, okuma kararını çocuğa bırakmasıdır.

3.2.1. “Yıldızlara, Kelebeklere ve Çiçeklere Dair Bir Kitap” bölümü

Kitabın bu bölümü şu cümleler ile başlamaktadır: *“BİR GÜN elime yıldızlara, çiçeklere ve kelebeklere dair bir kitap geçti. Baş sayfaları yırtık, eski bir kitaptı. Merakımdan biraz okumaya karar verdim. Güzeldi, keyifli bir konusu, yazarın kendine özel bir anlatımı vardı.”⁸⁵* Yazarın kâinatı kitap metaforu ile anlattığı görülmektedir. Bölümün tamamında ‘merak etme’ temasına vurgu yapılmıştır. Kitapta bölümlerin ilk kelimeleri ve yazarın dikkat çekmek istediği kelimeler büyük harflerle yazılmıştır. Bir gün kelimesi bu sebeple büyük yazılmıştır.

“Yazarını bilmediğin bir kitabı okumanın rahatsız edici bir tarafı olduğunu ben o kitap sayesinde keşfettim. Çünkü insan ne kadar anlamlı cümleler okursa okusun, kendisini anlamsız bir şey yapıyormuş gibi hissediyordu! Elbette yeryüzünde böyle şeyleri sorun etmeyecek insanlar da yaşıyor olabilir. Fakat ben onlardan biri değilim. Ben merak ederim; bilmek ve tanımak isterim. Güzel bir resmin ressamını, beğendiğim bir kitabın yazarını...”⁸⁶

⁸⁴ Öze, Genç Adam ve Allah, 8.

⁸⁵ Öze, Genç Adam ve Allah, 13.

⁸⁶ Öze, Genç Adam ve Allah, 14.

Çocukların Allah hakkındaki merak ve ilgilerinin diri tutulması çok önemlidir. Kitabın bu bölümünde yazarın, ilk ergenlik yıllarındaki çocukları Allah hakkında merak etmeye teşvik ettiği, bunu yaparken benzetmeler ile konuyu zenginleştirdiği görülmektedir.

“Aynanın karşısına geçip kendime bir bakıversem, katlanarak artar merakım. Beni taş değil, ağaç değil, ısırgan otu değil, kuş değil, böcek değil, bir tırtıl yahut bir kakalak değil, sığır değil, at değil insan olarak yaratanı merak ederim...İşte ben bütün bu acayip işleri yoktan ve hiçten yaratıveren Allah'ı merak ederim; tanımak ve bilmek isterim!”⁸⁷

Özellikle yukarıdaki metinde kâinatın eşrefi mahlukat olan insanın merak etme duygusunu arttırdığına, her gün kendisini gören insanın, ‘insan’ olarak yaratan yaratıcısını merak etmesine vesile olduğuna vurgu yapılmıştır. Burada aynı zamanda şükür temasına da değinilmiştir. İnsan olmanın şükür sebebi olduğu, aslında insanın kendisini her gördüğünde şükretmesi gerektiğine de vurgu yapılmıştır.

Bu sayfaların devamında yaratılmış hiçbir şeyin tesadüf olmadığına, yaratılan her şeyin “mucize” olduğuna değinilmiştir. Ayrıca resim, kitap, şarkı, yemek örnekleri ile bunları yapan biri varsa ve bunlar birden ortaya çıkmıyorsa, kâinatın da kendi kendine var olmayacağı izah edilmiştir.

“Ve yazarını hiç öğrenemediğim o kitaptan, yıldızların, çiçeklerin ve kelebeklerin Yaratıcısını merak etmeyi öğrendim ben. O'nu tanımak ve bilmek istemekte, ne kadar da haklı olduğumu fark ettim. Ve hatta sırf bunun için yaratılmış olduğumu da yine o günlerde keşfettim.”⁸⁸

Bu cümlelerde Allah'ı merak etmenin onu tanımak istemenin gerekçeleri sıralandıktan sonra insanın, O'nu tanımak için yaratılmış olduğuna değinilmiştir. Ayrıca bu cümlelerdeki “bilmek istemek” ifadesi ile “Kenz-i mahfi”⁸⁹ rivayeti hatırlatılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Zariyat Suresi 56. ayetinde insanın yaratılış amacı zikredilmektedir. Bu cümlelere bakıldığında dolaylı olarak ayetlerle örtüştüğü düşünülmektedir. Fakat tasavvufi yorumları barındıran bu cümleleri bu yaşlarda kavramanın güç olduğu söylenebilir.

Kitabın bu bölümünde, benzetmeler ile donatılmış bir üslup dikkat çekmektedir. İslam kaynakları ile uyumlu bir anlatım söz konusudur. Ancak kavranılması güç, derin cümleler de

⁸⁷ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 18,20.

⁸⁸ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 20,21.

⁸⁹ Ali el-Kârî bu sözün hadis olmamakla birlikte taşıdığı mânanın, “İns ve cinni bana ibadet etsin diye yarattım” (ez-Zâriyât 51/56) mealindeki âyete uygun olduğunu, bazı müfessirlerin “beni tanısınlar” şeklinde yorumladığını söylemiştir. Geniş bilgi için bkz. İbrahim Hakkı Aydın, “Kenz-i Mahfi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara, 2022).

bulunmaktadır. Çocukların okuma düzeylerine göre bu cümlelerin anlaşılabilirliği değişebilmektedir. Bölümde anlatılanların, 12 yaş üstü çocukların anlayabileceği şekilde yazılması ve yazarın kendi tecrübesi ile konunun anlatılması, ilk gençlik yıllarındaki çocuklar ile bağ kuracak niteliktedir. Bölümde “Merak, mucize, şükür, insan, kâinat” temalarına yer verilmiştir.

3.2.2. “Saçma Soru Yoktur” bölümü

Bu bölümde her çocuğun Allah’ı görmek istemesinin ve bunun ile ilgili birçok sorusu olmasının bu yaşlarda oldukça normal olduğuna değinilmiştir. Kitapta beş yaşındaki çocuk annesine “Allah’ı neden göremiyoruz” diye sorar. Anne “Çünkü Allah büyük, bizim gözlerimiz ise çok küçük”⁹⁰ şeklinde cevap verir. Çocuk on iki buçuk yaşına geldiğinde annesine yine aynı soruyu sorar ve anne aynı cevabı verir. Yazar bu ifadeleriyle ebeveynlerin çocukların sorularına karşı gösterdikleri yanlış tutumu eleştirmiştir. Çocukların bedensel gelişimiyle birlikte zihinsel gelişimlerinin de dikkate alınması gerektiğine ve çocukların sorularına yaşlarına uygun cevaplar verilmesi gerektiğine bilhassa vurgu yapılmıştır.⁹¹ Gelişimsel basamaklara göre din eğitiminin amacı da çocukların gelişimine uygun din eğitimi vermektir. Bahsedilen bu yaklaşım din eğitiminin tavsiye ettiği yaklaşımdır.

Yazar, sorulara verilen cevapların açık ve anlaşılır olması gerektiğini aşağıdaki ifadeleriyle dile getirmektedir.

“Eğer sorusunu sorabiliyorsam, cevabını da anlayabilmeli değil miyim? Ya da en azından o sorunun benim anlayabileceğim bir cevabı olmalı değil mi? Sorusunu sorduğum bir şeyin cevabını neden anlayamayayım?”

*- Ee tabi tabi! Anlarsın evladım da hani şimdi benim hazırda bir cevabım yok sana verecek...”*⁹²

Ayrıca çocukların bu sorularına karşılık sen anlayamazsın cevabının çocuğa verilecek en kötü cevap olduğu da belirtilmiştir. Çocuk bir soruyu sorma kabiliyetine sahip ise cevabı da anlayabilecek kapasitedir. Çünkü soru sormak üstün bir çaba gerektirir ve öncesinde derin düşünceleri barındıran bir süreçtir. Din eğitimindeki gayelerden biri de çocukların sorularını doğru bir şekilde kanallize etmektir.

⁹⁰ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 26.

⁹¹ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 26-28.

⁹² Öze, *Genç Adam ve Allah*, 30.

“Aslına bakarsan annemin ya da babamın bana "Bilmiyorum!" demelerinden, asla onların zır cahil oldukları gibi bir sonuç çıkarmazdım ben. Hiç değilse sorunun bir cevabı olduğunu, fakat bizimkilerin o cevabı "henüz" bilmediklerini ama isterlerse öğrenebileceklerini düşünürdüm...Bunda utanılacak ne var anlamıyorum doğrusu! İnsan bir şeyi bilmiyorsa rahatlıkla "bilmiyorum!" diyebilmeli. Ve kimse her şeyi bilemeyeceğine göre, herkesin "bilmiyorum!" diyeceği yığınla şeyleri olmalı!Bilmiyorum ama hem senin için, hem de kendim için öğreneceğim bunu! E tamam o zaman!”⁹³

Yazar bu alıntılarda bilmediğin bir konu hakkında “bilmiyorum” deme düsturuna değinmiştir. Günümüz enformasyon dünyasının olumsuz getirilerinden biri olarak insanın bilmiyorum diyebilmesi gittikçe güçleşmiştir. Bilmiyorum diyebilmek her insanın öğrenmesi gereken erdemli davranışlardan biridir. Bu sebeple kitapta buna değinilmesi çocuğun bu davranışı benimsemesi açısından da önemlidir. Başka bir açıdan bakıldığında burada ebeveynlerin de bilmediği konular olabileceği, böyle bir durumla karşılaştıklarında dürüst olabilecekleri ve bunun ayıplanacak bir durum olmadığına dikkat çekilmektedir.

“Kek yer misin? Kek! Yerim ama yanında soğuk süt de varsa! Var var! Soğuk süt de var dolapta! Kimse sorusunun karşılığını sadece bir dilim kek olarak almak istemez belki ama arada bir "keklenmenin" de kimseye zararı olmaz!”⁹⁴

Konuya bir açıklama yapıldıktan sonra metinde yer alan keklenme kelimesi kandırma manasındaki argo bir kelimedir. Çocuk kitaplarında Türkçe’nin düzgün kullanımına dikkat edilmesi gerekmektedir. Ancak çocuk bakışına göre bu tarz ifadeler günlük hayatta kullanıldığı için yazarın mizahi bir yaklaşım tercih ettiği de söylenebilir. Kitabın geneline bakıldığında konuşmalarda çocukların kullandığı dilin, mizahi açıdan konu ile harmanlanarak anlatıldığı görülmüştür.

“Şunu da bilmeni isterim ki, soru bir duadır! Evet evet! Kesinlikle soru bir duadır. "Merak ediyorum ve bilmek istiyorum, daha çok öğrenmek istiyorum!" duasıdır sorular. Ve ne kadar içtenlikle ne kadar samimiyetle sorarsan sorularını, duaların o kadar çabuk kabûl edilir; yani aradığın cevaba o kadar çabuk ulaşırsın” Bu arada "saçma soru" diye bir şey de yoktur! Saçma soru yoktur ama "yanlış" soru vardır. Bazı sorular

⁹³ Öze, Genç Adam ve Allah, 30-31.

⁹⁴ Öze, Genç Adam ve Allah, 31.

yanlıştır ve yanlış sorulara bir cevap verilemez; hele hele doğru bir cevap hiç verilemez

195

Alıntılanan bu metinde yazarın yazdığı sorunun bir dua olduğu cümlesi, samimi ve soru sormaya teşvik edici bir cümledir. Merak etmenin, soru sormanın ve bunları samimiyetle yapmanın ne denli önemli olduğu bu bölümde ihtiyatla anlatılmıştır. Çocukların meraklarını diri tutma ve onları sorgulamaya itme açısından bu cümleler oldukça değerlidir. Yazar, soru varsa cevabı da vardır ve sorunun peşinden gidilirse bir gün cevabı bulunacaktır ifadeleriyle çocukları soru sormaya teşvik etmektedir.

Birçok kitabında görüldüğü üzere Özkan Öze'nin çocuklara vermek istediği en önemli değer; *“Saçma Soru Yoktur”* düsturudur. Öze, kitaplarının çoğunda rastlanan bu cümle ile çocukları soru sormaya teşvik etmekte ve nasıl soru sorulacağını da kitaplarında göstermektedir. Bu kısımda saçma soru olmadığını ancak yanlış sorulmuş soru olduğunu ve yanlış sorulmuş soruya cevap verilmeyeceğini ifade etmektedir. Burada dikkat çeken tavır yazarın yanlış soru sormakta sakınca olmadığı ancak sorunun kendisinin yanlış olduğu şeklindeki yaklaşımıdır. Bu şekilde açıklama yapması mühimdir. Çünkü aksi halde çocuğun soru sormaktan çekinmesine sebep olacak etki bırakılabilecektir. Metinde son olarak sorulmuş en yanlış sorunun, *“Her şeyi Allah yarattı; peki Allah'ı kim yarattı?”* sorusu olduğunun altı çizilmiştir.

Din eğitiminde, çocuğun din ile ilgili sorduğu sorulara karşı takınılan tutumların ve verilen cevapların oldukça önemli olduğu ifade edilmiştir. Din eğitimi literatüründeki çalışmalarda çocukların sorularını yanıtlarken; soruları ciddiye alıp onlara doğru yanıtlar vermek, çocuğun sorularına anlayış ile sinirlemeden hoşgörü ile yaklaşmak, çocukların seviyelerine uygun cevaplar vermek ve sorunun amacına göre ne merak ediliyorsa ona yanıt verilmesi gerektiği tavsiye edilmiştir.⁹⁶ Bu açıdan bu bölümün din eğitimi alanındaki bu tavsiyelere uygun olduğu görülmüştür.

Bölümün başlangıcında yer alan Allah'ı neden görmeyiz sorusunun cevabı net bir şekilde verilmemiştir. Belirsiz bırakılan bu sorunun çocukların kafalarının karışmalarına sebep olabileceği düşünülmektedir. Ancak bu konudaki başka bir görüşe göre, sorulara cevap verilmemesinin ve çocuğun hayal dünyasına giden ucu açık yola müdahale edilmemesinin, çocuğa düşünme fırsatı sağlayacağı ve çocuğun dini gelişimi açısından oldukça önemli

⁹⁵ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 32.

⁹⁶ Hasan Dam, “Çocukluk Dönemi Din Eğitimi”, *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi* (Nobel, 2021), 95-97.

olabileceği⁹⁷ de ifade edilmiştir. Dolayısıyla yazarın böyle bir yaklaşımı benimsediği de düşünülebilir.

Bölümde yer alan konuların genel olarak, 12 yaş üstü çocukların anlayabileceği şekilde ve İslam kaynaklarına uygun olarak anlatıldığı söylenebilir. Bu bölümde, muhakeme, soru sorma, bilmiyorum diyebilmek, dua ve saygı konularına değinilmiştir.

3.2.3. “Damdan Düştü Bir Kurbağa” bölümü

Bu bölümün adı dikkat çekici ve merak uyandıran niteliktedir. Bir önceki bölümde anlatılan soruya bu bölümde de devam edilmiştir. Başlangıçta soru sormaktan çekinmemelisin tavsiyesine tekrar değinilmiş ve çocuklar bir kez daha sorgulamaya teşvik edilmiştir.

“Sormaktan çekinmemelisin! Neden çekiniyorsun? Belki de 'Evet benim de aklıma bu soru geldi! Geldi üstelik hâlâ gitmedi!' diyecek olsan, şöyle bir tepki ile karşılaşacağından korkuyorsun değil mi? Tamam her şeyi Allah yarattı da aklımın içinden bir ses fısırdı bana hep, 'Peki öyleyse Allah'ı kim yarattı?' diye soruyor! Ama bu benim elimde değil yani ne yapabilirim? Sürekli aynı ses! Aynı soruyu kafamın içinde fısıldayıp duruyor bana! Böyle sorular sorulmaz. Hem saçma hem aptalca hem de günah! Bir cevap yok mu yani! Yok! Üstelik günah öyle mi? Evet! Yandık desene! Benim aklımda bunun gibi ne sorular var daha ne sorular var!

*Bu kitabın başında, seninle aynı yollardan geçtiğimi aynı soruları kafamda taşıdığımı söylemişim hatırlarsan. Öyleyken sana yanlış da olsa bir soru sordun diye bu şekilde davranacak değilim. Hayır hayır! Bu asla benim tarzım olamaz!”*⁹⁸

Yukarıdaki cümlelerden görüldüğü üzere çocukların, Allah ilgili sorularına ‘saçma’ veya ‘günah’ şeklinde etiketlemeden konuşmak gerektiği izah edilmiştir. Çünkü bu tarz yaklaşımlar çocukların bocalamasına ve soru sormaktan çekinmesine sebep olabilir. Din eğitiminde çocuklara Allah inancının sevgi ile verilmesi ve günah kavramını ise olabildiğince kullanmamak gerektiği ifade edilmiştir. Allah korkusu konusunda, yanlış eylemi yapmadan önce yapılması gerekeni öğretmek ve günahı kaçınmak için Allah’tan korkmayı öğretmek gerektiği ifade edilmiştir.⁹⁹ İnsan, aklından geçenden mesul değildir. Bu sebeple bu cümleler ile çocuğun kafasından geçen cümlelerin insani olduğuna ve buna günah demenin talihsizliğine

⁹⁷ Fatih Turanalp, *Dini İçerikli Çocuk Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi* (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Doktora Tezi, 2017), 217.

⁹⁸ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 39-40.

⁹⁹ Ayhan, *Din Eğitimi ve Öğretimi*, 119.

değnilmiştir. Yazar, kitabın başında aynı tecrübeleri yaşayan biri olduğunu tekrar hatırlatarak bu tarz soru soran çocukların yalnız olmadığını da hissettirmektedir.

“Çünkü Güneş ışığını hiçbir yerden almaz! Yani Güneş'in ışığını aldığı bir yer yoktur. O kendisi bizzat ışık kaynağıdır. Bu Güneş'li örneği unutma, aklında tut! Ben sana bir örnek daha vereceğim. Peki lokomotif ne çeker?” diye bir soru sorsalar, sanırım yine cevap vermek için düşünme ihtiyacı bile duymazsın?

- İşte dostum böyle! Vagonlar hep birbirlerini çekerler. Lokomotif ise hepsini çeker.

-Peki lokomotif kim çeker?

- İlginç! İlginç olduğu kadar da düşündürücü!

Nesi ilginç bunun?

Şimdi bu iki örneğin ışığı altında "Her şeyi Allah yarattı peki ama Allah'ı kim yarattı?" sorusunun "Bütün gezegenler ışığını Güneş'ten alır peki ama Güneş ışığını nereden alır?" ya da "Bütün vagonları lokomotif çeker. O zaman lokomotif kim çeker?" sorusu gibi yanlış bir soru olduğunu anlamış olmalısın.”¹⁰⁰

Bu metinde çocuğun kafasını karıştıran “Allah'ı kim yarattı?” sorusuna, güneş ışığı ve lokomotif örneği ile yanıt verildiği görülmektedir. Bilindiği gibi soyut bir konuyu açıklarken somut örnekler vermek, soyut konuların anlaşılmasında başvurulan en önemli metottur. Yazarın da bu metodu tercih ettiği görülmektedir. Ayrıca güneş örneği dini kavramları açıklarken sıklıkla tercih edilen kavramlardan biridir.

”Bütün gezegenler ışığını Güneş'ten alır peki ama Güneş ışığını nereden alır?’ ya da ‘Bütün vagonları lokomotif çeker. O zaman lokomotif kim çeker?’ sorusu gibi yanlış bir soru olduğunu anlamış olmalısın. Peki bu saçmalığın konumuzla ne alâkası var? Neydi sorumuz? ‘Her şeyi Allah yarattı peki ama Allah'ı kim yarattı?’ Hadi diyelim bu soruya bir cevap verdik. O zaman soruyu soran: "Ya öyleyse onu kim yarattı?" diyecektir. Hadi bu soruya da bir cevap verdik diyelim. Bu soruyu soran, sorusuna bir soru daha ilave edecek: Sanırım şimdi çok daha iyi anladın! Kafanın içinde fısıldayan o ses de kesilmiş olmalı! Sana bir şey söyleyeyim mi? Garip ama bu dibine kadar yanlış sorular yüzünden Allah'a olan inancını tamamen yitiren ya da sarsıp zayıflatan bir sürü insan var dünyada...”¹⁰¹

¹⁰⁰ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 43-45.

¹⁰¹ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 47-48.

Buradaki cümlelere bakıldığında örnekler aracılığıyla genelden öze gidilerek din eğitime uygun bir konu anlatım tarzının benimsendiği görülmektedir. Yazar, verdiği örneklerle maksadı açıklamış ve böylece mantıklı bir yaklaşım tarzı benimsemiştir. Sayfanın devamında da bölüme isim veren “Damdan düştü kurbağa” şiirine yer verilmiş, kendini tekrar eden bu şiir gibi bazı soruların da sonsuza kadar gideceği açıklanmıştır. Bölüme ismini veren şiirle birlikte bu sorunun tekerleme gibi sürekli tekrarlanan bir soru olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda bu şiir ile bu bölüm hem mizahi özellik kazanmış hem de konuya dair somut bir örnek olmuştur. Böylece bölümün niçin bu şekilde isimlendirildiğine de cevap verilmiştir.

“Bu arada sana verdiğim örnekler dikkatini çekmiş olmalı. Bu örnekleri bir dürbün gibi düşünebilirsin. Dürbünler nasıl uzaktaki bir şeyi bize yakınlaştırır ve rahatça görmemizi sağlar; örnekler de öyledir. Onları aklımızın gözleri önüne koyarız ve anlaşılması zor konuları çok rahat bir şekilde anlarız.

*Sana hemen her konuda böyle örnekler vereceğim. Örneklerin iyi taraflarından biri de akılda kalmasıdır. Umarım burada okuduğun şeyleri hayatın boyunca unutmayacak ve her zaman, başkalarına da anlatabilecek kadar iyi hatırlayacaksın...*¹⁰²

Örneklerin bir dürbün gibi olduğu ifadesi yazarın birçok kitabında değindiği bir cümledir. Bediüzzaman Said Nursi’ye ait olan bu cümle temsilin önemini ifade etmektedir ancak kitapta sözü söyleyen asıl kişiye değinilmemiştir. Yazar, metnin içinde akışını bozabileceği için yer vermese de dipnot vasıtasıyla sözün sahibini belirtebilirdi. Ancak bunu tercih etmediği görülmektedir. Kitapta kaynakça zaten yoktur fakat bilinen bir ifade kullanıldığında sözü söyleyen asıl kişiye değinilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Alıntılanan kısımlarda kısaca örneklerin önemine ve hatırdan kalmayı sağladığına vurgu yapılmıştır. Temsil ile eğitim hem Kur’an-ı Kerim’in hem de Rasullah’ın (s.a.v) sıklıkla kullandığı eğitim metodudur. Bu sebeple örneklerin önemli olduğunun vurgulanması bu açıdan mühimdir. Bu bölümde, örneklerin önemi, akıl yürütme ve soru sorma konularına değinilmiştir.

3.2.4. “Allah Benzemez!” bölümü

Bu bölümün kapağında “Hiçbir şeyi Allah'a benzetmeyin” Nahl Suresi 74. ayetine yer verilmiştir. Bu ayet meali aslına uygun olarak doğru ve çocukların anlayacağı şekilde verilmiştir. Fakat yazar kullandığı ikinci ayet olan Şura Suresi 11.ayetini “O’nun benzeri yoktur” şeklinde vermeyi tercih etmiştir. Tefsir ve meallere bakıldığında bu ayette ya kef (gibi)

¹⁰² Öze, *Genç Adam ve Allah*, 48.

edatına vurgu yapıldığı ya da “hiçbir şey” ifadesi ile tercüme edildiği görülmektedir.¹⁰³ Buradan hareketle metinde kullanılan bu mealde eksiklik söz konusudur denilebilir. Bu husus haricinde metinde yer alan iki ayetin de konu ile uyumlu olduğu söylenebilir. Bölüm kapağında çocuklara benimsetilmesi açısından İslam’ın ana kaynağı olan Kur’an ayetlerine yer verilmesinin önemli olduğu vurgulanmalıdır.

“Zaten bir şeyi bir başka şeye benzetebilmek için aralarında en az bir ortak nokta olması gerekir. Bu ortak noktalar ne kadar çoksa, benzetmek o kadar çok olur senin anlayacağın, anne babalar çocuklarını ne yapar eder bi güzel benzetirler! Bundan kaçış yoktur!İşin doğrusu çocuklar gerçekten de anne babalarına ve öteki yakın akrabalarına benzerler. Hatta aralarında kan bağı olan uzak akrabalarına bile benzeyebilirler. Neticede, genetik diye bir şey vardır! Yani yetişkinler seni birilerine benzetmek konusunda haklıdır, boşuna itiraz etmemelisin!”¹⁰⁴

Burada öncelikle insanların çocukları birbirine benzetme alışkanlığından bahsedilmiş ve genelden özele doğru bir anlatım tarzı ile konu anlatılmıştır.

“Şimdi boş bir kâğıt bul, üzerine bir daire çiz ve içine İNSANLAR yaz. Sonra bir başka daire daha çiz ve onun içine de HAYVANLAR yaz. Daha sonra bir daire daha çiz ve ona da BİTKİLER yaz. Biz bu üç daireye bakıp insanlar insanlara, hayvanlar hayvanlara ve bitkiler bitkilere benzer diyebiliriz. Çünkü ortak noktası olanları aynı daire içine aldık. Şimdi bu üç daireyi içine alacak kocaman bir başka daire daha çiz ve onun üzerine de CANLILAR dairesi yaz. Şimdi İNSANLAR, HAYVANLAR ve BİTKİLER daireleri CANLILAR dairesi içine girdi. Yani hepsinin ortak bir noktası ortaya çıktı. Öyleyse bu dairenin içindekilerin hepsi birbirine bir şekilde benzetilebilir. CANLILAR ve CANSIZLAR iki ayrı daire olarak karşımızda duruyorlar. Bu haliyle aralarında hiçbir ilişki yokmuş gibi değil mi? Birbirleriyle ortak bir noktası olmayan iki daire...

¹⁰³ Bknz: “O’na benzer hiçbir şey yoktur” diye çevrilen cümleyi lafza daha bağlı kalınarak, “*Hiçbir şey O’nun misli gibi değildir*” şeklinde tercüme etmek mümkündür. Bu da göstermektedir ki, benzerliği red ifadesinde dahi Cenâb-ı Allah’ın yüce zâtı ile başka varlıklar arasında bir karşılaştırma yapılması uygun görülmemiş, “*benzeri, dengi*” anlamına gelen misl kelimesine bir de “*gibi*” mânası taşıyan bir edat eklenmiştir (bazı müfessirler burada Arap dilindeki mutata bir kullanımın söz konusu olduğunu, bazıları da “*gibi*” anlamındaki edatın, benzerliğin bulunmadığı mânasını pekiştirdiğini belirtirler” (DİB, Erişim 25 Mayıs 2024).

¹⁰⁴ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 52.

Şimdi CANLILAR ve CANSIZLAR dairelerini içine alacak daha büyük bir daire çiz ve onun üzerine de HER ŞEY yaz! Bu yaratılmış HER ŞEY dairesinin içinde neler var?...

Her şey...Her şey evet! Melekler, cinler, insanlar, terliksi hayvanlar, sekoya ağaçları, domalan mantarları, yıldızlar, galaksiler, inci, mercan, kakalak, plütonyum elementi vs... Her şey! İşte bu yaratılmış HER ŞEY dairesinin içindeki herhangi iki şeyin, hiçbir ortak özelliği olmasa bile, yaratılmış olmak gibi ortak bir özelliği vardır. Ve yaratılmış olmak, onları birbirine benzetmeye yeter. Çünkü bu noktada, dört büyük melekten biri olan Vahiy Meleği Cebrail ile minicik bir serçe kuşu birbirine benzer! İkisi de aynı Allah'ın yoktan yarattığı bir şeydir çünkü.”¹⁰⁵

Yazar burada okuyucunun eline bir kâğıt kalem alarak vereceği örneği çocuğun yapmasını sağlayarak konunun daha iyi anlaşılmasını istemektedir. Bazı zor konuları şema ile görselleştirmek konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir. Burada soyut bir konunun kümeleştirme yöntemi ile çocuğun da bu işe dahil edilmesiyle anlatıldığı görülmektedir. Amaç, yaratılan her şeyin ortak özelliğinin “yaratılmış olmak” olduğunu kavratmaktır. Yazar bunu, Cebrail (a.s) ve serçe kuş örneği ile açıklamıştır.

“Peki bu dairenin dışında ne vardır?”

Hiçbir şey!

Doğru! Her şey bu dairenin içinde olduğuna göre, hiçbir şey bu dairenin dışında değildir.

Bu dairenin dışında sadece Allah vardır. Çünkü o bir şey değildir.

Bütün bu şeylerin yaratıcısıdır! İşte bu yüzden yaratılmış HER ŞEY dairesinin içindeki hiçbir şey, Allaha benzemez ve benzetilemez. Ve Allah da yarattığı bu şeylerin hiçbirine benzemez.

Ne Güneş'e benzetilir Allah ne yıldızlara, ne Ay'a, ne dağlara, ne insanlardan bir insana, ne hayvanlardan bir hayvana ne de bulutlara...”¹⁰⁶

Kitabın bu kısmında örneklere devam edildiği ve sonra asıl konuya geçilerek Allah'ın bu kategorilerin hiçbirine girmediği, her şeyin yaratıcısı olduğu ve bir tek olması sebebiyle O'nun hiçbir şeye benzetilemeyeceği açıklanmıştır. Allah'ın benzetilemez oluşu, “sonrakiler öncekilere benzetilemez” cümlesi ile açıklanarak konu bir başka açıdan izah edilmiştir.

¹⁰⁵ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 52-55.

¹⁰⁶ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 56.

Çocuğun amcasına veya dayısına benzetilmesinin normal olduğu fakat amcanın yeni doğmuş yeğene benzetilemeyeceği örneği ile konu açıklanmıştır.¹⁰⁷

*“Peki, ama acaba yeryüzündeki ilk insan, hepimizin ortak atası ve aynı zamanda ilk peygamber Hz. Âdem (as) kime benziyordu? Onun babası, annesi, amcası, halası, dayısı falan olmadığına göre hiç kimseye benzemiyordu. Sadece kendine benziyordu. Hz. Âdem ilkti, kendinden önce kendi cinsinden bir başkası yoktu. O yüzden benzersizdi.”*¹⁰⁸

Kitabın bu bölümünde sonrakiler öncekilere benzetilemez cümlesi Hz. Âdem örneği ile ayrıntılı olarak açıklanmış ve tek olan eşsizdir konusuna giriş yapılmıştır. Önce dayı amca örneği ile çocuğun yakın çevresinden örnek verilmiş, böylece çocuğa yaklaşılmıştır. Daha sonra ise Hz. Âdem örneği ile konu daha anlaşılır kılınmıştır.

*"Hiçbir şey yokken var olan, elbette hiçbir şeye benzemez! Hayat neye benzer? Şu pencerenin kenarında sırt üstü yatmış uzanmış sineği görüyor musun? İyice bak! Şimdi de şu lambanın etrafında dönüp durana bak! İkisi de sinek ama biri ölü! Ölü olanını hangisi olduğunu söylememe gerek bile yok! Görünüşe bakarsan ölü ve canlı sinek arasında canlı olanın uçması ve sinir bozucu bir şekilde vızıldayıp durması haricinde hiçbir fark yoktur. Ama aralarında nasıl bir fark olduğunu biz gayet iyi biliyoruz. Ve biz bu farka HAYAT diyoruz. Aynı şey yerçekimi için de geçerli. Yer çekimin ne olduğunu değil sadece var olduğunu biliyoruz biz! Allah, gözümüzün önünde ve burnumuzun dibinde varlığından hiçbirimizin şüphe edemeyeceği ama varlığı hakkında hiçbirimizin hiçbir şey bilmediği iki şey yaratmış. Bunları düşündüğümüzde, bunları yaratan hakkında ‘Neye benzer?’ gibi bir soru sormanın bir anlamı olmadığını bilmeliyiz. Ve böyle bir sorunun, ayağına takılıp bizi Allah’ı tanımak ve bilmek yollarından alıkoymasına izin vermemeliyiz...”*¹⁰⁹

Bu metinde yazar, yer çekimi ve hayat örnekleri ile soyut olan bazı kavramların var olduğunun bilindiğini ancak neye benzeyeceğinin bilinemeyeceğini izah etmiştir. Nihayetinde bu iki kavramın neye benzediği sorusunun anlamsızlığı ile Allah neye benzer sorusu arasında ilişki kurulmuştur.

¹⁰⁷ Bkz: Öze, *Genç Adam ve Allah*, 57,58.

¹⁰⁸ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 58,59.

¹⁰⁹ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 60-62.

Bu bölümde Allah'ın (c.c) hiçbir şeye benzetilemeyeceği konusu daire örneği, Hz. Âdem, yer çekimi ve hayat (canlı ve ölü sinek) örnekleri ile açıklanmış sonrakiler öncekilere benzetilir ve tek olan eşsizdir cümleleri çeşitli şekillerde açıklanmıştır.

3.2.5. “Hiçbir Yer Diye Bir Yer” bölümü

Allah nerededir sorusu kitapta iki bölüm halinde işlenmiştir. Öncelikle hiçbir yer konusuna giriş yapılmıştır. Bölümün başlangıcında çocuk kitabı olan “Kumkurdu” kitabında Zakkarina karakterinin hiçbir şey yapmadan oturduğu bölümden bahsedilmektedir. Burada anlatılmak istenen insanın boş oturarak hiçbir şey yapmasının mümkün olmadığı, hiçbir şey yapmamanın da aslında bir şey yapmamak olduğudur.

“Alo yavrum!

- Alo anne!

Oğlum neredesin sen kaç saattir?

Hiçbir yerde!

Üstüme iyilik sağlık! Evladım insan hiç, hiçbir yerde olur mu?

- Olmaz mı?

Olmaz! Çabuk eve gel! Ben sana o hiçbir yerin kaç bucak olduğunu bi göstereyim de gör!

- Ya anne ya!

İnsan için nasıl ki ‘hiçbir şey yapmamak’ mümkün değilse, ‘hiçbir yerde olmamak’ da mümkün değildir; çünkü insan, her zaman “bir şey yapmak zorunda olduğu gibi “bir yerde” olmak zorundadır!”¹¹⁰

Burada insan için hiçbir yerde olmasının mümkün olmadığı mizahi bir tarz kullanılarak çocuğun yaşantısından örnek ile açıklanmıştır. Hatta bunun rüyalarda kurulan hayallerde bile mümkün olmadığına, görülen rüyalarda ve hayallerde bile insanın bir yerde olunduğuna değinilmiştir.

"Evet her şey bir yerlerde olmak zorundadır. Ama Allah bir yerlerde olmak zorunda değildir. Çünkü O Allah'tır ve bizim yer dediğimiz her yeri yaratandır! Bunu benim aklım almaz!

¹¹⁰ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 68.

- *Şu notlarına bakılırsa aklının almadığı daha pek çok şey var gibi! Özellikle de trigonometri!”¹¹¹*

Alıntılanan metinde konunun önce çocuğa yakınlaştırıldığı, daha sonra Allah nerede sorusuna geçildiği görülmektedir. Allah’ın mekânı yarattığı için bir yerde olmak zorunda olmadığına fakat insanın bunu kavramakta zorlanacağına vurgu yapılmıştır. İnsanın aklının almayacağı bir konu olmasının oldukça tabii olması, çocuğun bu konuda kendisi yalnız hissetmemesi açısından önemlidir. Burada öncelikle örnek olarak trigonometri verilmiş daha sonra uzay nerede sorusu örneği ile aklın sınırlı olması meselesi açıklanmıştır.

"O hiçbir yerde değil. Çünkü Allah "Mekândan münezzehtir" (Yani bir yerde olmak zorunda değildir) cevabını aldığımda ise, "Ama bu akıl almaz bir şey! Aklımın almadığı bir şeye nasıl inanabilirim ki?" diye itiraz ediyordum.

Allah'ın bir yerde olmak zorunda olmadığını yani "mekândan münezzehtir" olduğunu da aklım almıyordu. Aklım almıyordu ama anlıyor ve biliyordu. Çünkü madem Allah, her şey gibi yer dediğim her yeri de yaratandı; Dünya'yı, Ay'ı, yıldızları, galaksileri, bütün bu uzayı... Demek ki hiçbir yer yokken de vardı. Hiçbir yer yokken var olan, elbette bir yerde olmak zorunda değildi”¹¹²

Münezzehten kavramı, çocuklara açıklaması zor bir dini kavramdır. Yazar öncelikle kavramın anlamını parantez içinde çocuğun anlayacağı bir şekilde vermiştir. Kavramı insanın aklının almasının zorluğunun oldukça normal olduğu, fakat anlamak ve bilmenin ayrı şeyler olduğu uzay örneği ile ayrıca açıklanmıştır. Daha sonra somut şeylere sorulan nerede sorusuna yanıt alınabileceği ancak soyut kavramlara aynı soru sorulduğunda cevabın zorlaşacağı açıklanmıştır. Bu konuya buz örneği ile detaylıca değinilmiştir.

"Ama mevsim yaz, aylardan ağustos ve sevgili buz kütlemin bir kabın içinde değilse, onun "Nerede?" olduğunu öğrenmek, çok daha zor olur.

...

...Halılar, koltuklar, yer döşemesinin minnacık minnacık aralıkları ve çoraplarım bütün çoraplarımız ıslandı! Belki de eriyip suya dönüşen sevgili buz kütlemin, sıza sıza alt kattaki Emekli Müze Müdürü Rüknettin Neyettin'in sabahtan akşama kadar üzerinde uyukladığı küflü berjer koltuğun üzerine şıp şıp şıp diye damlamak üzeredir. Dua edelim de

¹¹¹ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 70.

¹¹² Öze, *Genç Adam ve Allah*, 76.

Rüknettin Neyettin, *tam o anda orada uyukluyor olmasın, kalkıp namaza falan gitmiş olsun!*

...

Kabaca bir tahmin ile bir üç-beş sene içinde dünyayı çepeçevre kuşatan atmosfer tabakasının her metrekübinde senin sevgili buz kütlene oluşturan su moleküllerinden en az elli-yüz tane bulabilirsin!

Gördüğün gibi maddenin halleri değiştiği gibi "Nerede?" sorusunun cevapları da değişti. Madde, bildiğimiz katı bir cisim halinden uzaklaştıkça, cevap vermek daha zor bir hâl aldı.

Bu hep böyledir elle tutulur, gözle görülür, çarptığımızda ya da bize çarptığında hissettiğimiz şeylerin nerede olduğunu söylemek biliyorsak tabi kolaydır. Fakat madde bu özelliklerini kaybetmeye başladığında işin rengi değişir. "Nerede?" sorusuna cevap vermek gittikçe zorlaşmaya başlar.

Mesela buza göre suyu bir yerde tutmak daha zordur. Yani buz o katı halinden ötürü mekâna daha çok bağımlıdır. Her haliyle bir yerde, hem de tek bir yerdedir.

Su ise onu bir kabın içinde hapsedmediğiniz sürece akar, sızar, yayılır, üst kattan alt kata geçer. Demek ki sıvılar, katılara göre mekâna daha az bağımlıdır!

Gazlarda ise kaçıp gitmek, uçup kaybolmak çok çok çok daha kolaydır. O yüzden gazları bir yerde, tek bir mekânda tutmak çok daha zordur. İlk buldukları fırsatta gazlar uçar ve yayılabildikleri kadar çok yere yayılırlar.”¹¹³

Burada buz örneği ile maddenin hallerine değinildiği ve konuya farklı bir bakış açısı ile bakıldığı görülmektedir. Ayrıca konu anlatılırken *Rüknettin Neyettin* ifadesi kullanılmıştır. Bu tarz ifadeler çocukların ilgisini çeken ve güldüren tarzdadır. Yazar, konuyu ayrıntılı bir şekilde anlatırken araya mizahi unsur ekleyip çocuğu sıkmaktan kaçınmayı hedeflemiştir. Yazarın genel olarak kitaplarındaki karakterlerin isimleri bu şekilde mizahi tarzdadır. Yazarın bu kitapta da aynı üslubu yansıttığı görülmüştür. Yazar buz örneğinden sonra bu bölümde tekrar hayat örneğini vermiş ve konuyu bir sonuca bağlamıştır.

“Ben şimdi bu hayat örneğini tıpkı bir dürbün gibi aklımın gözleri önüne koyarsam, "Böyle bir dünyada, bedenlerimiz içinde hayatı böyle yaratan Yaratıcı'nın, nasıl bir yerde olmak zorunda olmadığını, O'nun sonsuz derecede mekândan münezzeh olduğunu

¹¹³ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 77-80.

bilirim ve bunu anlayabilirim. Fakat, "Aklın bunun nasıl bir şey olduğunu da alır mı?" dersin, sana daha önce de söylediğim gibi ne benim aklım ne de başka bir insanın aklı elbette böyle bir şeyi alır!

Zaten benden beklenen, aklımın "mekândan münezzehtir" olmanın nasıl bir şey olduğunu alması da değildir.

Benden beklenen, aklımın derinliklerinde fısıltı halinde yankılanan bir sesin, "Her şey bir yerlerde, peki ama Allah nerede?" diye sorduğu soruya karşılık; orada, burada, falanca gezegende, filanca galaksinin arkasında, uzayın ve daha bilmem nerenin ötesinde, Olimpos Dağı'nda, okyanusun dibinde, Himalayaların eteklerinde- ki bir tapınakta, Ayyuk Yıldızı'nda, Dünya'nın merkezinde... gibi abuk sabuk bir cevap vermek yerine, "Allah mekândan münezzehtir, hiçbir yerde değildir, bütün bu yerleri yoktan yaratandır, bir yerde olmak zorunda da değildir!" diyebilmem ve Allah'a işte bu şekilde iman ediyor olmamdır.”¹¹⁴

Bu bölümde üçüncü defa münezzehtir kavramına tekrar değinildiği görülmektedir. İlmin yarısı tekrardır sözüne ithafen bu kavram bölümde tekrar tekrar vurgulanmıştır. Çünkü başta da ifade edildiği üzere anlaşılması zor bir kavramdır. Hayat örneği ile, soyut olan kavramların nerede olacağı sorusunun cevabının olmayacağı açıklanarak, Allah'ın da nerede olduğunun anlaşılmayacağı izah edilmiştir. Kısaca son cümlede, bölümde anlatılmak istenen ana düşünceye yer verilmiştir. İnsanın aklı sınırlıdır. İnsandan beklenen aklından böyle bir soru geçtiğinde, Allah'ın mekânı yarattığı bir yerde olmak zorunda olmadığı mesajını çocuğa kavratmaktadır.

Bu bölümde, uzay, trigonometri, buz örneği ile maddenin halleri ve hayat örneği ile konu açıklanmıştır. Münezzehtir kavramının anlamı verilmiş, sıklıkla Allah'ın yeri yaratan olduğu ana fikri izah edilmiştir.

3.2.6. “Hiçbir Yerde ve Her Yerde” bölümü

Bu bölümün kapağında Nisa Suresi 126. ayet yer almaktadır. Ayetin meali doğru bir şekilde verilmiş olup, ayet konu ile alakalıdır. Bu bölüm bir önceki bölümün devamı niteliğindedir. Öncelikle Allah haricinde hiçbir şeyin “hem hiçbir yerde hem de her yerde” olamayacağına değinilmiştir. Allah'ın somut olarak herhangi bir mekânda olamayacağını anlatan bu cümle

¹¹⁴ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 82,83.

çeşitli örnekler ile somutlaştırılarak anlatılmıştır. İlk verilen örnek, Van Gogh ve resimleri örneğidir.

“Van Gogh'u ben çok beğenirim. Bugüne kadar hiç gerçek bir Van Gogh tablosu görmedim, görseydim iyi olacaktı. İnsan böyle sevdiği bir ressamın tablosu ile göz göze geldiğinde iki şeyi görür: Resmin kendisini ve ressamını!

- A hahaha! Resmin kendisini anladım da ressam nerde ya? Adam öleli yüz yirmi yıl olmuş! O gördüğün güvenlik görevlisidir!

İnsan bir resme baktığında hem resmi hem de ressamı görür! Ama ressamı görmesi ile resmi görmesi birbirinden farklıdır. Çünkü ressam o resmin hem hiçbir yerindedir hem de her yerinde!

Hadi bakalım! Bir bulmaca daha! Şaşı bak şaşır ve ressamı bul gibi bir şey mi bu nedir?

Hatta sana, "Bir resim kendinden daha çok onu yapan ressamı gösterir!" desem, yanlış bir söz söylemiş olmam. Gerçekten de bir resim kendisini bir kez gösteriyorsa, ressamını bin kez gösterir. Elbette ressam bizzat kendisi olarak resmin hiçbir yerinde değildir.

Resmi oluşturan her figürde, her şekilde, onlarca başka boya ve onlarca başka ton içinden bilerek ve isteyerek seçilmiş her renkte, ressamın kendisini değil elbette ama onun ressamlığını yani sanatını, aklını, hayal dünyasını, fırçayı tutuş şeklini, sahip olduğu boyaları, bileğinin gücünü, ellerinin kıvraklığını, dünyaya, eşyaya, ağaca, çiçeğe, kuşa, insanlara bakışını, hayata karşı duruşunu ve böyle bir resmi ortaya çıkaran kabiliyetlerini görür. Aynen öyle Allah, Zâtı ile bu kâinatın hiçbir yerinde değildir. Allah'ın Zâtı ile bu kâinatın içinde aramak, bir resmin içinde ressamını aramak kadar boş bir iştir. Ama Allah, sanatı ile ilmi ile kudreti ile rahmeti ile ve bütün isim ve sıfatları ile bu kâinatın her bir zerresinde, her bir yıldızında, her bir hücrelerinde, her bir kelebek kanadında, her bir çiçek yaprağında, her bir meyvesinde, incir ve zeytin de, her bir ağaçta, gören her gözüün bebeğinde, işiten her kulağın kıvrımlarında, atan her şahdamarın çeperlerinde, kalbin odacıklarında, beynin birbirlerine uzana dokuna çalışan nöronlarında, gelip geçen bulutlarda, tıpır tıpır yağmur tanelerinde, eşsiz benzersiz kar tanelerinde, esen ve eserken yeşillikli tepeliklerin eteklerini savuran kekik kokulu rüzgârlarda, şırıl şırıl akan

dereciklerde, dağlardan taşlardan kaynakayan pınarlarda, engin okyanuslarda, istiridyelerin rengarenk kabuklarında, mavi balinaların şarkılarındadır.”¹¹⁵

Ressam örneğinin anlatıldığı kısımlarda Allah’ın ilim, kudret sıfatlarına değinilmiş ve Allah’ın rahmeti ile konu izah edilmiştir. Ayrıca alıntılanan kısımda yer alan “atan her şahdamarı” ifadesi ile Allah’ın insana şah damarından daha yakın olması manasındaki Kaf suresi 16. ayete de atıfta bulunulmuştur. Yazar daha önce olduğu gibi burada da ayeti cümle arasında vermeyi tercih etmiştir.

Konuyla ilgili olarak verilen bir diğer örnek güneş örneğidir. Güneş örneği, Allah nerede konusu anlatılırken verilen örneklerin başında gelir. Yazar da burada güneş örneği ile konuyu açıklamıştır. Ancak “hem her yerde hem hiçbir yerde” ifadesi ile “Allah’ın zatı” ifadesi, çocuklar için anlaşılması güç ifadelerdir. Bölümde hem her yerde hem hiçbir yerde ifadesi ayrıntıları ile açıklanmıştır ancak zatın ne olduğuna dair bir açıklama veya örnek bulunmamaktadır. Çocukların kelimeyi bildiği düşünülmüştür ancak zat kelimesi de tıpkı münezzeh gibi çocuklar için anlaşılması zor bir kavramdır. Fakat ne parantez içinde ne de dipnotta bu kavramın anlamına yer verilmemiştir.

“İşte Allah’ın hem hiçbir yerde olmaması hem de her yerde olması buna benzer. Ama elbette Güneş’in de bir yeri vardır. Çünkü o da, Allah’ın yarattığı şeylerden bir şey ve her şey gibi bir yerde olmak zorundadır. Ancak Allah onu, bir yerdeyken sayısız yerde olabilecek şekilde yaratmış. Tabii ısı ve ışığı ile...Eğer Güneş’in ışığında, yedi ayrı renk gibi akıl, fikir, şuur falan olsaydı, o zaman parıldadığı her şeyden bizimle konuşabilecekti! Biriyle konuşması bir başkası ile konuşmasına engel olmayacaktı. Tıpkı aynı anda hepimizi aydınlatması gibi...

...Allah da, her yerededir ama Zat’ı hiçbir yerde değildir.

Mesela, yörüngelerinde dönüp duran ve trilyonlarca bir arada hareket ettiği halde hiçbirini birbirine çarpmayan bütün yıldızları Allah hareket ettirir. Allah’ın, sonsuz kudreti o yıldızlardadır ama Allah yıldızlarda değildir.

Yeryüzünde doğan bütün bebekler annelerinin göğsünde tatlı bir süt beklerken, Allah’ın, sonsuz şefkati bütün o bebeklerin yanındadır ama Allah orada değildir. Her bahar bağ ve bahçelerde açan sayısız güzel çiçek, güller, karanfiller, yaseminler, Allah’ın sanatını gösterir. Allah’ın, eşsiz sanatı, onların üzerindedir ama Allah asla oralarda değildir.

¹¹⁵ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 89-92.

İşte Allah'ın hem hiçbir yerde olmaması hem de her yerde olması bunun gibidir. Daha doğrusu bu, anlamamız için güzel bir misaldir.”¹¹⁶

Bölümde Allah'ın fiilleri, Allah'ın sıfatları konularına değinilmiş ve insanın Allah'ın eserlerine baktığında Allah'ın sıfatları ile orada olmasının Zâtının hiçbir yerde olmaması anlamına geldiği ifadeleriyle konu izah edilmiştir. Böylece Allah nerede konusu bu bölümde tamamlanmıştır. Yazarın konuyu iki bölüm halinde ele alması konunun ehemmiyetini göstermektedir. Konunun birçok somut örnekle desteklenerek on iki yaş ve üstü çocukların anlayacağı şekilde somutlaştırıldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte “hem her yerde hem hiçbir yerde” cümlesi felsefi, derin anlamlar içeren karmaşık bir cümledir. Her ne kadar somut örnekler verilse bile konunun anlaşılması için odaklanılarak okunması gerekebilir. Her çocuğun zihinsel yapısı ve hazırbulunuşluk düzeyindeki farklılıklar sebebiyle bu bölümün anlaşılması farklılaşabilir. Başka bir açıdan bakıldığında “hem her yerde hem hiçbir yerde” ifadesinin dikkat çekici ve merak uyandırıcı bir cümle olduğu söylenebilir. Bilhassa bu bölümün çocukların muhakeme gücünü harekete geçirecek tarzda olduğu düşünülmektedir. Ancak bu bölümde yer alan bazı ifadeler sebebiyle on iki yaş altındaki çocukların konuyu anlamasının zor olabileceği söylenebilir.

3.2.7. “Büyük Ne Kadar Büyük” bölümü

Bu bölümün kapağında Müddessir Suresinin üçüncü ayeti konu ile bağlantılı ve doğru bir şekilde verilmiştir. Bölümün başlangıcında yazar küçükken Allah'ı bulutları benzettiğini dile getirmiştir. Bu kısım aslında yazarın başlangıçta dile getirdiği aynı yollardan ben de geçtim mesajını ilettiği yerlerden biridir. Yazar bu tecrübesini yazıp geçmemiş, çocukların neden çocukluk yıllarında bulutları Allah'a benzettiğini açıklamıştır. Çocukların gördükleri en muazzam şeyin bulutlar olması sebebiyle bulutları Allah'ı benzettikleri ifade edilmiştir

“Etraflarında onlardan daha büyük bir şey görmedikleri için! Çünkü Allah büyüktür! Çok büyüktür, en büyüktür ve hatta tek büyüktür! Çocuklar Allah'ın her şeyden ve herkesten büyük olduğunu bilirler ve temiz kalplerinde doyasıya hissederler O'nun büyüklüğünü. Bu yüzden görebildikleri en büyük şeye, dağlardan bile büyük bulutlara benzetirler Allah'ı!”¹¹⁷

“Belki şaşıracaksın ama bir yetişkin olarak şu söylediğime inanmalısın; pek çok yetişkin, Allah'ın büyüklüğünü, O'nu bulutlara benzeten küçük çocuklar kadar hissedebiliyor değildir! Evet belki sorduğunuzda, "Allah her şeyden büyüktür!" derler ama tuttukları takım "süper- gaz

¹¹⁶ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 95-96.

¹¹⁷ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 100.

*liginde" şampiyon olunca, "En büyük bizim takım, başka büyük yok!" diye avaz avaz bağırırken, azıcık da olsa Allah'tan utanmak, akıllarının köşesinden bile geçmez"*¹¹⁸

Bu cümlelerde bazı yetişkinlerin çocuklar kadar Allah'ın büyüklüğünü hissetmediklerine değinerek çocukların samimi duygularına vurgu yapılmıştır. Böylece bir bakıma, çocukların küçük yaşlarda Allah hakkındaki bu benzetmelerinin oldukça olağan bir durum olduğu ve bu samimi duyguların yargılanmaması gerektiği mesajı da verilmiştir. Çünkü hem yetişkinlerin hem de gençliğe adım atmış çocukların bu söylemlere karşı alması gereken tavır, böyle durumlarda çocukları yargılamamaktır.

Burada dikkat geçen diğer kısım ise bazı yetişkin futbol fanatiklerinin sıklıkla dile getirdiği "başka büyük yok" cümlesinin yanlışlığıdır. Bu söylemler insanı şirke götüren türden cümleler olması hasebiyle, inanan bireyin düşünerek konuşması bilincinin çocuğa kazandırılması açısından oldukça önemlidir. Ayrıca süper gaz-ligi ifadesiyle konuya mizahi bir yön de katılmış, konu çocuğa yumuşatılarak anlatılmıştır. Konu daha sonra yine somutlaştırılarak ve çocukların dikkatlerini çekecek şekilde devam ettirilmiştir.

"Giraffa camelopardalis mi? O da nedir?"

-A hahaha! İnternet başında sanal domates yetiştirmek için harcadığın vakti azıcık da, tabiat bilgini geliştirmek için harcayıverseydin; hem gerçek domatesler yetiştirmenin incelikleri, hem de Giraffa camelopardalisler yani zürafalar hakkında pek çok şey öğrenebilirdin!"

Büyüklik konusunda farklı örnekler sunulmuştur. Basketbol oyuncusu Yao Ming, zürafa, Sahil Sekoyası ağacı, Everest, dünya, Güneş örneklerine yer verilmiştir. Bu örnekler birbirleriyle kıyaslanarak anlatılmıştır. Örneğin NBA tarihinin en uzun boylu oyuncularından Yao Ming uzun olsa da ancak zürafanın ondan daha uzun olduğu belirtilmiştir. Büyüklik konusu tümevarım yöntemi ile çocukların anlayacağı tarzda anlatılmıştır.

"Peki o zaman şu dünyada gerçekten büyük diye bir şey yok mudur? Bizim dünyamızda büyük, çok büyük ve çok çok çok büyük şeyler vardır ancak bütün bu büyüklükler ve küçüklükler hep bize, bizim bakışımıza ve birbirlerine göredir. Biz bir şeyin ne kadar büyük ya da ne kadar küçük olduğuna, onu ya kendimizle ya da bir başka şeyle kıyaslayarak karar verebiliriz ancak. Bu yüzden bizim dünyamızda hiçbir şey gerçek

¹¹⁸ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 100.

anlamda büyük değildir. Bana göre büyük olan sana göre küçük, karıncaya göre büyük olan, file göre ne kadar da küçüktür!

İşte bu yüzden Allah'ın büyüklüğü ile bizim dünyamızdaki "büyük" kavramı aynı şey değildir. Çünkü Allah ona göre, buna göre büyük değildir. Başka bir ilâh, başka bir yaratıcı, başka bir yoktan var edici olmadığı için, sadece büyüktür! Yani başka büyükler de vardır ama Allah en büyüktür diyemeyiz. Çünkü aklına hayaline getirebileceğin en büyük sayının, sonsuzla kıyaslandığında sonsuz derece küçük olması gibi o başkalarının büyüklükleri, Allah'ın büyüklüğünün yanında sonsuz küçüktür.”¹¹⁹

Kitabın bu bölümünde Allah'ın büyüklüğü açıklandıktan sonra sonsuz büyüklükte bir iple 1 cm ipi kıyaslamanın güç olduğu, sonsuz bir şeyi sonlu bir şeyle kıyaslamanın saçma bir iş olduğu açıklanmıştır. Büyüklük kavramı ele alındıktan sonra diğer sayfalarda bu büyüklüğün mahiyeti konusu anlatılmıştır.

Bu bölümde yer alan “Allah en büyüktür diyemeyiz” cümlesinin çocuklar için kafa karıştırıcı olabileceği söylenebilir. Yazar burada kıyaslamaya sebebiyet vermemek için bu ifade diyemeyiz ifadesine yer vermiştir ancak tekbir, genelde bu şekilde tercüme edilmektedir. Çocuklar bu ifadeyle kitaplarda birçok defa karşılaşmış olabilirler. Önceden öğrenilen bu bilginin kenara bırakılarak birden “Allah en büyüktür diyemeyiz” ifadesine geçilmesi çocuklarda kendi bilgilerinin yanlış olduğu intibası oluşturabilir. Ayrıca başka bir açıdan bakıldığında yazarın bu ifadesinin göreceli olduğu da söylenebilir. Çünkü Allah en büyüktür denilirken her şeyden büyük olduğu kastedilmektedir ve bu tarz derin düşünceler her çocukta inkişaf etmeyebilir. Kısacası bu ifade bu yaşlar için kafa karıştırıcı olabilir.

“Peki biz "Allah büyüktür!" dediğimizde bundan ne anlamalıyız?

Dağ kadar büyüktür, okyanuslar kadar büyüktür, dünya kadar büyüktür, yıldızlar, galaksiler ya da uzay kadar büyüktür diyemeyeceğimize göre ne diyeceğiz?

"Bu çok büyük bir dağ!" dediğimde o dağın nesinin büyük olduğu bellidir.

"Bu ağaç çok büyük" dediğimde ise ağacın boyundan, dallarının kapladığı alandan ve gövdesinin çapından ve yaşından bahsettiğim ortadadır.

"Peki Fatih Sultan Mehmet çok büyük bir insandı!" dediğimde aklına ne gelir?

¹¹⁹ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 104-105.

Otuz metre boyunda bir adam mı? Keloğlan masallarından fırlayıp gelmiş, bir dudağı yerde bir dudağı gökte dev mi yoksa?

Yoksa hem büyük bir padişah, hem İstanbul'u fetheden ordunun komutanı, hem gerektiğinde gemileri karada bile yüzdürebilmeyi düşünebilen bir deha mı?

...

Gördüğün gibi "büyük" kavramı kimden ve neyden bahsediyor olduğumuza göre değişiyor, bambaşka anlamlar taşıyor. Büyükten büyüğe çok büyük farklar olduğu görünüyor.”¹²⁰

Bu bölümde öncelikle büyük kavramının bahsedilen şeye göre farklı anlama geleceğine değinilmiş ve büyüklüğün mahiyeti Fatih Sultan Mehmet örneği ile açıklanmıştır. Onun büyüklüğünün yaptığı işlere bakılarak anlaşılabileceği belirtilmiş ve bu örnekten sonra Allah'ın da büyüklüğünün ancak Allah'ın eserlerine, kâinata bakıldığında kavranabileceği açıklanmıştır. Özellikle de gökyüzüne, uzaya bakılması gerektiği şu cümleler ile dile getirilmiştir.

“Görebildiğimiz kadarı ile gökyüzü, her biri milyarlarca yıldızdan meydana gelen, milyarlarca galaksi ile Allah'ın büyüklüğünü "adeta gözümüze sokan" muhteşem bir ülkedir. Bildiğimiz en uzak galaksinin bizim eve on üç milyar ışık yılı uzaklıkta olduğunu düşünürsek, uzayın akıl almaz büyüklüğünü aklımız almasa da, az da olsa anlar gibi olur sanırım.”¹²¹

Bilindiği üzere gökyüzü kelimesi Kuran-ı Kerim'de birçok ayette yer almaktadır. Özellikle Mülk suresi üçüncü ayet gökyüzüne bakmak ile ilgilidir. Bu ayette Allah'ın eseri olan gökyüzüne bakıldığı vakit Rahman'ın yaratmasını görebileceğimiz ifade edilmiştir. Bu kısımda nasıl ki Fatih Sultan Mehmet'in izlerine bakılıp onun büyüklüğü bilinecekse insanın da Allah'ın büyüklüğünü anlayabileceği en büyük eserine bakması gerektiği belirtilmiştir. Sultan örneği ile konu detaylı bir şekilde açıklanmış, bir sultanı tanımak için onun ülkesini, şehirlerini, saraylarını, bahçelerini, ordularını vb. bilmek gerektiğine değinilmiştir.

“Sultanın bir emri ile nasıl ordular bir anda ayağa kalkarmış, nasıl hizaya girermiş bilmelisin. Çok büyük işler nasıl o kudretli sultanın tek bir emri ile bir "Ol!" demesi ile kolayca nasıl olurmuş bir bir bakmalısın. Sonra o sultanın en kıymetli elçilerini tanımalı

¹²⁰ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 106-107.

¹²¹ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 108.

ve ellerine sultan tarafından verilen fermanları okumalısın. Sultanı bir de onlardan dinlemelisin!

Böylece o büyük ülkenin sultanı hakkında pek çok şey öğrenebilir ve gerçekten ne kadar büyük bir sultan olduğunu çok daha iyi anlayabilirsin. İşte aynen öyle biz de başımızı gökyüzüne kaldırıp bu sınırsız boşlukta, ipsiz direksiz düşmeden tutulup durmadan gezdirilen milyarlarca yıldızın, milyarlarca yıldızdan oluşan milyarlarca gökadanın haşmetli gösterisine bakarak, bu kâinatın yegâne Sultanı olan Allah'ın, elbette çok büyük, en büyük ve tek büyük olduğunu biliriz."¹²²

Bu cümlelerde Kur'anı Kerim'de birçok ayette değinilen "Ol derse olur"¹²³ emrine yer verilmiştir. Bu ifadenin Allah'ın ne kadar büyük olduğunu anlatabilecek bir ifade olduğu, sultan örneği ile anlatılmıştır. Yazar "Ol derse olur" emrinin ayet olduğunu dipnotta belirtmemiş, cümle arasında vermeyi tercih etmiştir. Kitapta Allah'ın büyüklüğü konusunda özellikle gökyüzüne vurgu yapıldığı görülmektedir. Gökyüzüne bakmayı teşvik eden bu cümleler, çocukları tefekküre davet etmektedir. Tefekkür, çocukların da kazanması gereken mümince bir bilinçtir. Ayrıca gökyüzüne bakmanın insana huzur verdiği de bilinen bir hakikattir. Bölümün sonunda birçok örnek ile -kâinata, yıldızlara, çiçeklere, kelebeklere, kuşlara, rüzgarlara vb- insanın Allah'ın yarattıklarına bakması tekrar tekrar teşvik edilmiş ve nihayetinde eşref-i mahlukat olan insanın aynada kendisine bakması gerektiği mesajı verilmiştir. Çünkü insan kendini bildiğinde Rabbini de bilir.

"Aynaya bir bakmalı; gören gözlere, işiten kulaklara dikkat kesilmeliyiz...Bedenlerimizi oluşturan trilyonlarca hücrenin aynı anda işleyişini düşünmeli ve kalplerimizin sesini dinlemeliyiz... "Allahu ekber kebîrâ, velhamdü lillahi kesîrâ, sübhanallahi bükraten ve esîla!""¹²⁴

Bölümün sonunda bu dua cümlesine yer verilmiş, dipnotta da anlamı yazılmıştır. Allah'ın en büyük olması ilgili olan bu dua cümlesi, konu ile doğrudan alakalıdır. Bu dua Müslim'de geçen bir rivayet olup gök kapılarını açan dua¹²⁵ olması hasebiyle bölüme daha çok anlam katmaktadır. Çünkü dua hem gökyüzü hem de Allah'ın büyüklüğü ile alakalıdır. Fakat kitapta bunun bir hadis olduğu ile ilgili herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Dipnotta yalnızca anlamı

¹²² Öze, *Genç Adam ve Allah*, 111.

¹²³ Bakara 117, Enam 73, Nahl 40, Yasin 82.

¹²⁴ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 113.

¹²⁵ "O sözler hoşuma gitti. Sema kapıları onlara açıldı" buyurdu. İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) der ki: "Söylediği günden beri o zikri okumayı hiç terk etmedim." Müslim, Mesâcid 150, (601); Tirmizî, Daavât 137, (3586); Nesâî İftitâh 8, (2,125). (kutubusitte, Erişim 23 Haziran 2024).

verilmiştir. Dini içerikli kitaplar konusundaki en önemli ilkelerden biri İslam'ın temel kaynaklarına tam ve doğru şekilde yer verilmesidir. Bunun bir hadis olduğu, hatta Rasullullah'ın (s.a.v) çok hoşuna giden, gökyüzünü açan dua olduğu en azından dipnotta belirtilseydi daha uygun olacaktı. Kitabı okuyan bir çocuk bu cümleyi merak edip aratırsa bunun bir hadis olduğunu anlayabilir. Bu ise genellikle az rastlanılan bir durumdur. Dolayısıyla bu ifadeyi okuyan çocuklar bu cümlenin çok değerli bir dua olduğunu ve Peygamber Efendimiz (sav) tarafından söylendiğini fark edemeyeceklerdir.

3.2.8. “Ağaçlar Bize Ne Söyler” bölümü

Bölümün kapağında Enam suresi 99.ayeti yer almaktadır. Ayette yer alan Allah'ın yarattığı ağacın meyvelerinin insana ibret veren delillerden olması konu ve başlık ile uyumlu olup bölümün içeriği hakkında ipucu vermektedir.

“İşte Musa Nebî'ye (as) peygamberlik böyle verildi. Ben ne zaman çiçek açmış yahut meyveli bir ağaç görsem, Kutsal Tuva Vadisi'nin sağındaki o ağacı hatırlar ve Allah'ın büyüklüğünün gereği olarak, kendisine, dalları ıslıl ıslıl yanan bir ağacı sebep kılıp perde ederek, Peygamberine nida ettiği gibi, biz sıradan kullarına da, bir bakıma türlü türlü ağaçların arkasından nida edip seslendiğini hayal ederim.

Yeryüzünün bu bağ ve bahçelerinde gezip dolaşırken, kiraz ağaçlarından, şeftali ağaçlarından, mis kokulu ıhlamur ağaçlarından, ballı incir ağaçlarından, tatlı dut ağaçlarından, hoş elma ağaçlarından, dalları yerde iğdelerden çok değil azıcık dikkatle dinleyiversen, aynı nidayı işitirsin çünkü 'Ben Alemlerin Rabbi olan Allah'ım.' ”¹²⁶

Bölüme başlarken Hz. Musa (a.s) nın Tuva Vadisi'ne gittiği kıssa ile konuya giriş yapılmıştır. Önce Kassas suresi 30.ayetin meali verilmiş, dipnotta ayetin nerede geçtiği bilgisi yer almıştır. Ayet konuyla doğrudan uyumludur ve meal olarak Ümit Şimşek'in meali tercih edilmiştir. Yazar, Hz. Musa (a.s) kıssasına ithafen ağaçların yanından geçtiğinde Allah'ın nida ettiğini hayal ettiğini ifade etmiştir. Bu ifadeler ağaçların yanından geçen insana Allah'ı hatırlama bakış açısını kazandırması açısından oldukça mühimdir. Çünkü bu bakış açısıyla çocuk kâinata hayretle bakma ve çevresine karşı duyarlı olma değerini kazanacaktır.

Bu genel başlangıçtan sonra ayrıntılara girilmiş ve “Hiç merak ettin mi, Allah meyve yaratmak için neden önce ağaç yaratır?” sorusu ile konuya devam edilmiştir. Bu soru ilginç ve okuyucuları düşündüren bir sorudur.

¹²⁶ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 118.

“Oysa yaratabilirdi! O'nun için yaratmak bir "OL!" emretmekten ibaretken, neden elma yaratmak için önce bir ağaç yaratıyor? Allah bir meyve, mesela bir elma yaratmak için ağaç yaratmak zorunda mı? Bir şeyin "neden böyle olduğunu anlamanın en kestirme yollarından bir tanesi, "Böyle olmasaydı nasıl olurdu?" diye düşündürmektir. Mesela Allah elmaları elma ağaçlarının dallarında yaratmasaydı da, yoktan hiçten "pat!" diye yaratsaydı nasıl olurdu acaba?”¹²⁷

Bu ifadelerle soru sorma yöntemi kullanılarak okuyucuların düşünmeye teşvik edildiği görülmektedir. Soru sorabilmek, çaba gerektiren bir eylem olduğundan çocuğa öğretme açısından oldukça önemlidir.

“Ve her akli başında insan gibi "yok"un kendi başına "var" ol(a)mayacağını bildiğimiz için, elbette elmaları Allah'ın böyle yoktan, hiçten yarattığını bilecektik. Fakat, "Allah bir elmayı nasıl yaratıyor?" sorusuna vereceğimiz sadece tek bir cevabımız olacaktı. Pat diye!

...

Eğer dileyseydi hepsini "Pat!" diye yaratıverirdi! İşte o zaman biz Allah'ın, bir tohumdan bir filize, bir fidana oradan dallarında şeker gibi tatlı meyvelerin gülümsediği kocaman bir ağaca giden yolda yarattığı sayısız mucizeyi göremezdik. Bir elma yaratmak için gökte bir yıldız yaratmak gerektiğini de bilemezdik. O yıldız kimin ise, daldaki elmayı bize afiyetle yememiz için ikram edenin de ancak O olduğunu da bilemezdik.

...Ama Allah tek bir mucize yerine bize sayısız mucize göstermeyi diledi.

...

Bulutlarda yağmuru nasıl var ettiğini, kar tanelerini hiçbirini birbirine benzetmeden tek tek nasıl yaratıp şehirlerin, dağların, bağ ve bahçelerin üzerine usul usul yağdırdığını gördük. O'nun her şeyi her bir zerresine kadar sarıp sarmalayan kudretini, ilmini, sonsuz ve sınırsız sanatını aklımız yettiğince anlamaya çalıştık. Ve bir gün bize Rabbin kim? diye sorduklarında, verecek onlarca cevabımız oldu. ‘Benim Rabbim!’ diyeceğiz o gün... Ve bu dünya hayatı boyunca şahit olduğumuz mucizeleri, yaratılış harikalarını bir bir sayacağız. “Benim Rabbim! Benim Rabbim!”¹²⁸

¹²⁷ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 119-120.

¹²⁸ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 121,126,128.

Burada tohumdan, moleküle, sudan toprağa, güneş ışıklarına vb. hepsinin birbirlerinden habersiz uyum içinde işlemesi bir elma ağacının öyküsü aracılığıyla okuyucuya izah edilmiştir. Bir elma ağacının var olmasının ardındaki sebepler silsilesi ve bunların hepsinin birer mucize olması insanı tefekküre teşvik etmesi açısından önemlidir. Çünkü insan yaşadığı her ana hayret nazarı ile baktığında elinde olanlara şükredip hayatını bir anlam ile yaşayabilir. Rabbi ile olumlu ilişki kurduğunda ise baktığı her şey ona anlamlı gelmeye başlar ve merhamet duygusu gelişir.

"Ben sultanın elçisiyim. Onun emri ile onun hazinesinden aldığım bu hediyeleri sana getirdim. Al bunları ve ihtiyaçlarını gör!" dedi. Fakir adam bu işe o kadar sevindi ki, kendini o elçinin ayakları dibine attı. Sarılıp onun el ve ayaklarından, göz alıcı kaftanının eteklerinden öpmeye başladı. Teşekkür etti, şükretti, daha nice nice övücü sözler söyledi.

'Ben sadece bir elçiyim. Senin asıl teşekkür etmen gereken sultandır. Sen sultana şükret, sultana övücü sözler söyle. Onun hazinelerini an, onun cömertliğinden bahset. Ona hürmet ve itaat et! Bu kıymetli hediyeleri ben değil ancak o sana verebilir.' Bu sözleri duyan o fakir adam akıllı bir kimse idi ki, aklı başına geldi. Hemen ayağa kalktı ve elçiye:

'Aferin sana!' dedi. 'İşte elçi dediğin böyle olacak. Ben sevincimden ne yaptığımı şaşırmıştım. Sen benim aklımı başıma getirdin. Oysa şu hediyelere doğru düzgün bir bakmış olsam, bunların senin malın olmadığını hemen anlardım. Senin gibi bir elçinin bu hediyeleri verecek hazinesi elbette olmaz. Bunlar sultanın hazinesindendir. Ben elbette sana da hürmet ederim, teşekkür de ederim. Ama asıl şükredeceğim kimse sultandır. Bundan sonra bir tek onun hazinelerini över, onun cömertliğinden bahsederim.

Gece ve gündüz onun ismini anar, bundan böyle her ihtiyacımı ondan isterim. Gayri bundan sonra, kapıma gelen elime tutuşturulan hangi nimet var ise onu da sultandan bilirim. Çünkü bütün bu ülke, bu dağlar ve bu gökyüzü ve her ikisi arasında olanlar, o cömert sultanındır.'

...

İşte aynen öyle de, bize dallarından çeşit çeşit meyveler uzatılan ağaçlar tıpkı o elçi gibidir. Allah, sonsuz rahmet hazinelerinden türlü türlü leziz nimetleri, onların elleriyle bize gönderir. İnsanların bir kısmı, o birinci adam gibi, bu hediyeleri asıl göndereni

tanır ve şükürünü O'na yapar. Bir kısmı ise: 'Ben sultan falan görmüyorum! Ben bu ağaçları görüyorum. Bu meyveleri bu ağaçlar yapıyor. Bu bir tabiat olayıdır' der. Ve hikâyedeki o adam gibi, sadece elçileri tanır, elçilere inanır. O nimetlerin gerçek sahibi ve göndericisi olan Allah'ı bilmez, tanımaz ve de inanmaz. Oysa, bizim Rabbimiz, bu kâinatın sahibi, yaratıcısı ve sultanı olan Allah, sayısız nimeti bizlere türlü türlü sebeplerin elleriyle ikram eder.”¹²⁹

Bölümdeki son örnek, sultan ve elçileri örneğidir. Sultan Allah 'u Teala, elçiler ise ağaçları temsil etmektedir. Rasullullah'ın (s.a.v) eğitim metodlarından biri olan temsil metodu, konuyu anlaşılır kılan özelliklerdendir. Yazar bu örnek ile iki tür insandan bahsetmektedir: Sebeplerin ardındaki yaratıcıyı tanıyıp O'na şükreden insan ve yalnızca sebepleri bilip her şeyin tabiat olayı olduğuna inanan nankör insan.

“Ben sadece sebebim. Siz beni koruyun, gözetin, bana iyi davranın ama gelip bana teşekkür etmeyin! Bu meyveler, bu kirazlar, narlar, elmalar... Benim yapabileceğim şeyler değil. Bunlar Allah'ın benim ellerimle sizlere uzattığı hediyelerdir. O'na şükredin, O'na teşekkür edin, O'nu övün ve O'nun eşsiz cömertliğini hatırlayıp anın. Sizi böylesine güzel meyvelerle besleyen Rabbinizi, asla unutmayın. Ve gökyüzünde süzülecek bir uçurtmanın, dallarıma takılıp kalması gibi, bana takılıp kalmayın!”¹³⁰

Yukarıdaki bölümde yer alan cümleler, nimetlere şükretmeyi hatırlattığı gibi aynı zamanda çevreye karşı duyarlılığı teşvik etmektedir. Şüphesiz yaratılana saygı duymak insanda hasıl olması gereken yegâne özelliklerdendir.

Bu bölümde muhakeme, şükür, mucize, sebeplere tutunmak, yaratılmışların arkasındaki hikmet ve buna bağlı olarak tefekkür ile çevreyi koruma temalarına değinilmiştir. Genelden özele doğru bir anlatım benimsenmiş, temsiller ile konu anlatılmıştır. Başlangıçta Hz. Musa kıssasının verilmesi bu bölümü diğer bölümlerden ayıran bir özelliktir. Bu bölümdeki temsiller çocukların anlayacağı seviyede olup, konu din eğitimine uygun olarak anlatılmıştır. Bu üslup tarzı, yazıyı samimi kıldığı gibi yetişkini de çocuğa yaklaştırmış denilebilir. Çünkü çocuklar kendilerine yakın hissettikleri, benzer tecrübeleri yaşayan kişileri dinlemeye meyillidirler. Onların kendilerini yargılamayacaklarını düşünürler. Şüphesiz yetişkinler için de durum böyledir. İnsan anlaşılacak ister. Kitabın genelinde yazarın anlatımda kendi hayatından aktardığı izler, kitabın samimiyetini artırmaktadır.

¹²⁹ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 129,130,132.

¹³⁰ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 133-134.

3.2.9. “Kum Taneleri ve Yıldızlar” bölümü

Son bölümün kapağında Fussilet suresi 12. ayet meali verilmiş ve ayette geçen kandil kelimesi parantez içinde yıldızlarla diye açıklanarak çocukların anlayacağı tefsire uygun olarak yazılmıştır. Ayet başlık ile alakalı olup içerik hakkında bilgi vermektedir. Bölümün başlangıcına yazar yine kendi hayatından izler ile başlamış çocukluğunda kuzenleri ile geçirdiği bir günü anımsayarak, kumsalda avuçlarına kum aldıktan sonra düşüncelere daldığını ve kafasına şu sorunun takıldığını anlatmaktadır.

“Allah her şeyi biliyordu! Peki bu her şeyin içi ne, bir avuç kum tanesi de dahil miydi? Bir balığın kancaya takılması gibi aklım bu tuhaf sorulara takılmıştı. Ve amansız kanca, uzaklaşmaya çalıştıkça, beynimin kıvrımlarına daha da saplanıyor, daha da derinlere batıyordu. Şu gözümün önündeki koca denizin içinde nasıl kuru bir yer yoksa; yerlerde ve göklerde de Allah'ın bilmediği hiçbir şey yoktu elbette. Nasıl oldu? Her şey O'nun bilgisi dahilindeydi. Çünkü her şeyi O yaratmıştı. ‘Yaratan bilmez olur mu..?’ Kalbim buna inanıyor, aklım bunun doğru olduğuna itiraz etmiyor ama içimde bir ses: ‘İyi ama nasıl?’ diye soruyordu. ‘Buna bir delilin var mı?’ Gözümün önünde bir delil olsun istiyordum.”¹³¹

Yazar bu cümlelerin sonlarında Mülk suresi 14. Ayetine yer vermiş ve dipnotta da ayet konusunda bilgi verilmiştir. Yazar, kalben bu ayete inansa bile kafasına takılan bu soruya karşılık Allah'ın sonsuz ilmine dair bir delil görme isteği ile günü geçirdiğini anlatmıştır. Akşam olduğunda kafasını meşgul eden bu sorularla birlikte kuzenleri ile gökyüzünü, yıldızları seyrettiğinde cevabı bulduğunu belirtmiştir. Gökyüzünün görmek isteyen herkes için Allah'ın sonsuz ilminin göreceği bir delil olduğuna vurgu yapmıştır. Burada tekrar gökyüzünün önemine değinildiği görülmüştür.

“...Kum tanelerinden daha fazla yıldız parlamaktaydı uzay. Aradığım cevap işte buydu! İçimdeki sese, ‘Al işte bak!’ dedim. ‘Kaldır başını da, bak şu gökyüzüne! Sen bana bir avuç kum tanesinden bahsediyorsun. Bir avuç kum tanesinin rüzgarda savruluşunu Allah'ın bilip bilmediğini soruyorsun...! Oysa Allah, başımızın üzerinde, ayağımızın altındaki kum tanelerinden çok daha fazla yıldız yaratmış. Bu yıldızların hiçbiri başıboş değil! Hepsinin belli bir yeri ve belirlenmiş bir yolu var!’ Gökyüzü, Allah'ın kum

¹³¹ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 138-139.

*tanelerinden yıldızlara kadar her bir şeyi içine alan sonsuz ilminin; görmek isteyen herkesin, her gece başını kaldırıp görebileceği bir delil değil miydi?"*¹³²

Burada Fussilet suresinin 12. ayetine tekrar yer verilmiş ve konu noktalanmıştır. Bu bölümde Allah'ın her şeyi bilmesi yıldız ve gökyüzü misali ile anlatılmıştır. Allah'ın ilim ve kudret sıfatları ve Allah'ın hiçbir şeyi boşuna yaratmadığı konusu bölümün genel teması olmuştur. Bölüm sonunda yaratılan hiçbir şeyin boşuna yaratılmadığı, kum tanelerinin bile başıboş olmadığı vurgusuyla kitap bitirilmiştir. Bölümde anlatılanların 12 yaş üstü çocukların anlayabileceği şekilde yazılması ve yazarın kendi tecrübesi ile konuyu ele alması ilk gençlik yıllarındaki çocuklar ile bağ kuran niteliktedir.

Kitapta verilen meallerde birkaç ayet haricinde genel olarak Ümit Şimşek mealinin tercih edildiği tespit edilmiştir. Dini içerikli çocuk kitapları ile alakalı dilemmalardan biri de ayet ve hadislere değinme ve bunların ayet ve hadis olduğunu belirtme meselesidir. Konu anlatılırken sürekli ayet ve hadis olduğunu belirtmek anlatımda kopukluğa sebep olabileceği gibi kitabı ders kitabı haline de getirebilecektir. Bu ise çocukların kitabı sıkıcı bulmasına sebep olabilecektir. Çocuk kitaplarında didaktik nitelik olumsuz karşılanan bir durumdur. Kitaptaki ayetler genel olarak bölüm kapağında yer almaktadır. Fakat yazarın bazen ayetleri cümlelere serpiştirerek anlattığı da görülmüştür. Yazarın muhtemelen, anlatımda kopukluğu önlemek için böyle bir yöntemi tercih ettiği düşünülmektedir. Bu tercihin konu içerisinde ayetleri vermek açısından uygun yöntemlerden biri olduğu söylenebilir.

¹³² Öze, *Genç Adam ve Allah*, 142.

4. GENÇ ADAM VE ALLAH KİTABI MÜLAKAT BULGULARI

Bu bölümde öğrencilerle yapılan mülakat bulguları yer almaktadır. Bulgular, Allah inancına ait bulgular ve Genç Adam ve Allah kitabına dair bulgular olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

4.1. Allah İnancına Ait Bulgular

Allah inancına dair bulgular; Allah'ı merak etmek, Allah'ı görmek, Allah'ı kim yarattı? Allah hiçbir şeye benzemez, Allah nerede? Allah büyüktür, Allah her şeyi bilir ve Allah'ın yarattıklarının mucizevi olması olmak üzere sekiz tema halinde ele alınmıştır.

4.1.1. Allah'ı merak etmek

Kitabın ilk bölümünde kâinat kitabını okuyan insanın Allah'ı merak etmesi ve O'nu tanıması anlatılmaktadır. Mülakatın da ilk sorusu bu sebeple *“Allah'ı merak eder misin? O'nunla ilgili aklına sorular takılır mı? Bu sorular neler?”* şeklinde olmuştur. Araştırmaya katılan çocukların tamamı Allah'ı merak ettiğini dile getirmiştir.

“Ben merak ederim hocam. Sonuçta bunu herkes merak eder.” (Ö1)

“Tabii ki Allah'ı merak ederim aklıma sorular takılır.” (Ö2, Ö5)

“Her gün aklıma Allah geliyor ve her gelişinde o kadar çok merak ediyorum ki O'nu.” (Ö4)

“Bu kitabı okuduktan sonra aklımda çok soru kalmadı ama hâlâ Allah merak ediyorum.” (Ö6)

“Evet, Allah merak ederim.” (Ö3, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12)

Katılımcıların hepsi Allah'ı hep merak ettiklerini ve zihinlerinde birçok soru olduğunu ifade etmişlerdir. Bu yanıtlar, çocukların genel olarak manevi konulara, özelde ise Allah'a ilgilerini yansıtmaktadır. Nitekim daha önce yapılan araştırmalarda, her ne kadar çocuklar anlamakta zorluk çekseler de en çok merak ettikleri konunun Allah inancı olduğu ve çocuklarda var olan inanma isteğinin vazgeçilmez bir olgu olduğu belirtilmiştir.¹³³

Çocukların Allah hakkında merak ettikleri sorularda, Allah'ın varlığı, Allah'ın görünüşü/neye benzediği, Allah'ın nerede olduğu ve insanların niçin Allah'ı görmediği soruları öne çıkmaktadır. Çocukların birbirinden farklı fakat bir o kadar birbiriyle bağlantıları konuları merak ettikleri söylenebilir.

¹³³ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, 177-178.

Çocuklar Allah hakkında zihinlerine takılan soruları şöyle ifade etmişlerdir:

“Bizi bir yaratan var biz işte doğarak dünyaya geliyoruz ama Allah doğmadan dünyaya geliyor nasıl olabiliyor diye düşünüyor insan.” (Ö1)

“Mesela Allah nasıl doğmamış ve doğrulmamıştır?” (Ö3)

“Allah nasıl vardı.? Nasıl oldu? Nasıl yarattı?” (Ö7)

“Mesela bizi Allah yarattı ama Onu kim yarattı? Biliyorum kimse yaratmadı ama O nasıl oldu?” (Ö5)

Katılımcılardan bazılarının (Ö1, Ö3, Ö5, Ö7) yanıtlarına bakıldığında çocukların Allah'ın varoluşu hakkında merak içinde oldukları görülmektedir. Çocukların Allah'ın doğmadan var olmasının nasıl mümkün olduğunu, nasıl yaratıldığını veya varlığının nasıl başladığını anlamak için çaba sarf ettikleri söylenebilir.

“Mesela görünüş olarak nasıl bir varlığa benziyor bu gibi insani ve dünyevi şeyleri merak ediyorum.” (Ö2)

“Neye benziyor, yani görünüşünün nasıl olduğunu merak ediyorum en çok.” (Ö4)

“Mesela Allah neye benzer, Allah nerededir ve Allah'ı neden göremeyiz gibi sorular.” (Ö8)

“Allah'ın neye benzediğini görmek isterdim.” (Ö10)

“Allah neye benzer? Allah ne kadar büyük? gibi sorular aklıma takılıyor.” (Ö11)

Katılımcılardan bir kısmının (Ö2, Ö4, Ö8, Ö10, Ö11) yanıtlarına bakıldığında, Allah'ın görünüşü hakkında merak içinde oldukları, Allah'ın fiziksel olarak neye benzediğini, nasıl bir varlık olduğunu anlamaya çalıştıkları görülmektedir. Bu ifadeler, çocukların soyut kavramları somutlaştırma çabalarını ve Allah'ın insani özelliklere sahip olup olmadığını anlamak istemelerini göstermektedir. Soyut kavramları anlamakta güçlük çeken çocukların somut işlemler dönemi izlerinin devam ettiği söylenebilir.

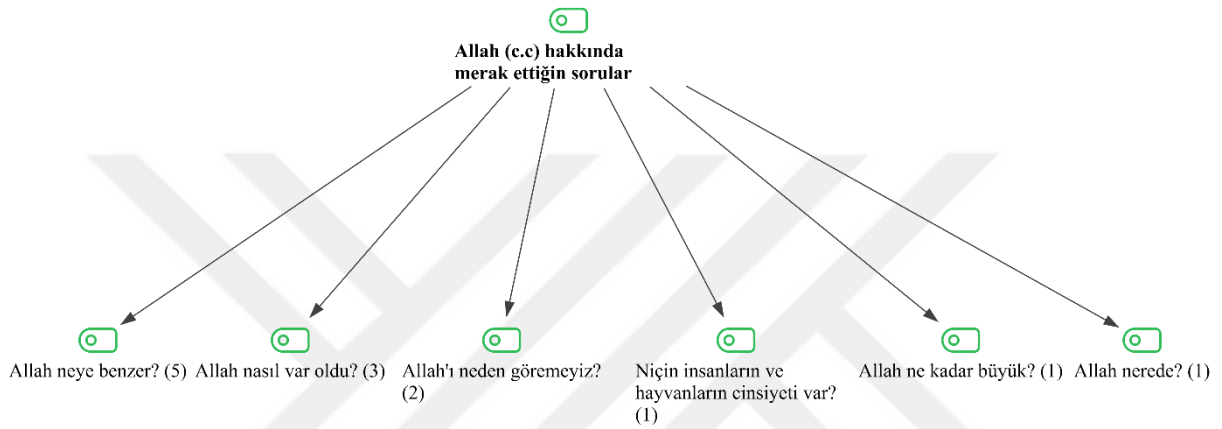
“Aklıma takılan en büyük soru ise Allah'ı neden göremeyiz.” Ö9

Katılımcılardan ikisinin (Ö9 ve Ö8) merak ettiği bu soru, Allah'ın çocukların zihninde önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

“Mesela neden hiçbir varlığın cinsiyeti yokken sadece hayvanların ve insanların cinsiyetleri var?” (Ö12)

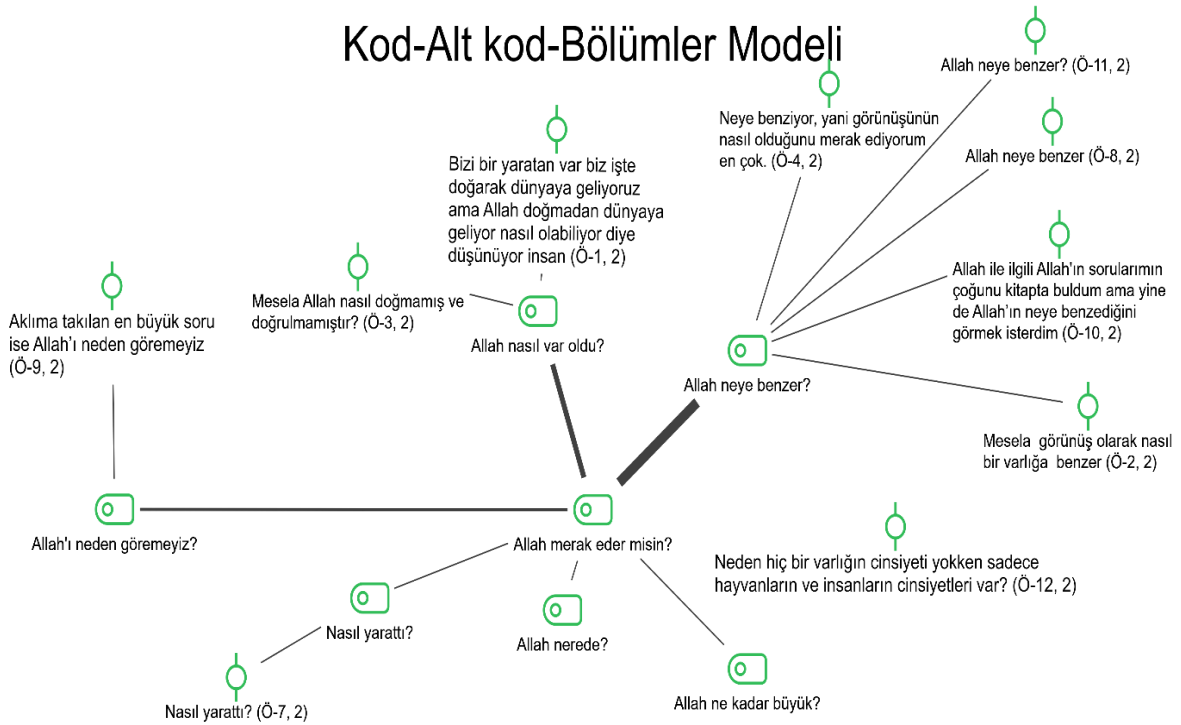
Konuya dair en farklı yanıt, katılımcı Ö12 merak ettiği bu sorudur. Bu yanıt Ö12'nin cinsiyet meselesi hakkında sorgulamaları olduğunu göstermektedir. Ö12'nin verdiği bu yanıtta insanın varoluşunun farklı yönlerini anlama çabası görülmektedir.

Sonuç olarak çocukların zihinlerindeki Allah ile ilgili sorular ile ilgili yanıtlara bakıldığında Allah'ın neye benzediğini merak ettikleri dikkat çekmektedir. Bu ifadeler, bazı çocukların Allah'ın fiziksel görünüşüne dair meraklarını, onların soyut kavramları anlamaya çalışırken daha somut ve görsel ayrıntılara odaklandıklarını ve bu yöndeki anlamlandırma çabalarını da göstermektedir. Aslında çocukların merakları oldukça anlamlı ve değerlidir. Çocukların soyut kavramları anlamlandırma çabası, onların Allah inancı geliştirmelerinde önemli bir etkidir. Çünkü insan, harcadığı çaba miktarınca merak ettiğini anlamlandırma yolunda ilerlemektedir. Çocukların Allah hakkında en merak ettiği sorular aşağıdaki şekilde gibidir.

Şekil 4.1. Allah hakkında merak edilen sorular

Kod-Alt kod-Bölümler Modeli

Şekil 4.2. Allah hakkında merak edilen sorular alt kodlu

4.1.2. Allah'ı görmek

Görüşmenin ikinci sorusu “İnsanlar niçin Allah'ı göremez hiç düşündün mü?” şeklindedir. Kitabında ikinci bölümünde yazar, çocukların merak ettiği bu soruya ebeveynlerin verdiği yanıtları dile getirmiştir fakat bölümde bu sorunun net bir cevabı verilmemiştir. Çünkü bölümün ana fikri çocukların Allah hakkında sordukları soruların saçma olmayacağıdır. Doğrudan cevabı verilmeyen ve belirsiz bırakılan bu soruya öğrencilerden bazıları yazarın anlatmak istediğini değil, kitapta ebeveynlerin çocukların sorularını geçiştirmek için verdikleri yanıt cümlelerini hatırlayarak cevap vermişlerdir. Bu sebeple çocukların soruya yanıtları da aşağıdaki gibi insanın sınırlı görme yetilerinden kaynaklandığı şeklinde olmuştur.

Kitaptaki “gözlerimiz küçük” ifadesi verilen yanıtlar:

“Kitapta bizim gözlerimizin küçük olduğunu söylüyordu ama bence Allah kendini göstermek için kıyameti bekliyor.” (Ö6)

“Çünkü eğer ki bir şey yaratıyorsak yarattığımız şeyin dışında kalmalıyız. Allah bu evrende yani bu zaman kavramının içerisinde görseydik O'nun da bir yaratıcısı olduğu anlamına gelirdi. En büyük neden ise Allah çok büyük bizim gözlerimiz ise çok küçük.” (Ö12)

Katılımcılardan bazılarının (Ö12, Ö6) verdiği cevaplar kitabın 26. sayfasında yer alan beş yaşında Allah'ı görmek isteyen çocuğun soruları karşısında annenin verdiği cevaptır. Öğrenci bölümün başlarında bulunan bu cümlelerin cevap olduğunu düşünmüştür. Oysa yazarın maksadı bu değildir. Yanıtlardan anlaşıldığı üzere bu katılımcılar konuyu tam olarak kavrayamamış, bu konudaki kabulleri yeterli gelmiş veya bu kısımları muhtemelen dikkatle okumadıkları için bu şekilde yanıtlamışlardır.

Katılımcılardan Ö7'nin “Unuttum.” cevabı bölümün bilgi yoğunluğuna işaret ettiği gibi onun cevabı bilmediğini de göstermektedir. Çünkü mülakat genelinde katılımcılar kitaptaki konuları hatırlamasalar bile kendi düşünceleri ile soruları yanıtlamışlardır.

“Bu soruya ben şöyle cevap verirdim. ‘Bizim gözümüzün görme seviyesi sınırlı olduğu için Allah'ı göremiyoruz’ fakat kitabı okuduktan sonra biraz kafam karıştı. Allah istese bizim onu görmemizi sağlayabilirdi. Bu yüzden bu soruya verecek bir cevap bulamadım.” (Ö8)

Daha önce ifade edildiği üzere kitapta bu konuda net bir yanıt verilmemiştir. Bu sebeple katılımcı (Ö8) kafasının karıştığını ifade etmesinin sebebi bu olabilir.

“Allah'ı görmemiz gerekmiyordur. Çünkü o yoktan var edendir.” (Ö11)

Katılımcının (Ö11) verdiği bu cevap kitapta on iki yaşında çocuğun kafasından geçen cümlelerden biridir. Ö11, kitapta geçen bu cümleyi hatırlamıştır. Katılımcıların verdiği yanıtlar incelendiği zaman, kitapta geçen bazı cümleleri hatırlayarak akıllarında kalan cümlelerle kendilerini ifade ettikleri görülmüştür.

Ayrıca katılımcıların sorunun cevabını “imtihan” sebebi ile açıkladığı ifadeler de bulunmaktadır.

“Kitapta öğrendim ve cevabı da şu: İnsanlar bu dünyaya imtihan için geldi eğer insanlar Allah’ı görseydi merak edilecek çabalayacak pek amaç kalmazdı.” (Ö10)

“Eğer insanlar Allah’ı görseydiler, imtihan diye bir şey kalmazdı ve herkes Allah’a iman ederdi ve insanların dünyaya geliş amaçlarının pek bir anlamı kalmazdı. Bu yüzden bence insanlar Allah’ı göremiyor, (insanlar) kendi akli düşüncesiyle O’na inanırlar.” (Ö4)

“Düşündüm. İnsanlar Allah’ı görselerdi imtihan diye bir şey kalmazdı.” (Ö3)

“Evet düşündüm. Bence insanların Allah’ı görmeme nedeni dünya hayatının bir sınav olmasıdır. Eğer Allah’ı görseydik her şey daha farklı olabilirdi.” (Ö9)

Katılımcılardan bazıları (Ö10, Ö4, Ö3, Ö9), Allah’ın görülmemesinin sebebinin dünya hayatının bir imtihan olmasından kaynaklandığını ve Allah’ı görmenin insanların merakını ve çabasını ortadan kaldıracığını ifade etmiştir. Allah’ı görebilme sonucunda imtihanın anlamını yitirileceğini düşünmeleri ise dikkat çekicidir. Açıkçası kitapta imtihana dair herhangi bir izah görülmemektedir. Bu düşüncelerin katılımcıların önceden öğrendiği bilgilerin yansıması olabileceği düşünülmektedir.

“Bence insanların Allah’ı görememe sebebi Allah’ın daha önce görüp görebileceğimiz hiçbir varlığa benzememesidir. Ayrıca Allah’ı görmeyi hak etmeliyiz bence bu da bir sebep.” (Ö2)

Katılımcı (Ö2) soruya Allah’ın benzersizliği ile yanıt vermiş ve insanların manevi olarak olgunlaşmadan Allah’ı görmemesinin hakikati barındırdığını ifade etmiştir. Katılımcının verdiği bu yanıt kendisinin bu konuda derin düşünceler barındırdığını ve zihnine en uyan sebebi kabul ettiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, çocukların, "Allah’ı neden göremeyiz?" sorusuna verdikleri yanıtlar, kişisel dünyalarındaki düşüncelerini yansıtmaktadır. Verilen yanıtlarda, imtihan, insan gözlerinin sınırlı kapasitesi ve Allah’ın benzersizliği gibi temalar dikkat çekmektedir. Ayrıca bu yanıtlar, çocukların Allah inancına dair derin düşünceler geliştirdiklerini göstermektedir. Ancak bu

sorunun kitapta doğrudan bir yanıtı olmadığı için yanıtların farklılık arz ettiğinin altı çizilmelidir. Çocukların “Çünkü gözlerimiz küçük.” ifadesi gösteriyor ki, soruların cevabı net ve anlaşılır olmalıdır. Belirsiz bırakılan sorular, bazı çocukların kafalarını karıştırabilmekte ve dikkatli okumayan okuyucular için yanıltıcı olabilmektedir.

4.1.3. Allah’ı kim yarattı?

Kitabın ikinci bölümünde sorulan en yanlış sorunun “Allah her şeyi yarattı peki onu kim yarattı?” olduğu söylenmiş ve soru güneş ve lokomotif örneği ile açıklanmıştır. Kitaptaki örnekler doğrultusunda verilen bu soruya öğrencilerin verdikleri yanıtlar şu şekildedir:

“Ben bu soruyu kitapta okudum orada şöyle bir örnek veriyor diyor ki Allah bir güneş gibi düşünün tek ama gezegenler bayağı var güneş tek ve bir. Allah (c.c) güneş gibi gezegenlerden daha büyük, daha farklı kitapta bunu okudum ve bende artık Allah'ın tek bir ve hiçbir şeye benzemediğini anladım.” (Ö10)

“Bu tür soruyu ya da bu soruyu hem kendim hem de öteki insanlardan devamlı duyuyorum. Bunu diyen (kitaptan anladığım kadarıyla) birine bu cevabı veririm: Soru yanlış olduğu için bir cevabı yoktur. Kısaca ay ışığını nereden alır güneşten. Güneş nereden alır? Bir yerden almaz. Çünkü bu yanlış bir sorudur cevabı yoktur.” (Ö6)

“Böyle bir soruyu çok düşünmüştüm. Örnek olarak Güneş'i düşünebiliriz. Dünya, Mars, Venüs, Jüpiter ve diğer gezegenler ışığını ondan alıyor, peki Güneş kimden alıyor? Güneş bu ışığı kimseden almıyor, bu güç onun içinde olan ve başka kimsede olmayan bir şey. Allah da böyle yani kimse O'nu yaratmamıştır. Bu güç sadece ondadır.” (Ö4)

“Bu soru yanlış bir sorudur. Bunun cevabı yoktur. Allah zaten yaratan olduğu için o hep vardı. Ancak insan aklı, bunu almaya yetmez.” (Ö7)

“Bu soruyu daha önce çok duydum. Bu soru yanlış bir sorudur. Çünkü Allah'ı kimse yaratmamıştır. Bu cevapta yanlıştır çünkü bu sorunun bir cevabı yoktur. Bu yüzden tekrarlayıp durursun. (Ö8)

“Ben soruya örneklendirerek cevap verebiliriz. Örneğin tüm gezegenler ışığını güneşten alır. Güneş kimden alır? Güneş bu gücü kendinden alır. Yani yaratma gücü sadece Allah'a mahsustur.” (Ö3)

Katılımcıların verdikleri bu yanıtlar, somut örnekleri kullanma ve mantıksal düşünme yetilerini yansıtmaktadır. Kitabın, çocukların düşünce süreçlerine etki ettiği ve onların Allah hakkında düşüncelerini şekillendirdiği de söylenebilir. Aynı zamanda bu yanıtlar, örneklerin önemi ve akılda kalıcılığı sebebiyle yazarın amacına ulaştığını göstermektedir. Katılımcıların aklında

kalan güneş örneği bunun en önemli göstergesidir. Ayrıca katılımcı öğrencilerin “*Bu yanlış bir sorudur.*” şeklindeki sözleriyle kitaptaki ifadeyi kullanmaları konuyu kavradıklarını göstermektedir.

“Allah kendi kendine var olmuştur” derim “(Ö11)

“Allah’ı kimse yaratmadı o zaman vardı yani hiçbir yerde kimse yokken Allah vardı derdim. (Ö9)

“Bu evrenin sahibi Allah ise demek oluyor ki evrendeki her şeyi O yarattı. Yani bu yüce kudrete sahip olan Allah’ı kim yaratabilir eğer ki onu birisi yaratsaydı bir sınır olurdu. Ama O’nun bir sınırı yok. Aynı zamanda bu yanlış ben sorudur Allah’ın bir yaratanı yoktur. Çünkü O Allah’tır bir ve tek olan yaratıcıdır.” (Ö12)

Katılımcı (Ö12) yanlış bir sorudur diye kitaptaki ifadeyi kullanmış ve soruyu kendi cümleleri ile anlamıştır. Verdiği cevapta konuyu anladığı görülmektedir.

“Bir çember çizelim ve içine canlılar yazalım. Başka bir çember çizip onun içine Allah yazalım. Canlılar yazdığımız çemberin içinde zaman kavramı vardır ama çemberin dışında yoktur. Bu yüzden Allah hep vardı kimse O’nu yaratmadı” (Ö5)

Katılımcı (Ö5) bir sonraki bölümdeki çember örneği ile soruyu açıklamıştır. Yanıtı, konuyu anladığını gösterdiği gibi çember örneğini bu soruda vermesi örnekleri doğru yerde kullanma becerisini de göstermektedir.

“Biz doğarak dünyaya geliyoruz ama Allah doğmadan dünyaya geliyor. Bizim anne babamız var ama Allah’ından ve babası yok çünkü Allah tek ve birdir o doğmamış ve doğurmamıştır çocuğu da yoktur. Hatta kitapta bölümün sonunda böyle bir tane ayet var. Eğer Allah başka biri tarafından yaratılsaydı nasıl Yüce olabilirdi Tanrı olabilirdi diye.” (Ö1)

Saçma soru yoktur bölümünde İhlas Suresi ve bahsedilen ayet yer almamaktadır. Yalnızca kitabın ilk bölümünde İhlas Suresi verilmiştir. Katılımcının (Ö1) ifadeleri muhtemelen önceden öğrendiği bir bilgi olabileceği gibi, kitapta yer verilen ayetlerden anladığı da olabilir. Bu sebeple kendi cümleleri ile konuyu ifade edişi ve ayetler ile yaptığı açıklama konuyu anladığını göstermektedir.

“Bu soruyu daha önce duydum ve kendim de sormuştum kendime ama bunu cevaplayan birini görmedim. Bu yüzden cevap veremezdim ve bununla alakalı bir şeye daha önce cevap bulamadım.” (Ö2)

Katılımcının (Ö2) verdiği bu yanıt kitabı dikkatle okumadığını ya da konunun anlatıldığı yeri anlamadığını göstermektedir. Çünkü kitapta diğer çocukların da verdiği ifadeler ile somut örnek

ile konu izah edilmiştir ancak katılımcının “*Bunu cevaplayan birini de görmedim.*” diye net ifadesiyle kitabı odaklanmadan okuduğunu gösterdiği söylenebilir.

Sonuç olarak soruya verilen yanıtlara bakıldığında, güneş örneği ve sorunun yanlış olduğunu belirtmeleri, çocukların soyut dini kavramları anlamlandırmak için somut örnekler kullanma ve mantıksal düşünme yetilerini göstermektedir. Ayrıca bu yanıtlardan, kitabın çocukların düşünce süreçlerine etki ettiği ve Allah inancına dair anlayışlarını şekillendirdiği söylenebilir. Genel olarak bakıldığında konunun anlaşıldığı görülmekle birlikte çocukların okuma becerileri ve okuma esnasındaki odaklama gibi durumların konunun anlaşılmasını değiştiren faktörler olduğuna da dikkat çekilmelidir.

4.1.4. Allah hiçbir şeye benzemez

Katılımcılara “*Allah hiçbir şeye benzemez ne demek sence?*” sorusu sorulmuştur. Çocukların yanıtlarına bakıldığında en merak ettikleri konunun, Allah’ın neye benzediği konusu olduğu söylenebilir. Kitapta bu konu birçok örnek ile açıklanmıştır. Bu örneklerden biri de daire örneğidir. Bu sebeple bazı katılımların da daire örneği ile soruyu yanıtladıkları görülmüştür. Katılımcıların daire örneği ile verdikleri yanıtlar şu şekildedir:

“Allah hiçbir şeye benzemez. Kitapta da bunu hatta okumuştum hocam böyle işte çocuğu işte birisine benzetmeye çalışıyorlar anne tarafına baba tarafına diye Allah kimseye benzemez demek bana şunu canlandırıyor: Allah insanları yarattıklarına benzese veya bir insana bir çiçeğe veya güneşe, aya benzese O farklı olabilir miydi Yüce olabilir miydi?” (Ö1)

“Allah bütün her şeyin yaratıcısıdır hiçbir şeye benzemez, bize dahi benzemez. Bunu kısaca bir daire örneği ile anlatabilirim. Bir dairenin içine insanlar, onun dışına bir çember daha buna da hayvanlar böyle bir sürü daireler bittikten sonra kocaman bir dairenin dışı kalır orada ne vardır hiçbir şey. İşte orada Allah vardır.” (Ö6)

“Canlılar ve cansızlar iki gruba ayrılır. Bu iki gruptan daha büyük bir her şey grubu var. Her şey grubunun içinde de her şey var bildiğimiz her şey ve her şey dairesinin dışında da Allah var. Her şey dairesinin içindeki ile dışındakiler birbirine benzemez. Her şey dairesinin içindeki hiçbir şey Allah’a benzemez ve benzetilemez.” (Ö11)

“Aklımıza gelen veya gelmeyen her şeyin ortak noktası yaratılmış olmaktır ama Allah yaratılmamıştır. Yani herkesin birbirine benzer yönleri olabilir Allah’ın yoktur.” (Ö9)

Cevaplardan anlaşıldığı üzere konunun çocuk tarafından daire örneği ile şemalaştırılması konuyu daha anlaşılır kılmıştır. Bu aynı zamanda görselleştirmenin önemini de göstermektedir. Kitapta bu konu detaylı bir şekilde izah edilmiştir. Katılımcı (Ö1) kitapta insanların anne tarafı baba tarafı diye birbirine benzetme özelliğinden örnek vermiştir. Çocuklar da soruyu daire örneğindeki gibi ayrıntı ile açıklamıştır. Bu gösteriyor ki daire örneği konunun anlaşılmasını kolaylaştırdığı gibi, aynı zamanda örneklerin hatırdaki kalıcı olduğunu da göstermektedir. Sonuç olarak bu yanıtlar kitapla uyumlu bir şekilde yanıtlanmıştır.

“Şöyle açıklayayım: Allah tektir eşi ve benzeri yoktur. Bu yüzden tek olan kimseye benzemez benzetilemez. Mesela Hz. Âdem dünyada tekti ve Allah ona Hz. Havva’yı verdi. Ondan sonraki nesiller ona benzedi ama Allah’ın eşi ve benzeri yoktur.” (Ö8)

Kitapta verilen diğer bir örnek ise Hz. Âdem örneğidir. Katılımcının (Ö8) Hz. Âdem örneği ile soruyu yanıtladığı görülmüştür.

“Allah’ın hiçbir şeye benzeme gibi bir şeyi yoktur. Hepimiz birbirimize benzeriz. Çünkü bizden (insanlardan) binlerce var. Ancak Allah bir olduğu için hiçbir şeye benzemez.” (Ö7)

“İnsanlar Allah’ı bir şeye benzetebilselerdi O’nun da bir yaratıcısı olduğu anlamına gelirdi. Bu yüzden Allah hiçbir şeye benzemez ve insanların bazı konularda hayalleri sınırlıdır. Tek ve Bir olanın ne eşi ne benzeri olur.” (Ö12)

“Bence Allah insanların göremediği varlık. Allah bu dünyada baktığımız, gördüğümüz varlıkların hiçbirine bezmemesi her bir varlıktan farklı olması sebebiyle hiçbir şeye benzemez” (Ö10)

“Gördüğümüz en güzelin bile üzerinde bir güzelliğe sahip olduğu için hiçbir şeye benzemez. Yani Allah’ı hiçbir şeye benzetemeyiz demek oluyor bence” (Ö2)

“Allah, yarattığı hiçbir şeye benzemez. Biraz düşününce anlıyor insan. Biz insanlar veya diğer yaratıkları yaratan Allah’tır ve bunlar yaratılmadan önce var olan Allah elbette hiçbir şeye benzemez.” (Ö4)

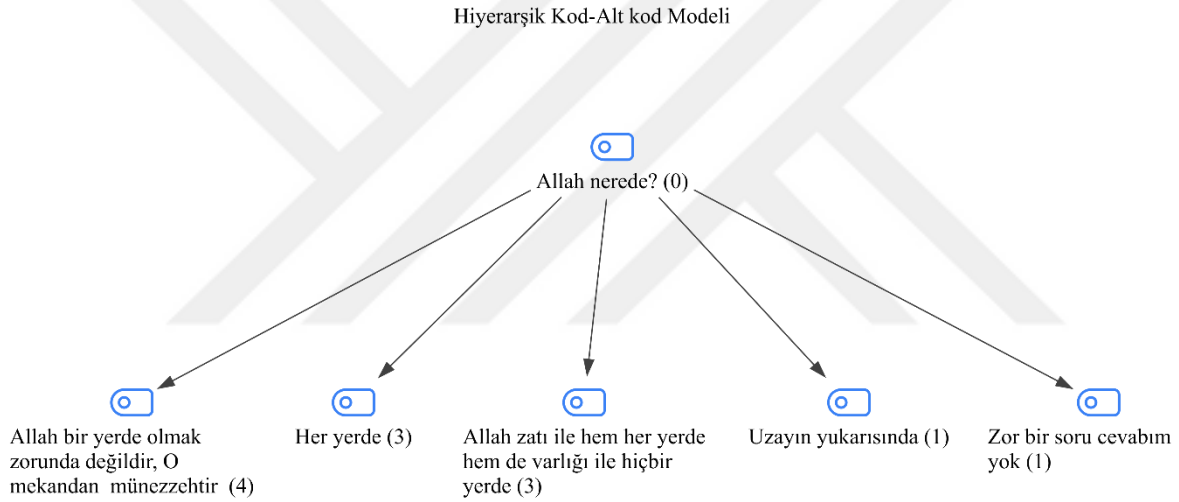
“Allah, hiçbir şey olmadan önce, sadece Allah olduğunda hiçbir yaratılan şey olmadığı için hiçbir şeye benzemez.” (Ö3)

Katılımcıların (Ö2, Ö3, Ö4, Ö10, Ö12) verdiği cevaplara bakıldığında “Sonrakiler öncekilere benzemez.” ve “Tek olan bir şeye benzemez” ifadelerinin kitabın Allah hiçbir şeye benzemez bölümündeki alt başlıklar olduğu görülmektedir. Çocuklar kitapla doğru orantılı bir şekilde cevaplar vermiştir. Bu yanıtlar kitap yardımıyla konunun anlaşıldığını göstermektedir.

Sonuç olarak, katılımcıların Allah hiçbir şeye benzemez konusunu kitaptaki örnekler ile izah etmeleri, çocukların konuyu anladığını göstermektedir. Daha önce yapılan araştırmalarda Allah'ın hiçbir şey benzemeyeceği konusunun bu yaş aralığında daha çok kavrandığı ifade edilmiştir.¹³⁴ Verilen yanıtlar ile bu bilginin örtüştüğü görülmektedir. Aynı zamanda bu yanıtlar, kitabın çocukların Allah inancına etkisini de göstermektedir.

4.1.5. Allah nerede?

Allah'ın nerede olduğu konusu kitapta iki bölümde, “Hiçbir Yer Diye Bir Yer” ve “Hiçbir Yerde ve Her Yerde” bölümlerinde bulunmaktadır. Bu sebeple çocuklara iki ayrı soru sorulmuştur. Önce çocuklara, kitabın yetmişinci sayfasında bulunan “*Her şey bir yerlerde peki o zaman Allah nerede*” sorusundan türetilmiş “*Her şey bir yerlerde peki o zaman Allah nerede diye hiç düşündün mü? Bu soruya cevabın var mı?*” şeklinde soru yöneltilmiştir.

Şekil 4.3. Allah nerede? sorusuna verilen cevaplar

“Bu soru çok zor cevabım yok. Bu soru iki başlık altındaydı. Kitapta çok konu var ilgimi çeken konu aklımda kalıyor ama konu bir sürü olduğu için bazısı siliniyor.” (Ö1)

Katılımcının (Ö1) verdiği bu yanıt, soruyu zor bulması ve cevabının olmaması, konunun karmaşıklığını ve soyutluğunu yansıtmaktadır. Kitapta somutlaştırılmasına rağmen bu konu onun için anlaşılması güç bir konu olmuştur. Kitaptan okuduğu bazı konuları hatırlayıp bazılarını unuttuğunu söylemesi de kitaptaki bilgi yoğunluğunun ve konunun derinliğinin anlaşılmasının zorluğunu göstermektedir.

¹³⁴ Yıldız, *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*, 206.

“Allah bence uzayın yukarısında bir yerde ama insanlar ne kadar çabalasa da yaşıyorken oraya geçemez Allah, hiçbir yerde olmak zorunda değildir çünkü o her şeyi yaratandır.” (Ö10)

“Allah her yerededir çünkü yarattığı evreni her yerden izleyebilir. Biz insanlarda da böyle ürettiğimiz bir şeyi her köşesinden izleyebiliriz. Aslında bana göre orası bizim “Allah’ı bu dünyada görebileceğimiz yer hiçbir yerdir ama Allah’ın bizi görebileceği yer her yer ben böyle yorumluyorum” (Ö12)

“Daha önce bunu düşündüm ve cevabım var. Allah bir yerlerde olmak zorunda değildir. Bizim yer dediğimiz şeyi Allah yaratmıştır.” (Ö5, Ö8)

“Allah zatı ile hem her yerde hem de varlığı ile hiçbir yerde” (Ö7, Ö9)

“Allah, mekândan münezzehtir, hiçbir yerde değildir. Bir yerde olmak zorunda da değildir” (Ö4, Ö11)

“Allah mekândan münezzehtir, O her yerededir.” (Ö3)

Verilen yanıtlarda katılımcılar, Allah'ın mekândan bağımsız olduğunu, bir yerde olmak zorunda olmadığını, çünkü her şeyi yaratan olduğunu vurgulamışlardır. Bu aynı zamanda münezzehe kavramını kısmen anladıklarını göstermektedir. Ancak katılımcılardan birinin (Ö10) başta söylediği “uzayın yukarısında” ifadesi bu konuda tam net bir karara varamadığını da göstermektedir. Bu yanıtlar, katılımcıların kitabın anlatmak istediği mesajı genel olarak anladıklarını göstermektedir.

“Tabi bu soruyu düşündüm ve her sorduğumda bu cevabı aldım: “Allah her yerededir.” Her zaman bu cevabı aldım.” (Ö6)

“Evet düşündüm ama hep belirli bir yerlerde aradım Allah’ı ama artık böyle düşünmüyorum belirli bir yaştan sonra herkes Allah’ı her yerde olarak düşünüyorlar ben de böyle düşünüyorum artık.” (Ö2)

Katılımcıların bazıları (Ö2, Ö3, Ö6) Allah'ın her yerde olduğunu ifade etmiştir. Bu yanıtlar çocukların Allah'ın her yerde hazır ve nazır olduğu anlayışına sahip olduklarını gösterir. Allah'ın her yerde olduğunu sıkça duyduklarını ve bunu kabul ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların soruya verdikleri yanıtlar, Allah'ın mekânsal varlığı konusundaki farklı düşüncelerini ve anlayışlarını yansıtmıştır. Zor ve karmaşık bir soru olarak algılanan bu konu, çocukların dini ve felsefi kavramları anlamlandırma çabalarını ve bunun zorluklarını gösterir. Çocukların fiziksel olarak bir yerde bulunma, her yerde olma ve soyut kavramları somutlaştırma çabalarını, onların Allah hakkında derinlemesine düşünme ve anlayış geliştirme süreçlerini yansıttığı göstermektedir.

Allah nerede olduğu konusunun anlatıldığı ikinci bölümde “Hiçbir yerde ve her yerde” bölümünde yer alan “Allah, hem hiçbir yerededir, hem de yerededir.”¹³⁵ cümlesinin anlaşılıp anlaşılmadığını anlayabilmek için bu cümleyi içeren bir soru sorulmuştur. Ayrıca bu bölümde münezzehe kavramı geçtiği için öğrencilerin dini kavramı anlayıp anlamadıklarını anlamak için münezzehe ne demek diye de sorulmuştur. Katılımcılara ikinci olarak “Allah hem hiçbir yerededir hem de her yerededir cümlesi ne demektir? Açıklayabilir misin? Allah mekândan münezzehtir ne demek biliyor musun?” sorusu yöneltilmiştir. Cevapların bazılarında kitaptaki örnekler ve cümlelerin aynen yer aldığı görülmüştür.

“Allah akarsuları dağları, denizleri bağ, bahçeleri kendisi yarattığı için biz bunları da gördüğümüz için Allah her yerededir ama biz O’nu göremediğimiz için hiçbir yerededir.” (Ö5)

“Bence Allah oksijen gibi biz onu göremiyoruz dokunamıyoruz ama O her yerde. Mekândan münezzehe yani bizim dünyamızın dışında bir varlıktır. Allah (c.c) her şeyi yaratıp bu dünyaya koyduğu için her yerededir ama biz onu göremediğimiz içinde hiçbir yerededir. Van Gogh ressamdır, onun resimleri her yerededir ama o etrafta yoktur. Mesela Allah dağları yaratmıştır biz bu dağlara bakınca Allah’ın yarattığını görebiliyoruz.” (Ö10)

Katılımcıların bir kısmının (Ö5 ve Ö10) verdikleri yanıtlara bakıldığında, soruyu örneklerle (Allah’ın eserleri, oksijen, Van Gogh’un resimleri) açıkladıkları görülmektedir. Öncelikle katılımcı (Ö10), oksijen gibi soyut bir örnek ile soruyu yorumlayarak, konuyu kendi verdiği örnek ile açıklamıştır. Van Gogh örneği kitapta konuyu somutlaştırmak için verilen örneklerden biridir. Katılımcı da (Ö10) konuyu bu somut örnekle açıklamış ve insanın Allah’ın yarattığı dağlara baktığında konuyu anlayabileceğini vurgulamıştır. Katılımcının (Ö10) yanıtına bakıldığında konuyu özümsemediğini görülmektedir. Ayrıca münezzehe kavramını da anladığını söylenebilir. Katılımcılardan ikisi (Ö5, Ö10) Allah’ın yarattıklarına bakarak hem her yerde hem hiçbir yerde olduğunu söylemişlerdir. Kitapta verilmek istenen mesaj tam olarak budur. Bu katılımcıların (Ö5, Ö10) konuyu anladıklarını göstermektedir.

“Mesela bir dağı bir ağacı Allah yarattı. Biz bunları Allah’ın yarattığını biliyoruz ama Allah’ı göremiyoruz. Bizim yer dediğimiz yeri de Allah yaratıyor Allah hiçbir yerde. Allah hiçbir yerde olmak zorunda değil. Münezzehe ne demek bilmiyorum, anlamadım.” (Ö11)

¹³⁵ Öze, *Genç Adam ve Allah*, 89.

Katılımcı (Ö11) münezzeh kavramını anlamadığını ifade etmesine rağmen münezzeh kavramının kısa açıklamasını yani “bir yerde olmak zorunda değildir” ifadesini kullanmıştır. Bu ifade çelişki gibi görünmekle birlikte onun kavramı anlamasına rağmen farkında olmadığını veya kavramı açıklamasının onun için güç olduğunu göstermektedir.

“Eğer bu soruyu herhangi bir şey için sorsaydık hayır derdim. Çünkü hiçbir şey hem hiçbir yerde hem de her yerde olamaz ama Allah hem hiçbir yerde hem de her yerededir. Çünkü bütün bu şeyleri yaratan Allah’tır. Allah mekândan münezzehdir demek Allah bir yerde olmak zorunda değildir demektir.” (Ö9)

Katılımcı (Ö9) verdiği yanıtta Allah’ın mekânı yarattığı için her yerde hem hiçbir yerde olmasının mümkün olduğunu söylemiştir. Bu ifadeler kitapta verilen açıklamalar doğrultusunda onun konuyu anladığını gösterdiği gibi, münezzeh kavramını da açıklaması kavramı anladığını göstermektedir.

Konuyu açıklayamayacağını ifade eden katılımcılar da olmuştur.

“Bu soruyu pek açıklayabileceğimi düşünmüyorum. Beşinci sorudaki cevap veriyorum. Allah zatı ile hem her yerde hem de varlığı ile hiçbir yerde” (Ö7)

Katılımcı (Ö7) bir önceki soru ile aynı yanıtı vermiş fakat açıklamayacağını da ifade etmiştir. Bu yanıt konuyu anladığını ama konuyu aktarmanın onun için zor olduğunu göstermektedir.

“Allah zatı ile hiçbir yerde değildir. Kudreti, rahmeti ve ilmi ile de her yerededir. Allah mekândan münezzehdir cümlesi Allah hiçbir yerde veya mekânda değildir anlamına geliyor.” (Ö8)

Katılımcı (Ö8) verdiği yanıt, kitapta doksan ikinci sayfada yer alan cümledir. Soruyu kitaptaki cümle ile yanıtlaması, cümlenin zihninde kaldığını göstermektedir. Ancak bu ifadenin ezber yönü de olduğu için konuyu kavrayıp kavramadığı hakkında yorum yapmak belirsizdir. Katılımcı Ö8’in münezzeh kavramını açıklaması kavramı anladığını göstermektedir.

“Allah hem hiçbir yerededir hem de her yerededir yani O her zaman bizimle ama aynı zamanda mekândan münezzeh olduğu için hiçbir mekânda değildir.” (Ö3)

“Bu soruya cevabım aynı 5. sorudaki gibi olacak. Allah mekândan münezzehdir. Yani O yarattığı yerlerde değildir.” (Ö4)

Katılımcılardan bazıları (Ö4, Ö3) soruyu münezzeh kavramı ile açıklamışlardır. Bu ifadeler öncelikle münezzeh kavramını ve konuyu anladıklarını göstermektedir.

“Allah’ı göremediğimiz için hiçbir yerde değildir fakat bizi her zaman gördüğü içinde her yeredir. Allah mekândan münezzehtir demek, zaman ve mekânda bulunamaz ve hiçbir zamanda aynı zaman dilimlerinde bulunamayız.” (Ö2)

“Bizim bu evrende Allah’ı görebileceğiniz yer neresi hiçbir yer. Allah bizi nereden görebilir her yerden.” (Ö12)

Katılımcılardan bazıları da (Ö2, Ö12) soruyu farklı bir açıdan, Allah’ı görebilmesine göre yanıtlamışlardır. Açıkçası çocukların kendi ifadeleriyle Allah’ı göremedikleri için hiçbir yer ifadesini kullanmaları, cümlelerin ve konunun mahiyetinin anlaşılmadığına dair bir göstergedir. Katılımcının (Ö2) münezzehe kavramını zaman dilimi ifadesiyle kendi anladığına göre açıklaması kavramı anlamaya çalıştığını göstermektedir.

“Allah her şeyi görür mesela bir ayet var “Size şah damarından daha yakındır diye” onunla bağdaştırabilirim. Münezzehe ne demek bilmiyorum anlamadım sonra anne babama sorunca anladım.” (Ö1)

Öncelikle burada dikkat çeken kısım, katılımcının (Ö1) kavramı ebeveynleri sorarak anladığını ifade etmesidir. Şirin,¹³⁶ çocuk kitaplarının çocuklara aşıladığı birçok ahlaki ve toplumsal değer olduğunu ancak çocuğun tek başına okuduğunda bu değerleri anlaması ve kabul etmesinin uzun zaman alacağını, bazen de şansa bağlı olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeple çocukların yetişkinlerle kitap okumasının ve içerdiği tema ve fikirleri tartışmasının kalıcı bir iz bırakabileceğini ifade etmiştir. Katılımcının bu yanıtına bakıldığında, kitabın konuya vakıf yetişkin ile okunması veya okuma sonrasında yetişkin ile tahlil edilmesinin dini içerikli çocuk kitaplarının daha anlaşılır olmasını sağlayacağı söylenebilir.

Katılımcı (Ö1) Allah’ın her yerde olduğunu "Size şah damarından daha yakındır" ayeti ile açıklamıştır. Bu ifade, onun Allah’ın yakınlığı ve her yerde bulunmasının somut bir örnek ile anlamlandırılma çabasını göstermektedir. Burada dikkat çeken ayrıntı ise yazarın doğrudan ayet olarak belirtmediği doksan ikinci sayfada yer alan şahdamarı ifadesini katılımcının (Ö1) hatırlaması ve bunun ayet olduğunu söylemesidir. Bu yanıt gösteriyor ki, ayetler doğrudan belirtilmese bile çocuklar ayeti hatırlayabilmektedir. Katılımcının önceden öğrendiği bilgiler ile ayet olduğunu bilerek böyle bir yanıt verdiği de söylenebilir. Sonuç olarak bu yanıt, ayetlerin çocukların Allah’ın inancı kavramada yardımcı olabileceğini de göstermektedir. Katılımcının münezzehe kelimesini anlamadığını ifade etmesi kavramın anlaşılmasındaki zorluğu göstermektedir. Ayrıca katılımcı öğrencinin ailesinden yardım alarak kavramı anladığını

¹³⁶ Şirin, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, 178.

söylemesi din eğitiminde ve aynı zamanda dini kitapların anlaşılmasında ailenin rolünü de göstermektedir.

Kitabı okumasına rağmen katılımcılar arasında konuyu anlayamayanlar da bulunmaktadır.

“Bu soru için aklıma hiçbir şey gelmedi.” (Ö6)

Katılımcının (Ö6) verdiği yanıt sorunun zor ve karmaşık olduğunu gösterdiği gibi anlaşılmasının zorluğunu da yansıtmaktadır. Birçok örnek ile anlatılsa bile başta hem yerde hem hiçbir yerde olma ifadesi anlaşılması güç bir ifadedir.

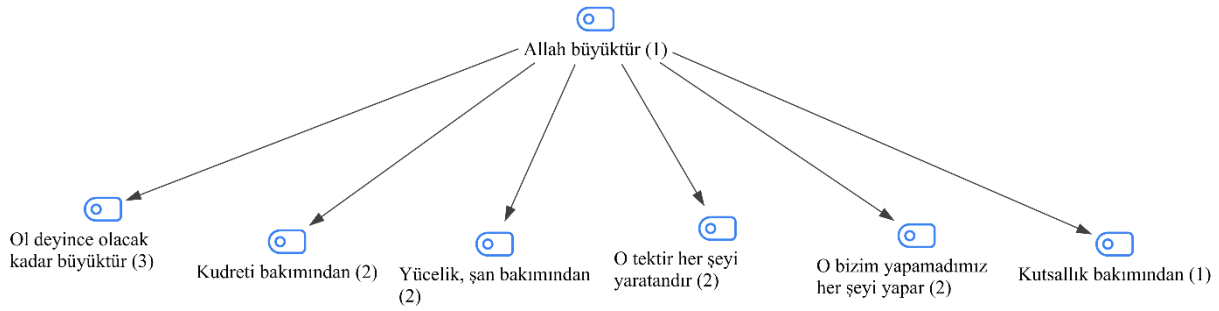
Hiçbir yer diye bir yer bölümüne verilen cevaplara bakıldığında çoğunluğun kitaptaki örnekler ve cümleler ile konunun kavrandığı görülmüştür. Açıkçası kitapta birçok örnek ile açıklansa bile bu konunun mahiyeti itibarıyla bazı çocukların kavramasında güçlük çektiği görülmektedir. Münezzeh kavramı birçok defa izah edilmesine rağmen bazı çocukların kavramı açıklamakta güçlük çektiği görülmüştür. Verilen yanıtlara bakıldığında her çocuğun kendine göre soruyu açıkladığı dikkat çekmektedir. Bu ise çocukların anlam dünyalarının farklılığını yansıtmaktadır. Kitaptaki örnekler ve cümleler ile verilen yanıtlar, dini içerikli kitapların Allah’ın nerede olduğunu kavranmasındaki etkisini de göstermektedir.

Allah’ın nerede olduğu konusunda Yıldız,¹³⁷ 12 yaşından sonra çocukların Allah’ın mekândan münezzeh olduğu fikrine sahip olduklarını, Allah’ın her yerde bulunma sıfatının bu dönem çocukları tarafından daha iyi anlaşılabilceğini ifade etmiştir. Genel olarak verilen yanıtlara bakıldığında Allah’ın nerede olduğu konusunda bu dönem çocuklarının söz konusu özellikleri taşıdığı ve Allah’ın nerede olduğu konusunun genel olarak kavrandığı söylenebilir.

4.1.6. Allah büyüktür

Kitabın “Büyük ne kadar büyük” bölümünde Allah-u Teala’nın büyüklüğü konusu anlatılmıştır. Bu sebeple çocuklara, *“Allah büyüktür dediğimizde bundan ne anlamalıyız?”* sorusu sorulmuştur.

¹³⁷ Yıldız, *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*, 205.

Şekil 4.4. Allah büyüktür ne demektir? sorusuna verilen cevaplar

Katılımcıların bazıları kâinata bakarak Allah'ın tanınabileceğini belirtmişlerdir.

“Allah Yücedir. Yani bütün varlıkları O yaratmıştır mesela ağacın dalı olsun küçücük karıncasına kadar her şeyi O yaratmıştır. Hatta mesela bir bilim insanlarına süre verseniz hocam bir sineğin kanadını bile yapamazlar. Çünkü Allah çok büyüktür ve her şeyde bir tane ilim vardır bilim vardır o yüzden Allah her şeyden büyüktür.” (Ö1)

Kitapta, kainattaki Allah'ın eserlerine bakmaya dair birçok örnek yer almaktadır. Katılımcı (Ö1) ağacın dalı örneği ile soruyu yanıtlamıştır. Ayrıca verilen yanıtta dikkat çeken başka bir ayrıntı ise öğrencinin kendi cümleleriyle, kitapta yer almayan fakat önceden öğrendiği “sineğin kanadı” ayeti ile soruyu yanıtlamasıdır. Katılımcının (Ö1) önceden öğrendiği bilgi ile kitaptan öğrendiklerini sentezlediği söylenebilir. Bu sebeple dini içerikli çocuk kitaplarının önceden öğrenilen bilgilere destek olduğu söylenebilir.

“Allah'ın büyüklüğünü bir çocuk gördüğü bir bulut gibi zannederken, biz gençlerin şunu düşünebilmesi gerek: Şu koca kâinatı yaratan elbette, bu koca kâinattan daha büyüktür.” (Ö7)

Katılımcının (Ö7) yanıtında kitabın başında anlatılan çocukların küçük yaşlarda gördükleri en büyük varlık olan bulutları Allah'a benzetmesi ile konuyu açıklaması ve yaş aldıkça büyüklük kavramının anlaşıldığını söyleyerek kâinat örneğiyle soruyu yanıtlaması dikkat çekicidir. Katılımcının (Ö7) yanıtına göre, yazarın kitapta büyüklük kavramının bahsedilen konuya göre değişeceğini ifade etmesi kısmını da kavradığı söylenebilir.

Katılımcılardan bazıları soruyu “yüce ve şan” ifadeleri ile yanıtlamışlardır.

“Yani O her şeyden üstündür, yücedir” (Ö5)

Çocukların yücelik ve şan olarak verdikleri yanıtlar kitaptaki sultan örneğinde anlatılmaya çalışılan ana mesajdır. Katılımcının (Ö5) bu yanıtı, Allah'ın mutlak üstünlüğünü ve yüceliğini anladıklarını göstermektedir.

“Allah büyüktür derken O'nun hem görünüşü hem de yücelik ve şan bakımından her şey ve herkesten büyük olduğunu anlamalıyız” (Ö3)

“Allah hem bence yarattığı gezegenler veya diğer yarattıklarından daha büyüktür.

Ayrıca sadece görünüş bakımından değil, kutsallık bakımından da büyüklüktür.” (Ö4)

Katılımcılardan bazıları (Ö3, Ö4) yanıtlarında görünüş bakımından ibaresi yer almaktadır, fakat kitapta Allah’ın büyüklüğü açıklanırken görünüş ile ilgili herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Yalnızca sultan örneği verilirken “Fatih Sultan Mehmet büyük bir insandı” ifadesinde büyük kelimesinin sadece boy olarak anlaşılamayacağı izah edilmiştir. Öyle görülüyor ki çocukların görünüş ile soruyu yanıtlamaları, Allah’ın fiziksel olarak algılanabilecek bir büyüklüğünün olduğu yönündeki düşüncelerini göstermektedir. Allah’ı aynı zamanda manevi ve yüce bir kavram olarak da anlamlandırma çabalarını göstermektedir. Kısaca bazı katılımcılar (Ö3, Ö4) Allah’ın görünüş olarak da büyük olduğunu tasavvur etmektedirler.

Katılımcıların bir kısmı, Allah’ın yaratıcı olmasını “Ol derse olur” ifadeleri ile yanıtlamışlardır.

“Yani Allah bizim düşündüğümüz gibi sihirli biri değildir O (Allah) kendi yarattıklarına benzemez, her şeyden, herkesten daha güçlüdür. Allah ol derse olur.” (Ö6)

“Allah büyüktür dediğimizde dünyadaki büyük kavramıyla aynı değildir. Boy, kilo, yaş gibi şeyler değildir. Allah büyüktür dediğimizde yani tek yaratıcı, tek ilah O anlamlarına gelir.” (Ö8)

“Bence Allah büyüktür demek Allah her şeyden ve herkesten büyük olduğunu yani Allah’ın bizim yapamadığımız her şeyi yapabildiğini anlatır” (Ö9)

“Yani her şeyden üstündür. Allah bizim dünyamıza göre büyük veya küçük bir kavram değildir O’nun bu güzel yarattığı şeylere bakarsak O’nun ol deyince oldurduğunu anlayabiliriz.” (Ö10)

“Allah bizden dağlardan, denizlerden gökyüzünden hatta dünyadan bile büyüktür. Yani Allah her şeyi yaratıyor “ol” deyince oluyorsa yani bu kadar büyüktür” (Ö11)

Katılımcıların yanıtlarına bakıldığında, yazarın konuyu anlatırken ayet olduğunu belirtmeden cümle içinde kullandığı “Ol derse olur” ifadesinin, çocukların zihinlerinde kaldığı veya çocukların kitaptan bağımsız şekilde bu ayeti bilmeleri olabilir. Bu bakımdan kitap vasıtasıyla çocukların hem ayeti hem de aynı zamanda Kur’an öğretisine uygun bir Allah inancını öğrendikleri söylenebilir. Günümüzde çocukların dikkat süreleri düşünüldüğünde, çocukların bilgi içerikli üsluba her zaman odaklanamadıkları meselenin başka bir yönüdür. Bu sebeple ayetleri doğrudan vermek yerine onları cümle aralarına serpiştirmenin çocuklar için daha uygun bir yol olduğu söylenebilir. Buna başka bir açıdan bakıldığında günlük hayatta insanların, ayet ve hadisleri konuşmalarında sık sık kullanmadıkları da belirtilebilir. Bazen konuşma sırasında ayetlerden akıllarında kalan veya anladıkları kısımları söylemektedirler. Bu sebeple bu anlatım

tarzının günlük kullanıma uygun olduğu da söylenebilir. Yine de ayete dipnotta yer verilmesinin bu üslubu daha münasip hale getireceğini belirtmek gerekir.

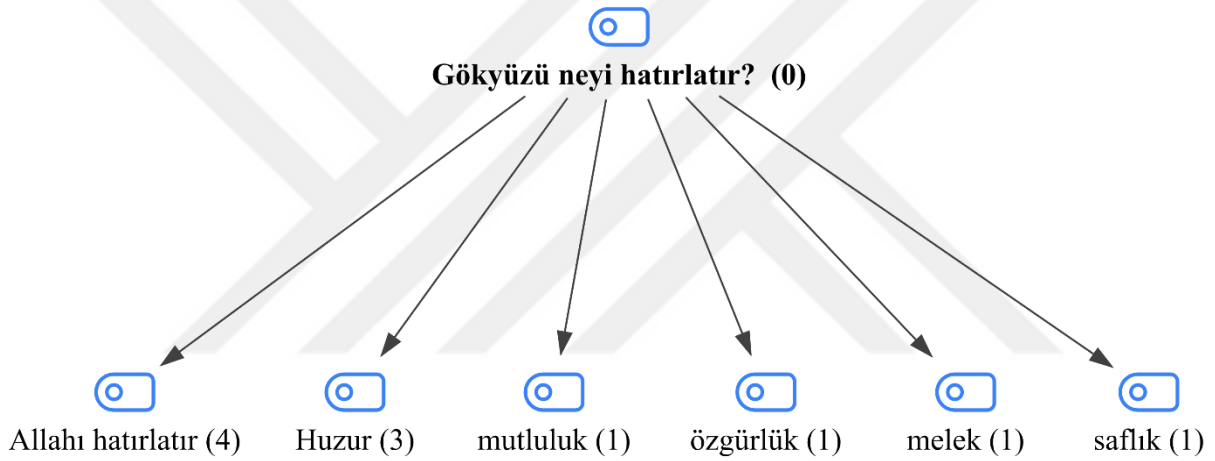
Katılımcıların bir kısmı kendilerine yöneltilen soruyu “kudret” kavramıyla açıklamışlardır.

“Allah’ın boyut olarak değil kudretli yani güçlü olmasından dolayı Allah büyüktür. Allah büyüktür deyince bunu anlamalıyız. (Ö2)

“Allah yarattığı her şeyden üstündür Güce ve kudrete sahiptir” (Ö12)

Kitapta Allah’ın kudreti ifadesi birçok defa geçmektedir. Katılımcıların (Ö2, Ö12) yanıtlara bakıldığında çocukların Allah’ın kudret sıfatı ile konuyu kavradıkları söylenebilir.

Kitapta Allah’ı büyüklüğü anlatılırken, gökyüzüne bakan bir insanın gökyüzünün muazzamlığı karşısında Allah’ın büyüklüğünün kavrayacağı izah edilmiştir. Bu sebeple çocuklara “Gökyüzü bakar mısın? Gökyüzü sana neler hatırlatır?” sorusu yöneltilmiştir.

Şekil 4.5. Çocukların gökyüzü ile ilgili düşünceleri

Soruya verilen yanıtlardan bazıları şöyledir:

“İnsanlar ölünce gökyüzüne çıkarmış gibi düşünüyorum. Gökyüzü bana huzuru hatırlatıyor.” (Ö1)

“Ölümü hatırlatır. Tüm canlıların elbet bir gün sonu geleceğini hatırlatır.” (Ö5)

Katılımcı (Ö1) yanıtı ölüm ve sonrasına dair düşünceleri yansıtmaktadır. Öğrencinin ölünce insanların gökyüzüne çıkmasını düşüncesi okuduğu, izlediği veya ailesinden öğrendiği bilgiler ile alakalı olabilir. Ancak gökyüzünün onun duygu dünyasındaki huzur olması, ölüm anlayışının olumlu bir motif ile ona öğretildiği hakkında fikir vermektedir. Katılımcı (Ö5) gökyüzünün, ölümü ve tüm canlıların sonunun geleceğini hatırlattığını ifade etmiştir. Bu ifade her canlının ölüp, gökyüzünün kıyamete kadar varlığını sürdürmesi ile alakalı olabilir. Bu ifade Ö5 in canlıların faniliğini ve ölümle ilgili farkındalığını göstermektedir.

“Gökyüzüne bakarım gökyüzü bana evrenin bir düzen olduğunu ve biri tarafından yönetildiğini hatırlatır. Bu sayede Allah’ın gücünü ve kudretini bir kez daha hatırlarım.” (Ö2)

Katılımcı (Ö2) evrenin düzenini, gökyüzünü Allah’ın kudreti ve yaratıcılığı ile ilişkilendirdiğini ifade etmiştir.

“Evet bakarım gökyüzü bana Allah’ın yarattığı bu güzel şeyleri hatırlatıyor.” (Ö3)

Katılımcı (Ö3) gökyüzünün Allah’ın yarattığı güzellikleri ona hatırlattığını ifade etmiştir.

“Gökyüzüne bakınca Allah’ı anımsıyorum ve diyorum ki içimden: “Yarattıkları bu kadar güzelse kim bilir Yaratıcı ne kadar güzeldir?” (Ö4)

Katılımcı (Ö4) gökyüzünün Allah’ı ve yarattıklarını hatırlattığını ifade etmiştir.

“Gökyüzüne bakarım bana yıldızları, bulutları, ayı, güneşi hatırlatır ve bunların kendi kendine olmadığını ve bir yaratıcısı olduğunu hatırlatır. Bu yaratıcı Allah’tır.” (Ö8)

Katılımcı (Ö8) gökyüzünün Allah’ın yarattıklarını, yıldızlar, bulutlar, ay ve güneşi hatırlattığını ifade etmişlerdir.

“Gökyüzüne her baktığımda, Allah bana gülümsüyormuş gibi geliyor. O bulutlar bana bir şey anlatıyormuş gibi geliyor. Ben gökyüzüne her baktığımda kendimi çok iyi hissediyorum.” (Ö6)

“Gökyüzü bana Allah’ı ve melekleri hatırlatır.” (Ö9)

Çocukların Allah’ın yarattığı bu doğal güzelliklerin gökyüzü ile ilişkilendirmeleri kitapta anlatılmak istenen mesajdır. Ayrıca bu ifadeler güzelliğinin kaynağının Allah olduğunu kavradıklarını da göstermektedir. Ö9 gökyüzünün kendisine Allah’ı ve melekleri hatırlattığını ifade etmiştir. Gökyüzünün melekleri hatırlatması Ö9 için gökyüzünün saf, masum bir motif olduğunu göstermektedir. Genel olarak yukarıda verilen bu yanıtların kitaptaki gibi gökyüzünün Allah’ı hatırlattığı mesajı ile örtüştüğü görülmektedir.

“Bakarım. Bana mutluluğu ve özgürlüğü hatırlatıyor.” (Ö10)

“Evet gökyüzüne bakarım. Huzurlu hissedirim.” (Ö11)

Katılımcılardan bazıları (Ö10, Ö11) gökyüzü mutluluğu ve özgürlüğü hatırlattığını ifade etmiştir. Bu yanıt, gökyüzünün onun için özgürlük ve sevinç kaynağı olarak algılandığını göstermektedir.

“Bence gökyüzü saflığı, temizliği ve hâlâ dünya üzerindeki en temiz yer olduğunu hatırlatıyor” (Ö12)

Katılımcı (Ö12) gökyüzünün saf ve temiz bir yer olarak algılandığını ifade etmiştir.

Bu ifadelerle bakıldığında çocuklar için gökyüzünün; Allah, huzur, mutluluk, ölüm, güzellik ve saf temizlik gibi farklı anlamlar taşıdığı görülmektedir. Bu yanıtlar, çocukların manevi ve güzellik algılarını, huzur ve mutluluk kaynaklarını, ölüm ve yaşam hakkında düşüncelerini ve Allah'ın yarattıklarına hayranlıklarını yansıtmaktadır. Ayrıca bu yanıtlar tefekkürün önemini gösterdiği gibi gökyüzünün insanın duygu dünyasına yansımalarını da göstermektedir. Bu yanıtlar aynı zamanda kavramların duygusal yönünün ne kadar mühim olduğunu ve din eğitimi verilirken bilhassa duygu yönünün ihmal edilmemesi gerektiğini de göstermektedir. Çünkü çocuklar hissettiklerini daha net hatırlamaktadırlar.

Gökyüzü ile ilgili verilen yanıtlara bakıldığında, çocukların kitapta verilmek istenen mesajı anladıkları söylenebilir. Fakat çocukların her birinin soruya verdiği yanıtlardaki çeşitlilik, çocukların anlam dünyalarındaki farklılığı göstermektedir. Çocukların soruyu duygusal bir ifadeyle yanıtlayıp hissettikleri duyguları söylemeleri de oldukça dikkat çekicidir.

Sonuç olarak Allah büyüktür konusunda, çocukların kitapla örtüşen bir anlatım tarzlarının olduğu söylenebilir. Kitapta bu konu hakkında verilmek istenen en önemli mesaj, insanın Allah'ın yarattıklarına bakıp Allah'ın büyüklüğünü anlayabileceğidir. Bu sebeple verilmek istenen mesajın anlaşıldığı söylenebilir. Tabiatın, insanı eğiten, inanç ve zihin yönünden olumlu etkiler bırakan bir etkisi olduğu bilinmektedir.¹³⁸ Bu sebeple kâinata yapılan bu vurgu oldukça önemlidir. Verilen yanıtlara bakıldığında Allah'ın büyüklüğü sorusunun en çok anlaşılan sorulardan biri olduğu da dikkat çekmektedir.

4.1.7. Allah her şeyi bilir

Kitapta Allah'ın her şeyi bilmesi konusu kum taneleri bölümünde geçmektedir. Bu sebeple çocuklara, “Allah her şeyi bilir deriz. Bu ne demektir? Bir kum tanesini ya da bir toz zerresini de Allah bilir mi?” sorusu yöneltilmiştir. Verilen yanıtlardan bazıları şöyledir.

“Tabii ki bilir çünkü Allah yarattığı hiçbir şeyi unutmaz gözü hep yarattığı varlıklardadır. Yani Allah toz zerresini de bilir” (Ö2, Ö9)

“Evet Allah her şeyi bilir. En küçük kum tanesinin hücrelerini bile bilir.” (Ö3, Ö5)

“Allah yarattığı her şeyin en ince ayrıntısına kadar bilir. Biz insanlarda ürettiğimiz şeyleri en ince ayrıntısına kadar biliriz. Allah kendi yarattığı her şeyi bilir.” (Ö12)

“Allah bu kadar büyük her şeyi yarattı. O, her şeyi yarattıysa her şeyi de bilir. Mesela biz bir kitap yazdıysak. Bu kitabın ne kadar satıldığını ne kadar okunduğunu da bildiğimiz gibi.” (Ö8)

¹³⁸ Bayraklı, *İslam'da Eğitim*, 145.

Kitapta bu konu, kum tanesinden yıldızlara gökyüzüne kadar her şeyi yaratan Allah'ın her şeyi bilir mesajı ile açıklanmış ve Allah ilim sıfatına da değinilmiştir. Katılımcıların (Ö2, Ö3, Ö5, Ö12, Ö8, Ö9) verdikleri yanıtlara bakıldığında onlar da Allah'ın yaratıcı olması sebebiyle her şeyi en ince ayrıntısına kadar bileceğini ifade etmişler. Özellikle katılımcı (Ö8) somut bir örnek vererek yazar ve kitap örneği ile soruyu yanıtlamıştır. Bu ifadeler konunun anlaşıldığını göstermektedir.

“Allah kalbimizden beynimizden geçenleri biliyor. Bir toz zerresini mi bilemeyecek? İşte Allah her şeyden daha üstündür. İçimizden ne geçirirsek geçirelim bilir.” (Ö6)

Katılımcının (Ö6) Allah'ın insanın zihninden geçenleri bile bildiğini ifade etmesi, Allah'ın ilim sıfatı hakkında kapsamlı bilgiye sahip olduğunu yansıtmaktadır.

“Çünkü Allah her yerde olduğu için Allah her şeyi görür ve bilir” (Ö10)

Katılımcı (Ö10) Allah'ın her yerde olması sebebiyle her şeyi bildiğini belirtmiştir. Bu yanıt onun, Allah'ın her yerde olması bilgisi ile Allah'ın her şeyi bilmesini kavradığını göstermektedir.

“Ben bunu bir örnek ile açıklayacağım hocam. Bir odada birisinin eşyası hiç kimse yok, sen onu oradan alsan sonra desen ki sonuçta hiç kimse görmedi hiçbir şey olmaz ama Allah gördü veya bir duvarın arkasında birisi var ve sen öteki taraftasın sen onu görmüyorsun ama Allah onu görür.” (Ö1)

Katılımcı (Ö1) Allah'ın her şeyi bilme kapasitesini somut örneklerle açıklamıştır. Bu yanıt, onun soyut kavramları somut örneklerle daha anlaşılır hale getirme çabasını göstermektedir.

“Allah'ın ilmi, bildikleri bizim aklımızın kavrayamayacağı şekilde çoktur. O, her şeyi bilir. Kapkaranlık bir mağaradaki kapkara taşın üstündeki küçük siyah karıncayı bile bilir.” (Ö4)

“Bilir. İlkokuldayken öğretmenim şey demişti: Kapkaranlık bir mağarada kapkaranlık bir taşın üstündeki kapkaranlık bir karıncayı bile Allah görebilir” (Ö11)

Katılımcıların (Ö4, Ö11) karınca örneği ile verdikleri yanıtlar gösteriyor ki çocuklar önceden öğrendikleri örnekleri hatırlamaktadırlar. Bu da özellikle somut örneklerin din eğitiminde ve bilhassa Allah inancı öğretimindeki önemini ve örneklerin de akılda kalıcılığını sağladığını göstermektedir.

Sonuç olarak verilen yanıtlar çocukların Allah'ın her şeyi bilmesi konusunu anlamakta güçlük çekmediğini, somut örnekler kullanarak soyut kavramları açıklamaya çalıştıklarını

göstermektedir. Bu ise çocukların dini kavramları anlamlandırmaya çabaladıklarını ve Allah'ın ilim sıfatının her şeyi kapsadığını anlamaya başladıklarını göstermektedir.

4.1.8. Allah'ın yarattıklarının mucizevi olması

Kitap şu ilginç soruyu içermektedir. *“Hiç merak ettin mi, Allah meyve yaratmak için neden önce ağaç yaratır?... Eğer dileseydi pat diye yaratıverirdi”*. Bölümde anlatılmak istenen mesaj, Allah'ın yarattığı her şeyin mucize olması ve insanın yaratılanlara ibret nazarıyla bakması bir başka deyişle hikmet ve tefekkür değerinin kazandırılmasıdır. Bu sebeple kitaptaki ilgi çekici bu soru çocuklara yöneltilmiştir: *Hiç merak ettin mi, Allah meyve yaratmak için neden önce ağaç yaratır?* Çocuklar bu soruya aşağıdaki cevapları vermişlerdir.

“Çünkü her şeyin geçici bir (ahirete kadar) sahibi vardır bu yüzden de meyvenin tohumuna da bir ağaç koymuş sürdürürebilmemiz için. Yani aslında ilk tohum yaratılmışta olabilir bilemeyiz fakat benim yorumum bu.” (Ö2)

Verdiği cevapta katılımcının (Ö2) soruyu tamamen kişisel olarak algıladığı görülmektedir. Her şeyin dünyada bir sahibi olduğunu insanın da tohum ekip bundan beslenmesi için bu şekilde olduğu yanıtını vermiştir. Bu cevap onun sorudan Allah'ın yaratması, düzeni ve sürekliliği anladığını göstermektedir. Cümlelerin sonunda yer alan ilk tohumda yaratılmış olabilir ifadesi, sorunun onun için kafa karıştırıcı olduğunu ve bu konuda hala düşünme sürecinde olduğunu gösterdiği söylenebilir. Ayrıca Allah'ın yaratımındaki hikmeti ve planlamayı anlamlandırma çabasını da yansıtmaktadır.

“Çünkü Allah bir meyveyi veya herhangi bir şeyi pat diye oluşturmak yerine onun aşamalar üzerine yani vesileler üzerine oluşmasını ve bizim bu oluşumda gerçekleşen mucizelere şahitlik etmemizi istediği içindir.” (Ö3)

“Eğer elma ağaçları olmasa gökyüzünden pat diye yağsa ilkinde şaşırtıcı olurdu ama ikincide üçüncüde dördüncüde hiçbir zaman ilki gibi şaşırmazdık. Bize elma nasıl oluştu diye sorsalar pat diye derdik. Ama elmaların ağaçların ellerine verilerek bize ulaştığında bu sorunu olağanüstü bir cevabı olur.” (Ö9)

“Allah, sadece elmayı değil, diğer meyveleri de vesile ile yaratmıştır. Çünkü bizim meyvenin oluş sırasındaki mucizelere tanık olmamız için.” (Ö4)

Katılımcılardan bazıları (Ö3, Ö4, Ö9), Allah'ın aşamalarla yarattığını, böylece insanların mucizelere şahit olabileceğini belirtmişlerdir. Bu pat diye ifadesi kitaptaki ifadelerdendir, çocuklar da bu ifade ile soruyu yanıtlamışlardır. Katılımcı (Ö9) elmaların pat diye yağmasının şaşırtıcı olmayacağını fakat insanın ağaçlardan meyvenin oluşumuna şahit olmasının

olağanüstü olduğunu belirtmiştir. Bu yanıtlar, insanın, yaratılış sürecindeki aşamalara şahit olmasının önemine vurgu yapmaktadır. Ayrıca çocukların Allah'ın yaratma sürecindeki aşamalara dair farkındalıklarını ve bununla bağlantılı olarak Allah'ın kudretini anlamaya çalıştıklarını göstermektedir. Aynı zamanda bölümün ana fikri olan mucize kavramını da anladıklarını göstermektedir.

“Eğer Allah direkt verseydi insanoğlu Onun kudretini bilmezdi, anlamazdı. Ancak Allah önce küçük bir çekirdekten taş gibi tatsız tuzsuz bir ağaç yapar ağaçtansa elma olur. Bu sayede insanlar Allah'ın kudretini bilir.” (Ö7)

“Mesela bir ağaçtaki elmayı örnek gösterebiliriz oradaki ağaç bir aynadır. Allah'ın bize gücünü kudretini yansıtır.” (Ö12)

Katılımcılar (Ö7, Ö12) verdikleri yanıtta, ağacın Allah'ın kudretinin anlaşılması için aşamalarla yaratıldığını ve bunun Allah'ın gücünü yansıttığını belirtmişlerdir. Bu ifadeler, çocukların Allah'ın yaratılış sürecindeki kudretini anladığını göstermektedir.

“Allah ilk önce meyve yaratsaydı insanlar “elmayı hemen yiyebiliyoruz” derlerdi ve kıymetini bilmezlerdi Bu yüzden Allah ilk önce ağacı yaratmıştır.” (Ö5)

Katılımcının (Ö5) yanıtı, Allah'ın yaratma sürecindeki hikmeti ve insanların bu süreci takdir etmelerini diğer bir ifadeyle şükretmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Bölümde verilmek değerlerden biri şükürdür. Katılımcının (Ö5) yanıtına bakıldığında şükre yaptığı vurgu ile bölümü anladığı söylenebilir.

“Peki Allah bizi yaratmadan önce neden peygamberleri gönderdi. Dinimizi öğrenelim, ahlakımızı bozmayalım diye. İşte bu sorunun cevabı da bu. İlk önce ağaç yetiştirdi ki o meyve yerde kalmasın. Mesela bir kabak Allah isteseydi onu da ağaçta yetiştirirdi ama yapmadı. Çünkü ağır bu yüzden. Düşünebiliriz.” (Ö6)

Katılımcının (Ö6) tıpkı diğer katılımcı (Ö2) gibi soruyu tamamen kişisel olarak algıladığı şekilde yanıtladığı görülmektedir. Allah'ın peygamberleri gönderdiği gibi önce ağaç yaratmasının, insanların meyveyi takdir etmesi ve yere düşüp ziyan olmaması için olduğunu belirtmiştir. Bu yanıt, Allah'ın düzeni ile konuyu anladığını ve hikmet kavramını anlamlandırmaya çalıştığını göstermektedir. Ayrıca düşünebiliriz ifadesi ile tefekkür kavramının gelişmeye başladığını da göstermektedir.

“Allah dileseydi hemen meyveleri yaratırdı fakat biz daha iyi görelim nasıl bir Rabbimiz var diye düşünelim diye ağır ve yavaş bir şekilde yaratmıştır.” (Ö8)

Katılımcı (Ö8) Allah'ın bu şekilde yaratmasının, insanların Allah'ın nasıl bir Rab olduğunu anlamalarını sağladığını belirtmiştir. Kitapta insanın şahit olduğu mucizeler karşısında insanın Rabbinin nasıl olduğunu düşünebilsin diye aşamalarla yaratıldığı ifadeleri yer almaktadır.

Konuyu anlamadığını belirten katılımcılar da olmuştur.

“Etmedim ve bu kısmı anlamadım.” (Ö10)

Katılımcının (Ö10) bu kısmı anlamadığını belirtmesi bazı çocukların soyut ve derin konuları anlamakta zorlandığını göstermektedir. Bölümde sultan örneği ile konu somutlaştırılarak anlatılmasına rağmen konuyu anlayamadığını söylemiştir. Katılımcının (Ö10) konuyu anlayabilmesi için daha derinlemesine bir açıklamaya ihtiyacı olabilir.

Allah inancına dair tüm yanıtlara bakıldığında her çocuğun farklı yanıtlarının olması ve bazılarının soyut konuları anlayamaması, bu dönem çocuklarının tamamen soyut işlemler dönemine geçmediğini göstermektedir. Ancak antropomorfik düşünce biçiminin bu yaşlarda azaldığı söylenmiştir. Bu sebeple Allah'ın sıfatlarının anlaşılabilmesi bazen soyut, bazen de az da olsa somut işlemler dönemlerinin özelliklerini taşımaktadır. Literatürde çocukların antropomorfik özelliklerinin 14 yaşından itibaren etkisini yitirip, Allah'ı soyut olarak tasavvur edilebilecekleri ifade edilmiştir.¹³⁹

Şekil 4.6. Kelime bulutu

Çocukların 12 yaşından itibaren inanç ile ilgili meseleleri akıl süzgecinden geçirdikleri ve Allah hakkındaki farklı sorularıyla her çocuğun kendine has Allah inancı geliştirdiği ifade

¹³⁹ Yıldız, *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*, 225.

edilmiştir.¹⁴⁰ Bu sebeple çocukların Allah hakkında derin merak içerisinde olmaları ve merak ettikleri soruların farklı olması bunu göstermektedir.

Sonuç olarak katılımcıların yanıtları, genel olarak çocukların Allah'ın yaratılış sürecindeki aşamalarını, kudretini, tefekkür, hikmet mucize ve şükür gerekliliğini anlamlandırma çabalarını yansıtmaktadır. Bu değerler insanın hayatını anlamlandırma sürecinde yapıtaşısı gibidir. Çocukların hayata daha pozitif bakmasını sağlayacak bu değerlerin kavranma çabası oldukça değerlidir. Bu sebeple kitabın çocukların bu değerleri kazanmasında ve çocuklara farklı bir bakış kazanmalarında yardımcı olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak verilen yanıtlara bakıldığında şu sonuçların öne çıktığı görülmektedir.

Çocuklardaki Allah'a dair merak: Çocuklar Allah'a dair derin merak içerisindeyler.

Merak edilen sorular: Allah'ın varlığı, Allah'ın görünüşü/ neye benzediği, Allah'ın nerede olduğu ve insanların niçin Allah'ı görmediği merak edilen sorulardır.

Örneklerin önemi: Çocuklar soruları ya kitaptaki örnekler ile veyahut kendi örnekleri ile açıklamışlardır. Bu Allah inancı öğretimindeki örneklerin önemini göstermektedir.

Allah'ın (c.c) sanatına bakmanın önemi: Mucize ve hikmet temalarının anlatıldığı konuların çocukların dikkatini çekmesi tabiatın Allah inancı öğretiminde ehemmiyetini göstermektedir.

Verilen yanıtların net olması: Allah'ı neden göremeyiz konusunda çocukların gözlerimiz küçük olduğu için yanıtını vermeleri, bir soru verildiyse doğru yanıtının net ifade edilmesi gerektiğini aksi halde yanlış anlaşılabilceğini göstermektedir.

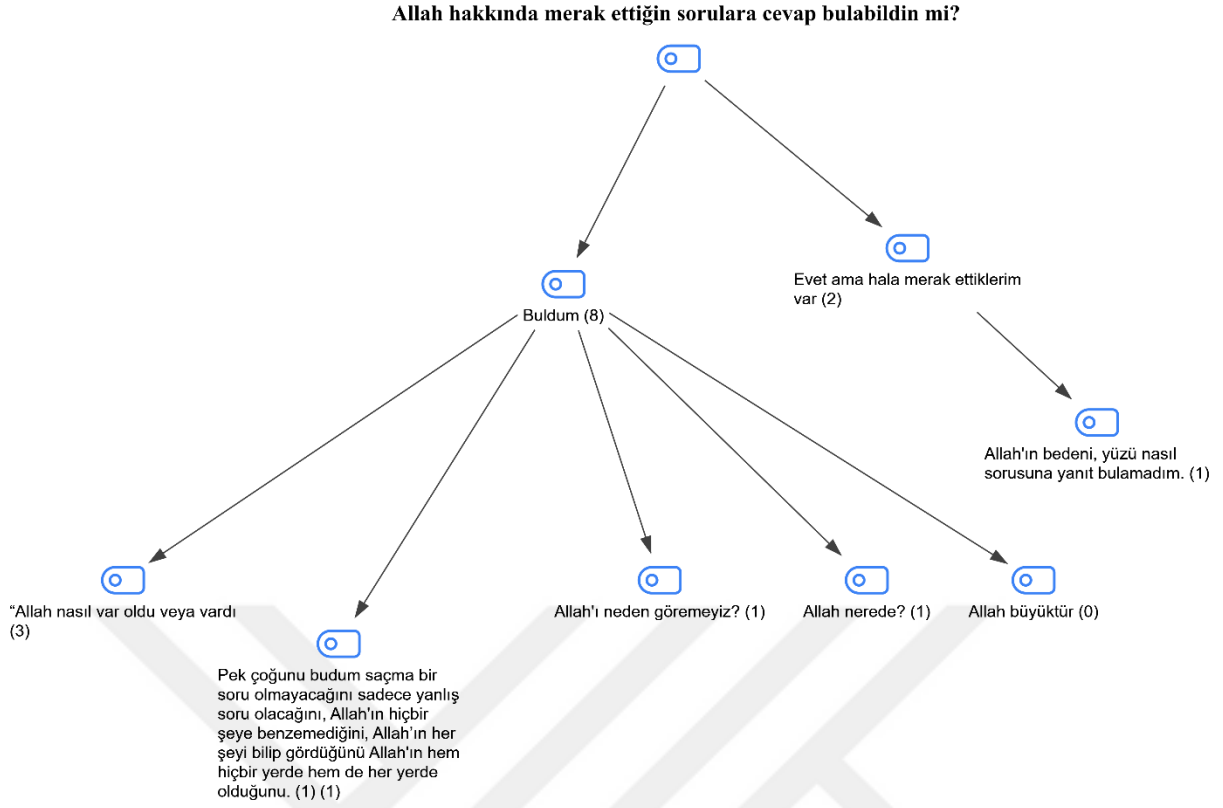
4.2. Genç Adam ve Allah Kitabına Dair Bulgular

Genç Adam ve Allah kitabına dair bulgular; kitabın Allah hakkında merak edilen sorulardaki başarısı, kitapta anlaşılmayan kısımlar ve kavramlar, kitabın dikkat çeken bölümleri, kitabın etkisi çocukların kitap hakkındaki düşünceleri olmak üzere dört temaya ayrılarak ele alınmıştır.

4.2.1. Kitabın Allah hakkında merak edilen sorulardaki başarısı

Kitabın çocukların Allah hakkında merakını giderip gidermediğini anlayabilmek için çocuklar “Kitabı okuduktan sonra Allah hakkında merak ettiğin sorulara cevap bulabildin mi?” sorusu sorulmuştur.

¹⁴⁰ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, 176,182.

Şekil 4.7. Kitabın Allah hakkındaki merak edilen soruları cevaplayabilmesi

“Evet ama okuduktan sonra bazılarını anneme sordum bazılarını merak etmeye devam ediyorum.” (Ö1)

Öncelikle katılımcının (Ö1) yanıtı, çocukların dini içerikli kitapları anlamada ailelerinden destek aldıklarını göstermektedir. Ayrıca din eğitiminde çocukluğun ilerleyen dönemlerinde ailenin rolünü ve etkisini göstermektedir

“Evet bazılarının aldım ama bazı sorular aklımda kazanmış şekilde bekliyor.” (Ö6)

“Buldum, bazılarını bulamadım. Allah'ın bedeni, yüzü nasıl sorusuna yanıt bulamadım.” (Ö11)

Katılımcı (Ö11) Allah'ın bedeni ve yüzü gibi somut sorulara cevap bulamadığını ifade etmiştir. Onun bu yanıtı Allah'ın hiçbir şeye benzemez konusunu kavramadığını, ondaki Allah tasavvurunun insani özelliklere göre şekillendiğini ve bu sebeple somut işlemler dönemi izlerinin taşıdığını göstermektedir.

Katılımcılar (Ö1, Ö6, Ö11) merak etmeye devam ettikleri söylemişlerdir bu ifadeler olumsuz bir ifade olmaktan çok Allah tasavvurunun gelişmeye devam ettiğini de göstermektedir.

Açıkçası bir çocuğun hatta bir yetişkinin tüm sorularının cevabını bulması oldukça güçtür. Çünkü insan yaşadığı her an öğrenmeye devam etmektedir.

“Evet merak ettiğim soruların çoğuna cevap buldum. Örneğin Allah bizi yarattıysa Allah’ı kim yarattı? Allah neye benzer? Allah’ı niye göremeyiz? gibi sorulara cevap buldum. Bu yüzden kitabı beğendim.” (Ö2)

“Pek çoğunu budum saçma bir soru olmayacağını sadece yanlış soru olacağını, Allah’ın hiçbir şeye benzemediğini, Allah’ın her şeyi bilip gördüğünü Allah’ın hem hiçbir yerde hem de her yerde olduğunu” (Ö10)

Katılımcılar (Ö10, Ö2) Allah’ın benzersizliği konusundaki sorulara da cevap bulduklarını ifade etmişlerdir.

“Çoğunu, özellikle 3. soruyu daha iyi anladım. (Ö4)

Katılımcı (Ö4) Allah her şeyi yarattı peki onu kim yarattı sorusunu anladığını ifade etmiştir.

“Evet bazılarını bulabildim mesela “Allah nasıl var oldu veya vardı?” (Ö5)

“Evet buldum. Mesela nasıl vardı? Allah’ı kim yarattı? Allah nerede gibi soruları.” (Ö7)

“Kitabı okuduktan sonra Allah’ı neden göremeyiz sorusuna cevap buldum. (Ö9)

“Evet bulabildim.” (Ö12, Ö3, Ö8)

Katılımcılar (Ö2, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12) sorularının büyük bir kısmına cevap bulduğunu belirtmiştir. Verilen yanıtlara bakıldığında Allah’ın varlığı konusunda, "Allah’ı kim yarattı?", "Allah nasıl var oldu?" gibi sorulara cevap bulduğunu belirtmeleri, çocukların bu sorularının kitap vesilesi ile açıklığa kavuştuğunu göstermektedir. Bu yanıtlar kitabın bu bölümlerinin onlar için daha anlaşılır olduğunu yansıtmaktadır.

Katılımcının (Ö11) bu yanıtların tam aksi yöndeki yanıtı, katılımcıların (Ö2, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12) soyut işlemler döneminde olduğunu ve ayrıca aynı yaş dönemindeki çocukların bireysel farklılığını göstermektedir. Birçok etkenin oluşturduğu bu bireysel farklılıklar sebebiyle on iki yaşındaki çocukların Allah inancı böyledir gibi genel yargı ifadelerini söylemek güçtür.

Sonuç olarak çocukların çoğu, Allah hakkında merak ettikleri sorulara kitap sayesinde cevap bulduklarını belirtmeleri gösteriyor ki kitabın çocukların Allah hakkındaki meraklarını gidermede etkili olduğu söylenebilir. Çocukların Allah hakkında bilgi ve anlayışlarını derinleştirdiğini göstermektedir.

4.2.2. Kitapta anlaşılmayan kısımlar ve kavramlar

Çocuklara kitapta anlayamadıkları bölümler, kavramlar olup olmadığını anlayabilmek için “*Kitapta anlayamadığın kısım oldu mu?*” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplara ait frekans tablosu aşağıda yer almaktadır.

a) Kitapta anlaşılmayan yerler

Olmadı	5
Kum taneleri ve yıldızlar	1
Damdan düştü bir kurbağa	1
Allah meyve yaratmak için neden önce ağaç yaratır	1
“Allah hem hiçbir yerdedir hem de her yerdedir” kısmını anlamadım	3
Münezzeh kelimesi	2

Şekil 4.8 Frekans tablosu belge temelli

Katılımcıların anlayamadıkları yerlere yönelik ifadeleri şu şekildedir:

“Allah hem hiçbir yerdedir hem de her yerdedir” kısmını anlamadım.” (Ö1)

“Oldu. Hem Allah her yerde hem de nasıl hiçbir yerde onu bir türlü anlamadım.” (Ö8)

“Allah hem hiçbir yerdedir hem de her yerdedir” bu kısmı kaç kere okumama rağmen anlamadım.” (Ö9)

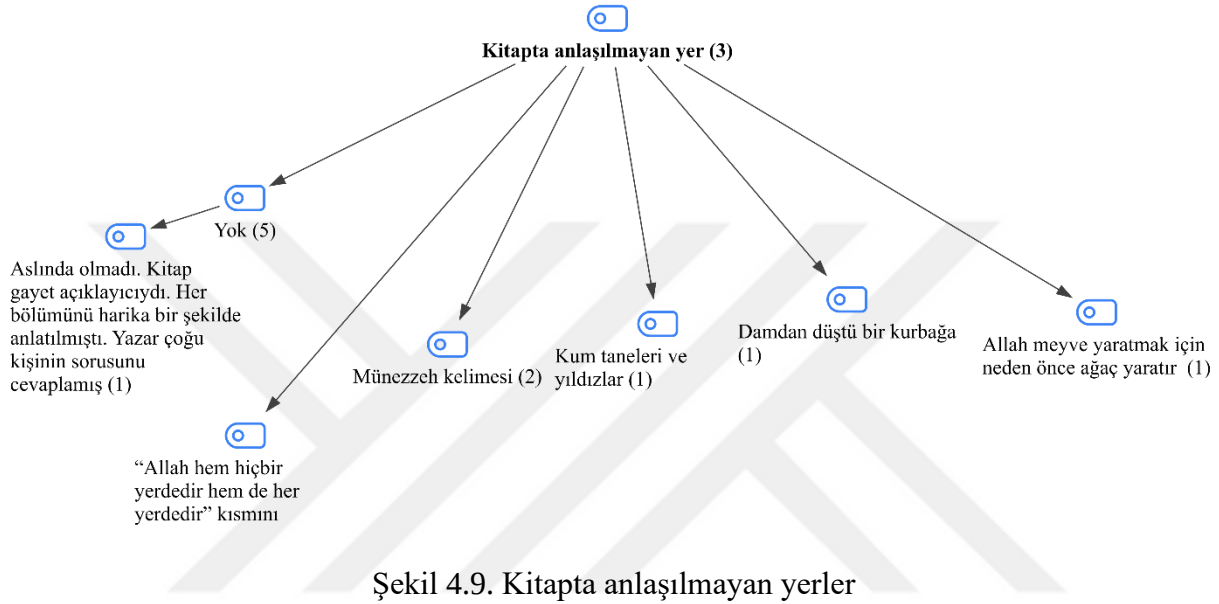
Daha önce ifade edildiği gibi “hem hiçbir yerdedir hem de her yerdedir” cümlesi felsefi ve çocuklar için karmaşık olabilecek bir cümledir. Kitapta güneş ve ressam örneği ile somutlaştırılarak anlatılmasına rağmen katılımcıların bir kısmı (Ö1, Ö8, Ö9) bu bölümü anlayamadıklarını ifade etmişlerdir. Hatta katılımcılardan biri (Ö9) tekrar okumasına rağmen konuyu anlayamadığını ifade etmiştir. Soyut ve derin düşünme içeren bu ifadenin, soyut düşünme becerisi gelişmemiş çocuklar için anlaşılması güç olabilmektedir. On iki yaştan itibaren bazı çocukların somut işlemler dönemi izlerini taşıması¹⁴¹ bilgisi dikkate alındığında katılımcıların (Ö1, Ö8, Ö9) bu somut izlerin hala devam ettiği ve mantıklı düşünme becerilerinin daha zayıf olduğu gösterdiği söylenebilir.

“Allah meyve yaratmak için neden önce ağaç yaratır kısmını anlamadım.” (Ö10)

¹⁴¹ Yıldız, *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*, 63.

“... Damdan düştü bir kurbağa kısmını anlamadım.” (Ö11)

Katılımcıların bazılarının (Ö10, Ö11) yanıtlarına bakıldığında bölümlerde anlatılmak istenen mesajı ve neden sonuç ilişkisini anlayamadıkları görülmektedir. Kitapta “Damdan Düştü Bir Kurbağa” bölümünde neden-sonuç ilkesi ile birlikte mucize ve hikmet konusu anlatılmıştır. Çocuklar, 11 yaşından itibaren soyut işlemler dönemine geçiş yapmakta ve soyut düşünme, neden-sonuç ilişkileri ve mantık yürütme becerileri gelişmektedir. Ancak metaforik anlatımların tam anlamıyla anlaşılması bazı çocuklar için zaman alabilir.

Şekil 4.9. Kitapta anlaşılmayan yerler

b) Kitapta anlaşılmayan kavramlar

Bazı katılımcılar, kitapta anlayamadıkları kavramların olduğunu ifade etmişlerdir.

“Evet oldu münezzeh, cismani vb. dini terimleri anlamakta zorluk çektim fakat sözlükten yardım alarak kafamda oturttum cümleleri.” (Ö2)

“Münezzeh kelimesini anlamadım.” (Ö11)

Katılımcıların (Ö2, Ö11) bu ifadeleri çocukların dil gelişimi ve kavramsal anlayış farklılığını yansıtmaktadır. Bu kavram kitapta birçok defa açıklanmış ve anlaşılmamasının gayet insani olduğu vurgusu yapılmıştır. Yetişkinlerin bile anlamakta güçlük çekebileceği münezzeh kavramının kavranılmasındaki güçlük anlaşılır bir durumdur. Bu kavramı anlamak için ekstra çaba göstermek gerekebilmiştir. Katılımcılardan biri (Ö2) sözlük yardımıyla kavramı anlamaya çalıştığını belirtmiştir. Diğer katılımcının (Ö11) ise altıncı soruya verdiği yanıtta kavramı kısmen anladığı ancak açıklamakta güçlük yaşadığı görülmüştür. Katılımcının (Ö11) bu durumunun, kavramı anlamak ile izah etmek arasındaki farktan kaynaklanıyor olması muhtemeldir.

“Olmadı, kitaptan çok şey anladım ve aklımda kalan sorulara cevap oldu.” (Ö3)

“Anlayamadığım bir kısım olmadı.” (Ö4, Ö5, Ö12)

Katılımcıların bazılarının (Ö3, Ö4, Ö5, Ö12) bu yanıtları, çocukların kitabı anladıklarını, beklentilerini karşıladığını ve onların bilgi ihtiyacını giderdiğini göstermektedir. Bu sebeple kitabın Allah hakkında bilgi aktardığı ve çocukların merak ettikleri konularda zihinlerine ışık tuttuğu söylenebilir.

“Kitabı pür dikkat okuduğum için anlamadığım kısım olmadı.” (Ö6)

Katılımcının (Ö6) yanıtındaki “pür dikkat ifadesi” kitabın, dikkatli bir okuyucu için anlaşılır olduğunu ve kitabın açıklayıcı ve net bir şekilde yazıldığını ifade etmektedir. Ancak katılımcının (Ö6) bu yanıtı kişisel yorumunu yansıtmaktadır.

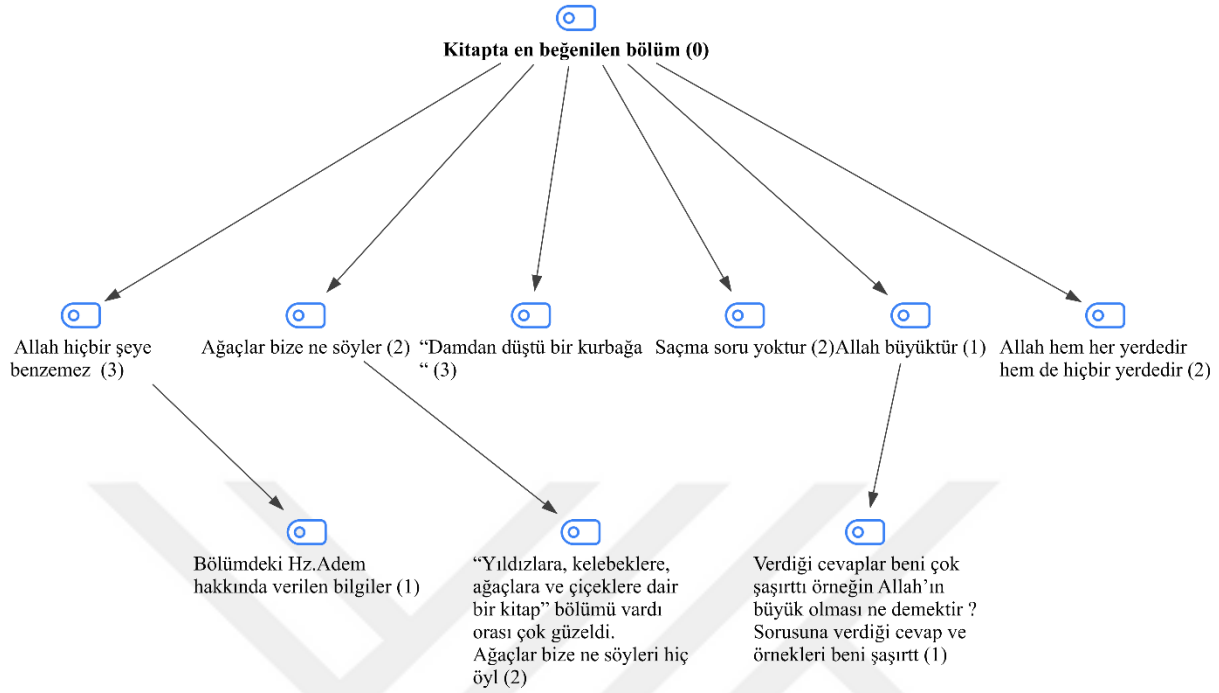
“Aslında olmadı. Kitap gayet açıklayıcıydı. Her bölümünü harika bir şekilde anlatılmıştı. Yazar çoğu kişinin sorusunu cevaplamış gibiydi.” (Ö7)

Katılımcı (Ö7) kitabın oldukça açıklayıcı ve tatmin edici olduğunu detaylı bir şekilde ifade ettikten sonra yazarın başarılı bir iş çıkardığını vurgulamıştır.

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında, kitabı nasıl algıladıklarına bağlı olarak yanıtlar değişmektedir. Çoğunluk olumlu geri bildirimler ile kitabın anlaşılır ve bilgilendirici olduğunu söylemiştir. Ancak bazı çocuklar kitabı anlamakta güçlük çektiklerini ifade etmiştir. Yapılan araştırmalarda çocuklarda Allah tasavvurunun çeşitli etmenlerin etkisiyle geliştiği ve her çocuktaki gelişim seyrinin farklı olduğu ifade edilmiştir. Hatta aynı yaşlardaki çocukların zihinsel gelişim ve çevresel faktörlerin de etkisiyle farklı bilişsel dönemlerde olduğu gözlenmiştir. Ailenin dindarlığı, çocuğun aldığı din eğitiminin niteliği, televizyon karşısında geçirdiği süre gibi etkenlerin de Allah tasavvurunu önemli derecede etkilediği ifade edilmektedir.¹⁴² Bu araştırmada da aynı yaşlardaki çocukların farklı ifadeleri ve çocuklardan bazılarının soyut konuları anlamakta çektikleri güçlükleri görülmesi Yıldız’ın araştırma sonucuyla örtüşmektedir. Bununla birlikte çocukların okuma ve anlama becerileri hatta kitabı okurken gösterdikleri bireysel çabalara göre anlama oranları değişim göstermektedir.

¹⁴² Yıldız, *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*, 227-228.

4.2.3. Kitabın dikkat çeken bölümleri

Şekil 4.10. Kitabın en beğenilen bölümü hiyerarşik alt-kod modeli ile

Çocukların kitapta ilgisini çeken onların gönüllerine hitap eden bölümleri anlayabilmek için “*Kitabın en çok hangi bölümleri ilgini çekti? Hiç böyle düşünmedim dediğin yerleri söyleyebilir misin?*” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplardan bazıları aşağıda yer almaktadır.

“Yıldızlara, kelebeklere, ağaçlara ve çiçeklere dair bir kitap bölümü vardı orası çok güzeldi. Ağaçlar bize ne söyledikleri hiç öyle düşünmemiştim.” (Ö1)

Katılımcı (Ö1) kitabın ilk bölümünden ve “*“Ağaçlar bize ne söyler? bölümlerinden doğaya dair bölümlerden bölümlerin ilgisini çektiği ifade etmiştir.*

“Ağaçlar bize ne söyler? ve Kum taneleri ve Yıldızlar kısmını çok sevdim ama kitabın her bir bölümü çok güzel ve bilgilendiriciydi. (Ö4)

Katılımcı (Ö4) kitabın son bölümü ve “Ağaçlar bize ne söyler?” bölümünü sevdiğini ifade etmiştir. Bu iki bölüm katılımcıların (Ö1, Ö4) ilgisini çekmiş ve bölümleri düşündürücü bulmuşlardır. Bu durumun çocukların tabiatı ve yaratılışı anlamaya yönelik meraklarını yansıttığı söylenebilir. Ayrıca bu bölümler tefekkür değerinin çocuklarda bir karşılığı olduğunu ve Allah inancı verilirken tabiatın güzelliklerinin çocukların hayretini artırma noktasında bir köprü olarak konumlanabileceğini de göstermektedir.

“Allah benzemez bölümü ilgilimi çekti. Allah'ın ilk önce ağacı yaratıp daha sonra meyveyi yaratmasının hiç bizim iyi gözlemlememiz için olduğunu düşünmemiştim.”
(Ö8)

Katılımcı (Ö8) “Ağaçlar bize ne söyler?” bölümünün ilgisini çektiğini ve Allah'ın dünyada yarattıklarının insanın müşahade etme ve ibret alması için olduğu bilgisinin dikkatini çektiğini ifade etmiştir. Kerim Yavuz da yaptığı araştırmada dini düşüncenin gelişmesinde tabiatın etkili olduğunu ve çocukların tabiatın güzelliği karşısında tabiatın yaratılışına dair merak içerisinde olduğunu belirterek, bu merak sonucu kâinatı gözlemleyen çocukların her şeyin ilk sebebine ulaşma gayretinde olduğunu ifade etmiştir.¹⁴³ Bu sebeple tabiat ile ilgili kısımların çocukların dikkatini çekmesi sonucu bu araştırma ile örtüşmektedir.

“Kitapta en çok dikkatimi çeken bölümler; Saçma soru yoktur ile Hiçbir yerde ve her yerde bölümleriydi. Meyveler neden ağaçlarda yetişir ve neden gökyüzünden düşmez sorusunu anlatan yeri hiç öyle düşünmemiştim.” (Ö9)

“Oldu, kitap açıklayıcıydı ama bu yönden hiç bakmamıştım dediğim kısımlar şunlar: Allah hem her yerdedir hem de hiçbir yerdedir, Allah büyüktür ve Allah meyve yaratmak için niye önce ağaç yarattı. Bu sorulara ben farklı bakmıştım ve kitap hepsini açıkladı.” (Ö7)

“Allah hiçbir şeye benzemez ile Hiçbir yerde ve her yerde bölümleri.” (Ö5)

“Allah hiçbir şeye benzemez bölümü ilgimi çekti.” (Ö11)

“Bence ayırım yapmak güzel olmaz bölümler arasından çünkü her sayfasında farklı bir anlam yatıyor insanı etkileyecek türden. Ama en çok etkilendiğim yer Hz. Âdem ile ilgili bilgi vermesiydi o kısmı beni çok etkilemişti.” (Ö12)

Katılımcının (Ö12) ifade ettiği Hz. Âdem örneği Allah benzemez bölümünde yer alan örnektir. Allah'ın büyüktür, hiçbir şeye benzemez, hiçbir yerde ve her yerde ve saçma soru yoktur bölümleri katılımcıların (Ö2, Ö5, Ö7, Ö9, Ö11, Ö12) ilgisini çekmiş ve onları düşündürmüştür. Bazı katılımcılar (Ö7, Ö9) ağaçlar bize ne söyler bölümünün farklı bir bakış kazandırdığı için dikkatlerini çektiklerini ifade etmişlerdir. Allah'ın nerede olduğu konusunun soyut seviyede kavramlaştırılmasının çocuklar üzerinde pozitif etkisinin bulunabileceği, Allah'ın her yerde olmasının insanın kendisini Allah'a daha yakın hissetmesine ve dindarlığın pozitif yönde

¹⁴³ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, 185-186.

gelişmesine yardımcı olabileceği söylenmektedir.¹⁴⁴ Bu sebeple “Her Yerde ve Hiçbir Yerde” bölümünün çocukların ilgilerini çekmesi oldukça anlamlıdır.

Katılımcılardan biri (Ö2) yazarın örneklerini beğendiğini şu sözlerle ifade etmiştir.

“Verdiği cevaplar beni çok şaşırttı örneğin Allah’ın büyük olması ne demektir? sorusuna verdiği cevap ve örnekleri beni şaşırttı. Yeni nesli anlayan ve onlar ile nasıl konuşulması gerektiğini bilerek anlatıyor.” (Ö2)

Katılımcının (Ö2) yeni nesli anlayan ve onlarla nasıl konuşulması gerektiğini bilen ifadesi kitabın diline ve anlatımına dair olumlu düşüncesini yansıtmaktadır. Bu ise yazarın üslubunun çocuğa görelilik ilkesindeki başarısını yansıtmaktadır. Allah büyüktür bölümünde zürafadan, Everest dağına basketbol oyuncusuna vd. kadar pek çok farklı örnek verilmiştir. Bu da çocukların anlayabileceği örneklerin ve genel kültür bilgilerinin onlar için dikkat çekici olduğunu göstermektedir.

“Damdan düştü bir kurbağa kısmı ilgimi çok çekti. Zaten adı bile merak uyandırıyor.” (Ö3)

“Kitapta damdan düştü bir kurbağa diye bir bölüm var orası çok ilgimi çekti. Yani kitapla bir ilgisi olmadığını düşünmüştüm ama öyle değilmiş.” (Ö6)

Katılımcılardan bir kısmı (Ö3, Ö6) bölümün adının merak uyandırıcı olduğunu ve içeriğinin ilginç olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, başlıkların ilgi çekici olmasının çocukların dikkatini çektiğini ve kitap yazımında başlık seçiminin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

“Benim üçüncü soruda yazdığım gezegen ve güneş örneği çok dikkatimi çekti.” (Ö10)

Katılımcı (Ö10) “Saçma Soru Yoktur” bölümünde anlatılan güneş örneğinin dikkatini çektiğini ifade etmiştir. Bu yanıt onun öğrenme sürecinde somut örneklerin etkili olduğunu göstermektedir. Daha önce diğer katılımcı da (Ö9) “Saçma Soru Yoktur” bölümünü dikkatini çektiğini söylemiştir. Kitabın bu bölümünde çocukları soru sormaya teşvik etmeye ve saçma değil yanlış soru olacağı mesajı anlatılmıştır. Katılımcıların (Ö9, Ö10) bu bölümün dikkatlerini çektiğini ifade etmeleri, Allah hakkında korkmadan soru sormanın onlar için anlamlı olduğunu göstermektedir.

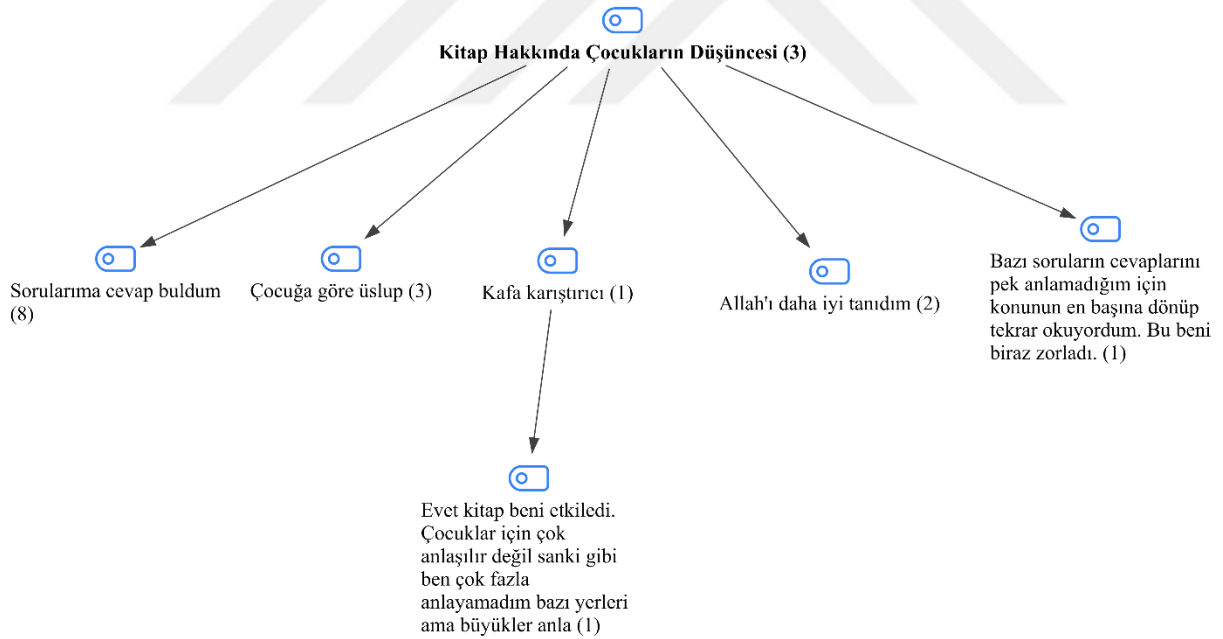
Sonuç olarak, merak uyandırıcı başlıklar ve bölümler çocukların dikkatini çekmiş ve kitabın içeriği hakkında olumlu düşünceler oluşturmalarına yardımcı olmuştur. Kitap, çocukların farklı bakış açıları edinmelerine katkı sağlamıştır. Çocukların yanıtları, kitabın onlar üzerinde bir etki

¹⁴⁴ Yıldız, *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunu Gelişimi*, 205.

bıraktığını göstermektedir. Sonuç olarak çocukların verdikleri yanıtlara bakıldığında, kitabın farklı bakış açıları sunması ve çocukların bu yeni bakış açılarını öğrenmesinin onların düşünce süreçlerini genişlettiği ve kendi düşüncelerini sorgulamalarına katkı sağladığı söylenebilir. Bu sebeple kitabın çocukların muhakeme yetilerini arttırmada katkıları olduğu çıkarımı yapılabilir. Muhakeme gücünü arttırmak, çocuk kitaplarında ve bilhassa dini içerikli kitaplarda olması gereken içerik özelliklerinden biridir. Bu sebeple kitabın, çocukların dini düşünce gelişimine katkıda bulunma ve çocuklara muhakeme gücü kazandırma açısından anlamlı bir başarısı olduğu söylenebilir.

4.2.4. Kitabın etkisi ve çocukların kitap hakkındaki düşünceleri

Çocukların kitap hakkındaki fikirlerini öğrenebilmek için, “*Genç Adam ve Allah kitabı hakkında ne düşünüyorsun? Kitap seni etkiledi mi?*” soruları yöneltilmiştir. Çocukların kişisel özelliklerinin farklılığından dolayı verilen yanıtlardaki çeşitlilik dikkat çekicidir. Genel olarak verilen yanıtlara bakıldığında merak uyandırıcı olması ve Allah ile ilgili sorularına yanıt vermesi açısından çocukların kitap hakkında olumlu düşüncelere sahip olduğu söylenebilir.

Şekil 4.11. Genç Adam ve Allah kitabı hakkında çocukların düşünceleri

Katılımcıların kitap hakkındaki görüşleri aşağıda sunulmuştur.

“İlk başta okuduğumda ilgimi çekmedi, dürüst olayım. Çünkü ben mesela resimli kitapları severim ama okudukça derinleşince elli veya altmışıncı sayfaya gelince kitap böyle insanı içine çekiyor ve çok güzel bilgiler öğrenmeye başlıyorsun. Sonra devam

ediyorsun başka ne anlatıyor diye sonuna geliyorsun. Merakla okudum. Kitabın bazı bölümleri zordu ama geneli kolaydı, açık ve anlaşılırdı. Keşke kitapta anlatılanları resimler ile örnek verse daha güzel olurdu.” (Ö1)

Kitabın hitap ettiği yaş aralığı on iki yaş ve üstüdür. Bu sebeple herhangi bir resim içermemektir. Daha önce ifade edildiği üzere çocuk edebiyatında, çocukların yaşı büyüdükçe resimlerin oranı azalmaktadır. Ayrıca bu yaş aralığındaki çocuklar, gençliğe adım attıkları için resimli kitapların küçük çocuklara göre olduğunu düşünerek bu tarz kitaplarla aralarına mesafe koymaktadır. Dolayısıyla hitap ettiği kitle açısından kitabın resim içermemesi makuldür.

“Ben kitabı çok beğendim çünkü kitap bizimle konuşuyor gibiydi ve aradığım en önemli sorunun cevabı vardı. Ama kitabı okurken bir ara sıkıldım çünkü resimleri yoktu.” (Ö9)

Katılımcıların bazılarının (Ö1, Ö9) yanıtlarına bakıldığında, onların kişisel tercihinin resimli kitaplar olduğu görülmektedir. Bu katılımcılar kitabın bu konuda eksik olduğunu söylemişlerdir. Bu sebeple on iki yaş üstündeki çocukların bazılarının kişilik özelliklerinin farklılığından dolayı resimli kitaplara mesafeli olmayacağı söylenebilir.

“Evet kitap beni etkiledi anlatım dili çok güzel birçok insanın anlayabileceği kapasitede. Kitap hoşuma gitti baya çünkü hemen hemen her merak ettiğimiz soruları cevaplıyor bu çok güzel bir şey.” (Ö12)

Yazarın anlatımda kullandığı konuşma üslubu katılımcılardan bir kısmının (Ö9, Ö12) dikkatini çekmiştir. Bu sebeple kullanılan konuşma üslubunun kitabı anlaşılır kıldığı belirtilebilir.

“Kitap iyiydi. Benim yaşımdakilerin anlayacağı türden, gayet açıklayıcıydı. Çoğu soruma cevap bulabildim. Aklımdaki çoğu soruya cevap buldum. Kitapta resim almasına bir gerek yoktu. Çünkü benim yaşımdakiler okuyunca anlayabilir.” (Ö7)

Katılımcı (Ö7) akranlarının kitabı anlayabilmesi için resme ihtiyacı olmadığını belirtmiştir. Kitaplar hakkındaki kişisel tercih farklılığının bu cevaba yansıdığı görülmüştür.

“Evet etkiledi. Kitap gerçekten çok güzeldi” (Ö3)

“Kitap, Allah'ı daha iyi tanımama vesile oldu. Bence herkesin okuması gereken bir kitap. (Ö4)

“Kitap çok güzeldi kafamın içinde cevabı olmayan birçok sorunun cevabını buldum.” (Ö8)

Katılımcıların bazılarının (Ö3, Ö8, Ö4) kitabı beğenmelerini etkileyen faktör, Allah hakkında merak ettikleri soruların yanıtlarını kitapta bulabilmeleri olmuştur. Allah ile ilgili sorularına cevap bulduklarını ve Allah'ı daha iyi tanıdıklarını ifade etmeleri, Allah'ı kavramalarının

geliştiği anlamına gelmektedir.¹⁴⁵ Bu sebeple kitabın bu noktada çocukların Allah inancına dair düşünçelerinin gelişmesinde rol oynadığı söylenebilir.

“Kitap beni etkiledi çünkü sorduğu soruyu kendi cevaplamasına rağmen geçiştiren cevaplar değil kendinden emin ve doğru olduğuna inanabildiğim cevaplar verdi. Bu tür soruları olanlara tavsiye edebileceğim bir kitap.” (Ö2)

Katılımcının (Ö2) verdiği yanıt, kitapta sorulara verilen cevapların mantıklı bir şekilde veriliyor olmasının çocukların dikkatini çeken bir unsur olduğuunu göstermektedir.

“Bazı soruların cevaplarını pek anlamadığım için konunun en başına dönüp tekrar okuyordum. Bu beni biraz zorladı. Yazarın kendisini bir çocuk gibi görmesi çok iyiydi. Beni çok etkiledi öyle olması. Anlatım şekli örnekler ile çok güzeldi. Sorulara cevap alabileceğim bir kitap...Bazı sorular kafamı karıştırdı ama bunları düşünmek hoşuma gitti.” (Ö10)

Bu yaş grubundaki çocuklar kendilerine yakın buldukları kişileri dinlemeye daha meyillidirler. Kitapta yazar sürekli okuyucu ile aynı yollardan geçtiğinin vurgulamış, kendi tecrübeleri ile konuyu anlatmıştır. Katılımcı (Ö10) kitabın ondaki etkisini açıklarken bunu ifade etmiştir. Genel olarak çocuklar kitabı anlaşılır bulsa da bir katılımcı (Ö10) bazı kısımlarda zorlandığını, tekrar okuduğunda kitabı anladığını ifade etmiştir. Bazı soruların kafa karıştırıcı olduğuunun düşünülmesi, konunun zorluğuunu gösterse de bunun düşünme sürecini olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Öğrencinin düşünmenin hoşuna gittiğini belirtmesi kitabın çocukları düşünmeye yönlendirdiğini de göstermektedir.

“Çocuklar için çok anlaşılır değil sanki gibi ben çok fazla anlayamadım bazı yerleri ama büyükler anlayabilir.” (Ö11)

Katılımcı (Ö11) kitabın çocuklar için uygun olmadığını büyüklerin daha iyi anlayabileceğini düşündüğünü ifade etmiştir. Akranlarının aksine (Ö11) yanıtı, aynı yaş aralığındaki çocukların farklı zihinsel gelişimsel özelliklere sahip olduklarının bir göstergesidir.

“Allah’ı merak eden küçük çocuklar için müthiş bir şey. Kitaptan aşırı derecede etkilendim diyemem yine de etkilendim.” (Ö6)

Katılımcı (Ö6) verdiği yanıtta kitabın küçük çocuklar ifadesinin kullanmıştır. Mülakat esnasında da katılımcının (Ö6) kitaptan küçükler için olduğu yönündeki düşüncesi gözlemlenmiştir. Çocukların kitabı anlaşılır bulup birkaçının zor bulması; aynı yaş aralığındaki çocukların farklı zihinsel gelişimsel özellikte olmaları, aile yapılarının, okuma düzeylerinin, kişisel zevklerinin ve hazırbulunuşluk seviyelerinin farklı olması sebebiyle olabilir.

¹⁴⁵ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, 184.

Hüseyin Öztürk dini içerikli çocuk kitabının aynı zamanda çocuğun kitabı okuduktan sonra çocukta oluşan duygu ve düşüncelerine tesir etmesiyle yakından ilgili olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁶ Bu açıdan tüm katılımcıların, kitap hakkında ifade ettikleri olumlu olumsuz her düşünce oldukça önemlidir. Çünkü onlarda oluşan bu etkiler dini içerikli çocuk kitabının işlevini göstermektedir.

Sonuç olarak verilen yanıtlara bakıldığında şu sonuçların öne çıktığı görülmektedir.

Kitabın Derinliği ve Yazarın Çocuğa Göre Üslubu: Kitabın başlarda ilgi çekmemesi ama okudukça derinleşmesi ve merak uyandırması, yazarın anlatım tarzının etkileyciliğini göstermektedir. Yazarın çocuk bakışı ile bilgileri aktarması, çocuklar üzerinde olumlu bir etki bırakmıştır.

Cevapların Doyuruculuğu: Kitabın, Allah hakkında merak edilen sorulara doyurucu cevaplar verdiği dair ifadeler, çocukların mantığına uygun olduğunu göstermektedir.

Kitabın Anlaşılabilirliği: Genel olarak çocuklar kitabın anlaşılabilir olduğunu belirtmiş fakat bazı çocuklar kitabı anlamakta zorluk çektiklerini ifade etmiştir.

İlgi Çekici Bölümler ve Örnekler: Kitabın bazı bölümleri ve başlıkları çocukların ilgisini çekmiş ve onları düşündürmüştür. Merak duygularını uyandıran bu yöntem Allah inancına dair soyut konuların ilgi ile okunmasını sağlamıştır.

Allah İnancı Anlatımı: Kitap, genel olarak çocuklar tarafından beğenilmiş ve Allah hakkında sorularına cevap bulmalarını sağlamıştır. Çocukların Allah'ı daha iyi tanımlarına ve dini konuları anlamalarına yardımcı olmuştur.

Kitabın Düşündürmeyi Sağlaması: Çocukların daha önce düşünmediği konuları kitap vasıtasıyla düşündüklerini ifade etmeleri kitabın muhakeme gücünü arttırmasını sağlamıştır.

Daha önce ifade edildiği üzere Allah inancının gelişiminde rol oynayan dış etkenlerden biri dini içerikli kitaplardır. Dış etkenler, içten gelen uyaranların desteğiyle çocukta belli bir Allah inancı gelişmesinde önem arz etmektedir. Başka bir deyişle, iç ve dış etkenlerin irtibatı ve birbirini beslemesinin çocuğun dini uyanışında ve Allah inancının gelişiminde oldukça mühim bir yeri vardır.¹⁴⁷ Yapılan mülakat yanıtlarına genel olarak bakıldığında Genç Adam ve Allah kitabını okuyan çocukların yeni bir bakış açısıyla kâinata bakmaları ve Allah hakkında muhakeme etmeleri açısından oldukça anlamlıdır.

¹⁴⁶ Hüseyin Öztürk, “Çocuk Yayınlarına Temel Yaklaşımlar”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987* (Gökyüzü Yayınları, 1987), 547.

¹⁴⁷ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, 177.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Çocukluk dönemi, insan hayatının önemli bir dönemi olması hasebiyle çocuğun bu dönemde okuduğu dini kitaplar, onun ruhsal doyumunda, din bilincinin ve değerlerinin oluşmasında etki eden faktörlerdendir. Bilhassa Allah inancına dair yazılmış dini içerikli kitaplar, çocukların Allah dair ilgilerini ve meraklarını diri tutmada önemli bir rol almaktadır. Bu nedenle, çocuklara uygun dini içerikli kitapların seçimi ve bu kitapların onların dünyasında nasıl bir etki edeceğinin gözlemlenmesi, din eğitimi açısından büyük önem taşımaktadır.

“Genç Adam ve Allah” kitabı incelemesi neticesinde, İslam kaynaklarına uygun bir Allah inancı ile yazıldığı görülmüştür. Kitapta, Allah sevgisi esas alınarak, hoşgörülü bir tavır ve anlayış çerçevesinde konular anlatılmış, tedricilik esasına göre kolaydan zora ve somuttan soyuta doğru giden bir anlatım tarzı benimsenmiştir. Kitap genelinde Allah inancı, çocukları tabiata yönlendirecek ve onların dikkatini çekecek şekilde izah edilmiştir. Bu sebeple, kitabın Allah inancının öğretiminde uyulması gereken ilkelere riayet edildiği görülmüştür. Ayrıca din eğitiminde oldukça mühim olan çocuğun Allah hakkında sorduğu sorulara karşı takınılan tutumlara ve verilen cevaplara dikkat edilmiş ve “Saçma soru yoktur” düsturu ile çocuklar soru sormaya teşvik edilmiştir. Kitabın geneline bakıldığında 12 yaş ve üstü çocuklar için anlaşılır olduğu görülmektedir. Çocukların farklı zihinsel özellikte ve okuma düzeyinde olmaları yanı sıra aldıkları din eğitimi gibi faktörlere göre kitabı anlama düzeyleri değişebilmektedir. Bununla birlikte kitabın bazı bölümlerinin felsefi ve muhakeme isteyen nitelik olması sebebiyle 12 yaş altındaki çocuklar için anlaşılmasının güç olabileceği de belirtilmelidir.

Çalışma kapsamında Genç Adam ve Allah kitabını okuyan çocukların düşüncelerine de yer verilmiştir. Bu bağlamda kitap; merak uyandırıcı olması, çocukların Allah ile ilgili zihinlerini meşgul eden soruların cevaplarına yer vermesi, soruları çocukları düşündürücü nitelikte mantıklı cevaplarla sunması, çocukların Allah’ı tanımalarını sağlaması, yazarın kendi tecrübeleri ile konuyu anlatması ve örnekler ile konunun anlatılması gibi özellikleriyle çocuklarda olumlu bir etki bırakmıştır. Merak uyandırıcı başlıklar ve bölümler, çocukların dikkatini çekmiş ve kitabın içeriği hakkında olumlu düşünceler oluşturmalarına yardımcı olmuştur. Kitap, çocukların farklı bakış açıları edinmelerini sağlamıştır. Çocukların yanıtları, kitabın onlar üzerinde derin ve geniş bir etki bıraktığını göstermektedir. Kitabın farklı bakış açıları sunması ve çocukların bu yeni bakış açılarını öğrenmesi, onların düşünce süreçlerini genişletmiş ve kendi düşüncelerini sorgulamalarını sağlamıştır. Bu sebeple kitabın çocukların muhakeme yetilerini arttırdığı söylenebilir. Muhakeme gücünü arttırmanın, çocuk kitaplarının

ve bilhassa dini içerikli kitaplarının sahip olması gereken içerik özelliklerinden biri olduğu vurgulanmalıdır. Bu sebeple kitabın, çocukların dini düşünce gelişimine katkı sağlama ve çocuklara muhakeme gücü kazandırma açısından anlamlı bir başarısı olduğu söylenebilir.

Genel olarak bakıldığında konuların anlaşıldığı, ancak çocukların okuma becerileri ve okuma esnasındaki odaklama gibi durumların konunun anlaşılmasını etkilediği görülmektedir. Ayrıca konu anlatımında somut örnekler verilse bile bazı konuların anlaşılmasında güçlük çekilebildiği de görülmüştür. Çocuğun zihinsel yapısı, hazırbulunuşluğu, din bilgi düzeyindeki farklılıklara göre kitabın anlaşılması değişebilmektedir.

Çocukların zihinlerinde Allah hakkında soruların olması çok anlamlıdır. Çünkü insan, harcadığı çaba miktarınca merak ettiğini anlamlandırma yolunda ilerlemektedir. Soru sormak, üstün bir çaba gerektirmektedir ve öncesinde derin düşünceleri barındıran bir süreçtir. Bu sebeple çocukların Allah hakkında sorularının olması daha da anlam kazanmaktadır. Din eğitiminin gayelerden biri de çocukları doğru bir şekilde yönlendirmektir. Çocukların dine karşı ilgilerini diri tutma açısından ve Kur'an öğretisine uygun Allah inancı öğretme açısından dini içerikli kitapların din eğitiminde mühim bir yeri vardır. Çocukların, Allah hakkında merak ettikleri sorulara kitap sayesinde cevap bulduklarını belirtmeleri gösteriyor ki dini içerikli çocuk kitapları, çocukların Allah hakkındaki meraklarını gidermede etkili olmaktadır. Bu da çocukların Allah hakkında bilgi ve anlayışlarını derinleştirdiğini göstermektedir.

Çocukların Allah'ın kâinata yarattıklarına ibret nazarıyla bakmaları, O'nun ilmini ve kudretini kavramaları, tefekkür, hikmet, mucize ve şükür değerlerini kendi dünyalarında anlamlandırmaları, onların hayata daha pozitif bakmasını sağlayacaktır. Allah inancı öğretiminde, çocukların yaşı kaç olursa olsun tabiat ile temaşa etmelerinin ehemmiyeti göz ardı edilmemelidir. Kitabın geneline yayılan kâinata bakma tavsiyesi çocukların çevreye duyarlı olmasını ve merhamet değerlerinin kazanması açısından da oldukça değerlidir.

Çocukların günümüzün hız dünyasında kâinata hayret nazarıyla bakmalarını sağlamak, hayata anlamlı bakmaları açısından önemlidir.

Sonuç olarak Allah inancı öğretiminde her çocuğa hitap edebilecek, onların dillerine ve gönüllerine hitap edecek eserlerin oldukça gerekli olduğu belirtilmelidir. Bu eserler, çocukların manevi dünyalarını zenginleştirmeleri, Allah ile olan bağlarını güçlendirecek içerikte olmaları açısından onların dini eğitim sürecine büyük katkı sağlayacaktır.

ÖNERİLER

Çalışmada yapılan incelemeler doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulabilir.

- Dini içerikli çocuk kitaplarında bilhassa 12 yaş üstü çocuklar için Allah (c.c.) hakkında daha fazla eser yayımlanmasına öncelik verilebilir.
- Yayınevleri ebeveynlere ve çocuklara kolaylık sağlamak için kitabın kapağına hangi yaş grubuna hitap ettiğine dair bir ibare koyabilir.
- Çocukların bilmediği kelimelerin olabileceğini düşünerek ve kitap okumalarının sekteye uğramaması için kitabın arkasına sözlük konulabilir.
- Dini içerikli çocuk kitaplarının niteliğinin geliştirilmesi için kurumsal düzeyde çalışmalar yapılabilir.
- Yetişkinlerle birlikte kitap okumak daha etkili olduğu için örgün ya da yaygın eğitim kapsamında kitap okuma atölyeleri planlanabilir.
- Evde aile ile birlikte kitap okuma çalışmaları yapılabilir.
- Dini içerikleri çocuk kitaplarının daha fazla çocuğa ulaşabilmesi için çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Ali Ulvi Mehmedoğlu - Aygün, Adem. “James W. Fowler ve İnanç Gelişim Teorisi”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2006), 118-140.
- Ay, Mehmet Emin. “Çocuklara Allah İnancının Öğretiminde Temel İlkeler”. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi* 6/12 (20 Aralık 2021). <https://doi.org/10.47646/CMD.2021.251>
- Aydın, İbrahim Hakkı. “Kenz-i Mahfi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/258-259. Ankara, ts. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kenz-i-mahfi>
- Ayhan, Halis. *Din Eğitimi ve Öğretimi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 3.Baskı., 1997.
- Bayraklı, Bayraktar. *İslam'da Eğitim*. İstanbul, 2002.
- Bilgin, Beyza - Selçuk, Mualla. *Din Öğretimi*. Ankara: Akid Yayıncılık, 1991.
- Canan, İbrahim. “Çocuk Edebiyatı Nasıl Olmalıdır?” *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*. 72-75. Gökyüzü Yayınları, 1987.
- Çalışkan, Adem. “İslâmî Çocuk Edebiyatı”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/12-13 (Nisan 2001), 409-436.
- Çınar, İkrâm. *Çocuk Edebiyatı*. “Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Bazı Özellikler”. *Eğitim Dergisi* 22 (Mart 2009). <http://www.egitirim.gen.tr/tr/index.php/arsiv/21-30/sayi-22-cocuk-edebiyati-mart-2009/305-cocuk-kitaplarinda-bulunmasi-gereken-bazi-ozellikler>
- Dam, Hasan. “Çocukluk Dönemi Din Eğitimi”. *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*. 57-102. Nobel, 8. Basım, 2021.
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Şûrâ Suresi 11-12. Ayet Tefsiri - Diyanet İşleri Başkanlığı”. Erişim 25 Mayıs 2024. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C5%9E%C3%BBr%C3%A2-suresi/4283/11-12-ayet-tefsiri>
- Dilidizgün, Selahattin. *Çağdaş Çocuk Yazını*. İstanbul: Morpa Yayınları, 2004.
- Eroğlu, Ayşe Farsakoğlu - Demirdöğen, Melek. “İslami Çocuk Edebiyatı”. *Turkish Studies - Language and Literature* Volume 16 Issue 1/Volume 16 Issue 1 (2021), 185-206. <https://doi.org/10.47845/TurkishStudies.49323>
- Evren, Mustafa- Ökkeş. *Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*. “Çocuk Edebiyatında Dini Yaklaşım”. *Hece Dergisi* 99 (2005), 406-411.
- Eyüp Şimşek. “Çocukluk Dönemi Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/1 (2004), 207-220.
- Fowler, W.James. “İman Bilincinin Evreleri”. çev. Ali Mehmedoğlu. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2014), 85-104.

- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- İpşiroğlu, Zehra. “Çocuk Yazını Eleştirisi”. *Gelişmeler, Sorunlar, Çözüm Önerileri*. 173-176. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2006.
- Kandemir, Yaşar. “Nasıl Bir Çocuk Edebiyatı?” *Türk Edebiyatı* 111 (Ocak 1983), 22.
- Kandemir, Yaşar. “Soruşturma 7”. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*. 549-551. Gökyüzü Yayınları, 1987.
- Kaplan, Mehmet. “Nasıl Bir Çocuk Edebiyatı?” *Türk Edebiyatı* 111 (Ocak 1983), 19.
- Koyunoğlu, Hüseyin Hüsnü. “Dini içerikli çocuk edebiyatının neresindeyiz?” *Yeni Şafak* (15 Mayıs 2019). <https://www.yenisafak.com/hayat/dini-icerikli-cocuk-edebiyatinin-neresindeyiz-3470914>
- Köylü, Mustafa. “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”. *19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (2004), 137-154.
- Köylü, Mustafa - Nazıroğlu, Bayramali. “İlköğretimde Din Eğitimi”. *Din Eğitimi*, 132-176.
- Kutubusitte. “Namaz duaları”. *kutubusitte*. Erişim 23 Haziran 2024. <https://kutubusitte.com/dua.html>
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. *Tanrıyı Tasavvur Etmek*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 1., 2011.
- Nas, Recep. *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi, 1.Baskı., 2004.
- Oğuzkan, A.Ferhan. *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık, 9. Baskı., 2010.
- Öze, Özkan. *Genç Adam ve Allah*. İstanbul: Uğurböceği Yayınları, 11. Basım, 2022.
- Öztürk, Hüseyin. “Çocuk Yayınlarına Temel Yaklaşımlar”. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*. 543-547. Gökyüzü Yayınları, 1987.
- Sarıyüce, Hasan Latif. *Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul: Nar Yayınları, 2012.
- Selçuk, Mualla. *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2.Baskı., 1991.
- Sever, Sedat. *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. İzmir: Tudem, 3. Basım, 2019.
- Şirin, Mustafa Ruhi. *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, ts.
- Şirin, Mustafa Ruhi. *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*. Uçan At, 2021.
- Şirin, Mustafa Ruhi. “Dini içerikli çocuk edebiyatının neresindeyiz?” *Yeni Şafak* (15 Mayıs 2019). <https://www.yenisafak.com/hayat/dini-icerikli-cocuk-edebiyatinin-neresindeyiz-3470914>
- Şirin, Mustafa Ruhi. “Dini Muhtevalı Çocuk Kitaplarının Sunuluşu”. *Türk Edebiyatı* 111 (Ocak 1983), 44-45.

- Şirin, Mustafa Ruhi. “Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı Edebiyatın Amacı ve İşlevi” CX (780) (2016), 12-31.
- Taşdelen, Vefa. *Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*. “Çocuğu Anlayan Edebiyat”. *Hece Dergisi* 99 (2005).
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi, 9. Basım, 2017.
- Turanalp, Fatih. *Dini İçerikli Çocuk Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Doktora Tezi, 2017.
- Tüfekçi Can, Dilek. *Çocuk Edebiyatı: Giriş*. Konya: Eğitim Yayınevi, 2014.
- Tüfekçi Can, Dilek. *Çocuk Edebiyatı: Kuramsal Yaklaşım*. Konya: Eğitim Akademi Yayınevi, 2014.
- Ulu, Mustafa. “İnanç Gelişim Teorisi: İnanç Aşamaları”. *Bilimname* 1 (2016), 139-156.
- Yavuz. *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2012.
- Yavuz, Kerim. “Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişimi”. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*. 272-278. Gökyüzü Yayınları, 1987.
- Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 46. Basım, 2022.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 8., 2011.
- Yıldız, Murat. *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2007.
- Zengin, H.Salih. “Dini içerikli çocuk edebiyatının neresindeyiz?” *Yeni Şafak* (15 Mayıs 2019). <https://www.yenisafak.com/hayat/dini-icerikli-cocuk-edebiyatinin-neresindeyiz-3470914>

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğrenimini Yalova'da tamamladı. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2014 yılında mezun oldu. 2016 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'nda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak göreve başladı. Hâlen Bursa ili, Osmangazi ilçesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliğine devam etmektedir.

EKLER

Ek.1 Mülakat Soruları

MÜLAKAT SORULARI

Bu araştırma dini içerikli çocuk kitaplarının öğrencilerin üzerinde etkilerini inceleme amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bu mülakattan elde edilen veriler akademik bir çalışma için kullanılacaktır. Tüm verilerde isminiz ve kimliğiniz gizlenerek, yalnızca araştırmacıların ulaşabileceği şekilde muhafaza edilecektir. Araştırma tamamlandıktan bir süre sonra veriler silinecektir. Yayın esnasında takma isimler kullanılarak gerçek kimliğiniz korunacaktır. Araştırmada sizden tahminen bir saat kadar süre ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Aşağıdaki soruları okuduğunuz kitaplara göre yanıtlamanız gerekmektedir.

1. Allah'ı merak eder misin? O'nunla ilgili aklına sorular takılır mı? Bu sorular neler?
2. İnsanlar niçin Allah'ı göremez hiç düşündün mü?
3. Allah her şeyi yarattı peki onu kim yarattı diyen birine nasıl cevap verirsin? Böyle bir soruyu daha önce duydun mu?
4. Allah hiçbir şeye benzemez ne demek sence?
5. Her şey bir yerlerde peki o zaman Allah nerede diye hiç düşündün mü? Bu soruya cevabın var mı?
6. Allah hem hiçbir yerdedir hem de her yerdedir cümlesi ne demektir? Açıklayabilir misin? Allah mekandan münezzehtir ne demek biliyor musun?
7. Allah büyüktür dediğimizde bundan ne anlamalıyız?
8. Allah her şeyi bilir deriz. Bu ne demektir? Bir kum tanesini ya da bir toz zerresini de Allah bilir mi?
9. Hiç merak ettin mi, Allah meyve yaratmak için neden önce ağaç yaratır?
10. Gökyüzü bakar mısın? Gökyüzü sana neler hatırlatır?
11. Kitabı okuduktan sonra Allah hakkında merak ettiğin sorulara cevap bulabildin mi?
12. Kitapta anlayamadığın kısım oldu mu?
13. Genç Adam ve Allah kitabı hakkında ne düşünüyorsun? Kitap seni etkiledi mi?
14. Kitabın en çok hangi bölümleri ilginizi çekti? Hiç böyle düşünmedim dediğin yerleri söyleyebilir misin?

Ek.2 Mili Eğitim İzni

T.C.
BURSA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-86896125-605.01-92088823
Konu : Kübra UĞURLU'nun Araştırma İzni

14.12.2023

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : Yalova Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 07.12.2023 tarih ve 2300071084 sayılı yazısı.

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Felsefe ve Din Bilimleri tezli yüksek lisans öğrencisi Kübra UĞURLU'nun "Çocuk Kitaplarının Din ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: Özkan Öze Kitapları Örneği" konulu tez çalışmasını, Orhangazi ilçesine bağlı Orhangazi İmam-Hatip Ortaokulunda uygulama yapma isteği, 13.12.2023 tarih ve 91996235 sayılı Makam Onayı ile uygun görülmektedir.

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Mustafa KAHYA
Müdür a.
İl Milli Eğitim Müdür Yardımcısı

Ek:
1-Makam Onayı (1 sayfa)
2-Veri Toplama Aracı (2 sayfa)

Dağıtım:
Gereği:
Orhangazi İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne

Bilgi:
Yalova Üniversitesi Rektörlüğü
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığına

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek.3 Milli Eğitim Onayı

T.C.
BURSA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-86896125-605.01-91996235
Konu : Kübra UĞURLU'nun Araştırma İzni

13.12.2023

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İlgi : a) Milli Eğitim Bakanlığı'nın Araştırma Uygulama İzinleri konulu 21/01/2020 tarih ve 1563890 (2020/2) sayılı Genelgesi.
b) Yalova Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 07.12.2023 tarih ve 2300071084 sayılı yazısı.

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Felsefe ve Din Bilimleri tezli yüksek lisans öğrencisi Kübra UĞURLU'nun "Çocuk Kitaplarının Din ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: Özkan Öze Kitapları Örneği" konulu araştırması ilgi (b) sayılı yazı ile bildirilmektedir.

Kübra UĞURLU'nun yukarıda belirtilen araştırmasını Orhangazi ilçesine bağlı Orhangazi İmam-Hatip Ortaokulunda uygulama yapma isteği Müdürlüğümüzde oluşturulan "Araştırma Değerlendirme Komisyonu" tarafından incelenerek değerlendirilmiştir. Araştırma ile ilgili çalışmanın okul/kurumlardaki eğitim öğretim faaliyetleri aksatılmadan, araştırma formlarının aslı okul müdürlüklerince görülerek ve gönüllülük esası ile okul müdürlüklerinin gözetim ve sorumluluğunda ilgi Genelge çerçevesinde uygulanması ayrıca araştırma sonuçlarının Müdürlüğümüz ile paylaşılması komisyonumuzca uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Mustafa KORKMAZ
İl Milli Eğitim Müdür Yardımcısı

OLUR

Dr. Ahmet ALİREİSOĞLU
Vali a.
İl Milli Eğitim Müdürü

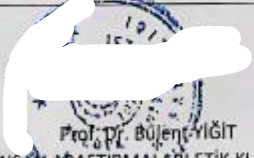
Ek : Ölçekler (2 Sayfa)

Ek.4 Etik Kurulu Kararı

T.C
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARARI

PROTOKOL NO: 2023/32

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Çocuk kitaplarının din ve değerler eğitimi açısından incelenmesi: Özkan Öze kitapları örneği
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1- Nitel Araştırma – Görüşme 2- Yüksek Lisans Tez Çalışması
ARAŞTIRMACILAR	1- Sorumlu Araştırmacı : Kübra UĞURLU 2- Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra ARICAN
KARAR	Etik Yönden Onay Verilmiştir.

Prof. Dr. Bülent YILGIT
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU BAŞKANI

TARİH
08.05.2023

Ek.5 “Genç Adam ve Allah” Kitabının Arka ve Ön Kapağı

